Nyugat-Magyarországi Egyetem
Geoinformatikai Főiskolai Kar

Birtokszerkezet és földhasználat prognózis az Európai Uniós csatlakozás utáni évekre Nemesnádudvar községben

SZAKDOLGOZAT

Konzulens:
Dr. Szabó Gyula
ny.főiskolai tanár

Készítette:
Zilahi György
Levelező tagozat
Ingatlan-nyilvántartás szervező szak

Székesfehérvár
2006.

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM, GEOINFORMATIKAI FŐISKOLAI KAR
Felmérési és Földrendezői Tanszék
8000 Székesfehérvár, Pirosalma u. 1-3. ✉ 8002 Székesfehérvár, Pf. 52.
☎ +36 22 516 520 Fax: (22) +36 22 516 544 http://www.geo.info.hu

Levelező tagozat
Ingatlan-nyilvántartási Szervező Szak
Szakdolgozat száma: NY-308/2005.

ZILAHI GYÖRGY
szakdolgozati feladata

A szakdolgozat címe: Birtokszerkezet és földhasználat prognózis az európai uniós csatlakozás utáni évekre Nemesnádudvar községben

A feladat leírása:

1) Ismertesse a település földbirtokviszonyainak változását az első nagy reformtól a földprivatizáció befejezéséig.

2) Elemzés és következtetések levonása után írja le a jelenlegi állapotot és az azt kialakító jogszabályok fontosabb előírásait.

3) Mutassa be, hogy az egyes korszakok birtokpolitikáját milyen jogszabályrendszer támogatta.

4) Prognosztizálja, az elnyerhető támogatások miként fogják megváltoztatni a jelenlegi birtokszerkezetet kiválasztott településrészén.

5) Összegezze a munka tapasztalatait.

Beadandó mellékletek:

- Korabeli dokumentumok, birtoklevél, végzés másolatok, kataszteri és más térképek másolatai.
- Tervezési munkarészek.
- Műszaki leírás.

Tanszéki konzulens: Dr. Szabó Gyula ny. főiskolai tanár.

Beadási határidő: 2006. március 31.

Székesfehérvár, 2005. július 13.

Mizseiné dr. Nyíri Judit
tanszékvezető

Prof. Dr. Márkus Béla
igazgató

Nyugat-Magyarországi Egyetem Geoinformatikai Főiskolai Kar
1. Székesfehérvár

Nyugat-Magyarországi Egyetem Geoinformatikai Főiskolai Kar
Lsz: Z/3710
Székesfehérvár - Könyvtár

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés **5**

1. A téma bemutatása. **6**
1.1. Nemesnádudvar község rövid bemutatása. 7
1.1.1. Földrajzi környezet 7
1.1.2. Geológiai és domborzati viszonyok 7
1.1.3. Éghajlati viszonyok 7
1.1.4. Vízrajzi viszonyok 8
1.1.5. Nemesnádudvar község alapítása, és a gazdaság – történeti áttekintése. 8
1.2. A Magyarországi birtokrendezés történeti bemutatása és földbirtokviszony változások földreformokkal. 9
1.3. A két világháború közötti birtokrendezések ismertetése. 11
1.3.1. A polgári tagosítás eredményei 12
1.3.2. A kapitalizmus kora Nemesnádudvaron. 14
1.4. A II. Világháború utáni Nemesnádudvar birtokrendezése, és a szocialista mezőgazdaság megteremtése. 18
1.4.1. Az 1948-as termelőszövetkezeti csoportok kialakulása 20
1.4.2. Önkéntes földcserék, földrendezések 21
1.4.3. Nagyüzemi művelés és a Termelőszövetkezetek összevonása 23
1.4.4. A Hosszúhegyi Mezőgazdasági Kombinát megalakulása. A Nemesnádudvari szőlészet rövid története. 25
1.4.5. A Földműves Szövetkezet megalakulása 27
1.4.6. Az 1960-as földrendezéstől az 1973-as térképfelújításig történő birtokszerkezeti változások a községben 27
1.5. A harmadik nagy földreform. A kárpótlás és a részarány tulajdon. 29
1.5.1. A kárpótlással kialakult Nemesnádudvari birtokszerkezet. 32

2. A jelenlegi Nemesnádudvari állapot és az azt kialakító jogszabályok **34**
2.1. A földreformok elemzése. 34
2.2. Adatok és elemzések a privatizáció után kialakult, jelenlegi állapotot tükröző magyarországi tulajdonszerkezetről, és birtokszerkezetről. 35
2.3 A jelenlegi birtokszerkezet Nemesnádudvaron. 38
2.4 A jelenlegi állapotot nagymértékben kialakító jogszabályok. 43
2.4.1. A részarány-tulajdon kiadási törvény 43
2.4.2. Megállapítások a földprivatizációról. 44
2.5. Az 1994. évi LV törvény 45
2.5.1. Az 1994. évi LV. földtörvény módosítása: 46

3. A három korszak birtokpolitikája és jogszabályrendszere. **48**
3.1. A földbirtok-politika 48
3.1.1. A földbirtok-politika eszközrendszere 49
3.2. A magyar földbirtokrendszer történeti áttekintése, birtokpolitikájának jogszabályrendszereinek bemutatása. 49
3.2.1. A Tanácsköztársaság ideje alatt kialakult birtokpolitika. 51
3.2.2. A Nagyatádi-nevével fémjelzett földreform. 52
3.2.3. Következtetés és elemzés 53
3.2.4. A polgári tagosítás 53
3.3. Az 1945-ös földreform 54

3.3.1 A termelőszövetkezetek magalakulása. 57
3.3.2. Szövetkezeti törvény 58
3.3.3. A magyar mezőgazdaság *„szocialista átszervezése"* (1948-1967). 60
3.3.4. Irány a tulajdonszerzési korlátozások felé. 62
3.3.5. Tartós földhasználat 64
3.3.6. A nagyüzemi táblák kialakítási folyamata. Általános földrendezés és területrendezés. 65
3.4 Az 1987. évi I. törvény 69
3.5. A kárpótlás. A rendszerváltással kezdődő új birtokpolitika. 70
3.5.1 Kárpótlási törvények: 71
3.6.2 Részarány-tulajdon: 75
3.6.3. A földkiadó bizottság hivatalból történő eljárása: 76

4. Prognózis Nemesnádudvar jövőjére. 78
4.1. Vidékfejlesztés, térségfejlesztés: 78
4.2. Alsó-Duna-Völgyi Fejlesztési Régió 82
4.3. Az Európai földbirtok-politika 85
4.4. Az Európai Uniós földtulajdon, földhasználat, birtokszerkezet. 86
4.5. Az EU Birtokszerkezet: 87
4.6. Birtokrendezési gondolatok Nemesnádudvar településre 87
4.6.1. A termelési és termőhelyi infrastruktúra 90
4.6.2. Az eróziós hatások csökkentése 91
4.6.3. Erdőgazdálkodás 93
4.6.4. A környezetvédelmi és ökológiai szempontok 95
4.6.5 Natura 2000 96
4.7. Az Európai Uniós támogatások 99
4.7.1 Strukturális alapok 100
4.7.2. Regionális politika 101
4.7.3 A Phare-program 101
4.7.4. Ispa-program 102
4.7.5 A Sapard-program 102
4.7.6. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) és az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív (AVOP) keretében: 102

5. Összegezze a munka tapasztalatait 107

IRODALOMJEGYZÉK 109

OKIRATI MELLÉKLETEK 110

KÉPMELLÉKLETEK 112

Bevezetés

1984-óta a Pest Megyei Földhivatal földmérési csoportjánál dolgozom, mint földmérő.
A szakdolgozati kiírás választása egy távoli Baja melletti kis községre esett, ez Nemesnádudvar. Egy eredményes és véletlenszerű kirándulás alapján döntöttem úgy, hogy ez a település lesz leendő szakdolgozatom főtémája. A kirándulás közben rendkívül kellemes tapasztalatokkal és élményekkel lettem gazdagabb. Megismerkedhettem közelebbről a település barátságos hangulatával és a táj szépségével. Mély benyomást tett rám az ottani emberek nyugodtsága, földhöz való ragaszkodása. Választásom komoly kihívást jelentett, már csak a távolság leküzdése miatt is. Többszöri eredményes kutató és gyűjtőmunka segített az adott térképek, okiratok beszerzéséhez. Munkámat nagyban segítette a Bajai földhivatal több munkatársa is. Felkerestem több Nemesnádudvari öregembert, meglátogattam a könyvtárat, illetve a Kossuth tsz volt elnökét. Külterületi barangolásaim során fényképeket készítettem a jelenlegi állapotok bemutatása végett.

1. A téma bemutatása.

Szakdolgozatom témája, Nemesnádudvar település birtokszerkezeti változásainak nyomon követése és bemutatása, illetve földhasználati prognózis felvázolása az európai uniós csatlakozás utáni évekre. Azon belül megpróbálom felvázolni az elnyerhető Európai Uniós támogatások hatását a községem birtokviszonyaira. Szakdolgozatom elkészítéséhez, és alátámasztásához a fellelhető térképek illetve dokumentumok gyűjtése beszerzése ennek elengedhetetlen feltétele volt. Sajnos az első-világháború utáni anyag és az **1945**-től **1960**-ig tartó időszakban készült térképállomány és háttéranyag nagy része megsemmisült, annál is inkább, mert **1977-78** körül a bajai megyei földhivatal új épületbe költözött, és ekkor a nemesnádudvari anyag jelentős része elkallódott, illetve selejtezésre került, számos más község irataival együtt. Az így megtalált és kigyűjtött adatok és térképek segítségével próbálom országos áttekintés mellett, a község birtokviszonyainak alakulását, változását bemutatni és érzékeltetni. Statisztikáim nagy részét a nemesnádudvari ***„Kossuth"*** termelőszövetkezet, majd a vele egyesülő másik három termelőszövetkezet, az ***„Aranykalász"***, a ***„Petőfi"***, az ***„Új Tavasz"***, eredményeire tudom alapozni, mivel a külterület jelentős részét ezek adták. Mielőtt azonban rátérnék a három nagy földreformban történt változások bemutatására, lényegesnek tartom bemutatni a település földrajzi környezetét, és rövid gazdasági-történeti áttekintését.

1.1.4. Vízrajzi viszonyok

A községtől északra, illetve nyugatra halad át a Duna - völgyi Főcsatorna és a II. számú Főcsatorna. Kedvező öntözési lehetőséget biztosítva a termőföldeknek.

1.1.5. Nemesnádudvar község alapítása, és a gazdaság – történeti áttekintése.

Az ország népességét illetően katasztrofális következményekkel járt a **150** éves török uralom. **1720** körül a magyar lakosság **3,5 – 4,0** millióra tehető, ami számszakilag megfelel a Mátyás király idejében lévő népességgel. A lakosság ebben az időben az ország területén nagyon egyenetlenül oszlott el. A török hódoltság területére esett a lakosság **1/5**-e, azaz **800 000** ember, ami azt jelzi, hogy hatalmas területek voltak elnéptelenedve. Az elpusztult falvak és szántók helyén elvadult a táj, hatalmas lápok mocsarak jöttek létre. Az elvadult táj megművelésére a sok munkaerőt az uralkodó osztály több forrásból biztosította. Belső jobbágyvándorlásból, bevándorlásból, betelepítésből. Szerbek és románok jelentős létszámban vándoroltak be. **III. Károly** császár felhívást intézett a német rendekhez, először a sváb rendekhez, hogy felesleges jobbágyaikat engedjék Magyarországra. A bécsi udvar katolikus németeket telepített be az országba, ekkor keletkeztek a híres bakonyi, vértesi, budai hegyvidék német községei (Nagykovácsi, Solymár). Tolnában és Baranyában is jelentős német települések jöttek létre. Később **Mária Terézia** és **II. József** folytatta a betelepítéseket jelentősen Bácskába és a Temesi Bánságba. **Nemesnádudvar község alapításának ideje III. Károly Osztrák-Magyar császár uralkodására tehető /1711-1740/.** Alapítóit ő telepítette Magyarországra. Az őslakosok Németországból, **Donau-Schwarzwaldból** jöttek hazánkba, akik katolikusok voltak. A vidék a **Kalocsai érsek** birtoka volt, aki sok segítséget, kedvezményt adott az itt élőknek. Az első írásos emlék Nemesnádudvar községre az anyakönyvekben van, ebben a halotti, az esküvői, és a keresztelői bejegyzések vannak. Az első bejegyzés **1724**-ben készült. A község eredeti helye **2** km-re nyugatra volt, és nem a mostani helyén. Az alapító családok száma **50-60** körüli volt, ez kb: **200-250** fő. A többszöri árvízkárt szenvedett lakosságot, a község ura felszólította, hogy keressenek új helyet a településre, így költözött a község a mostani helyére **1768**-ban. Ekkor létesül a temető, a templom, az iskola és a községháza is. Nemesnádudvart ábrázoló általam fellelhető legrégebbi térkép, az **1793**,-as **Balla Antal féle térkép Pest-Pilis-Solt megyéről, (1-es térképmelléklet).** Az **1800**-as évekből négy említésre méltó esemény történt, ebből három tűzvész volt, **/1850, 1867, 1891/** illetve az iskola

megépítése **1884**-ben. Az **1900**-as évek elejét az első világháború vihara borzolta fel **/1914-1918/.** Nemesnádudvarnak is sok hősi halottja volt, bár emlékművet nem emeltek nekik. A halottak számát **70-80** főre teszik. Az **1919**-es Tanácsköztársaság eseményei is eljutottak a községbe, igaz csak rövid ideig tartott, majd következett a **25**-éves **Horthy**-korszak. Közigazgatásilag a község **Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegyéhez** tartozott, és a megyeszékhely Pest volt. Korábban a megyeszékhely Kiskőrös volt, majd a járási székhely Kalocsa lett. A népesség a II. Világháború alatt megközelítőleg **2600-3000** fő volt. Közigazgatásilag a községhez tartozott még **Külbogyiszló,** majd **Szántópuszta** is.
A csatlakozó lakosok számát **200-300** főre lehetett tenni. A hitlerista megszállás után jött a felszabadítás és elkezdődhetett az ország újjáépítése. Ennek főbb állomásai:
A földreform,(földosztás) /1945/, a stabilizáció, a forint bevezetése /1946/, a 3éves tervek megindítása /1947/, a fokozatos államosítás /1946-1948/. A nagy hatalmak megállapodnak a német nemzetiségű kisebbségek kitelepítéséről, ez után Magyarországon is megtörténnek a kegyetlen, sváb kisebbségi kitelepítések. Nemesnádudvarról mintegy **1200** főt telepítenek ki, ebből **600** fő külföldre, **600** fő az országon belül, de más községekbe történik. A nádudvari községbe betelepítenek Jugoszláviából, Erdélyből, Csehszlovákiából, mintegy **1200-1300** főt. Az igazi egymásra találást, harmóniát csak a Nemesnádudvari termelőszövetkezetekben találnak hosszú idő után. A szövetkezetek közül is kiemelkedve a **„Kossuth"** mezőgazdasági termelőszövetkezetben.

1.2. A Magyarországi birtokrendezés történeti bemutatása és földbirtokviszony változások földreformokkal.

Az agrártermelés szerepe minél nagyobb egy országban, annál több odafigyelést kíván a birtokpolitika, és az agrárpolitika. Ha tüzetesebben megnézzük a gazdaságpolitikát, a gazdaságfejlesztést rájövünk, hogy alapvető kérdései mik is igazából. Több fejlődési periódust vizsgálva, élesen kirajzolódik három számunkra fontos tényező, ezek a következők:

- **földkérdés, összefüggésben az**
- **agrárnépesség alakulásával**
- **és az élelmiszer termelés helyzete, jövedelmezősége**

Magyarország történetében hatalmas szerepet játszott mindig a mezőgazdaság, és ehhez kapcsolódva a földbirtok-politika elveinek, eszméinek megteremtése és alkalmazása. Fontos feltétel a történeti folyamatok ismerete, azért is, hogy az új nemzedékek ne lépjenek ugyanabba a hibába és tévedésbe, mint az előzőek, tanuljanak azokból, és akkor könnyebben megtalálhatják a helyes utat a fejlődés felé. A világ gazdaság-politikai feltételeinek mindenkori változásai a hazai földügyekre is hatással vannak csak úgy, mint a sajátunk. A nyugati és Észak-Európai országok agrárstruktúrája jelentősen megváltozott a **XX. század** elejére. A folyamatos fejlődés jellemezte az átmeneteket, ami kényszerűen az agrárnépsűrűség (a parasztság) nagy számának jelentős csökkenésével, járt együtt.
A *„kirostálódott"* lakosság máshol talált kereseti megélhetést, vagy munka-igényes mezőgazdasági, tevékenységbe kezdett. Az elméletük az volt, hogy a megszerzett keresetből földet fognak venni, pár év leforgása alatt. Magyarországon a rászorultak lélekszámához viszonyítva kevés volt a föld. Nagyon sok volt a kötött birtok, és az uradalmi tulajdon. **Veres Péter írta:**

„Magyarországon ugyanakkor, amikor ránk jött a kapitalizmus, nem ment el a feudalizmus sem. A jobbágyfelszabadítás csak jogi és formai volt, mert nem járt földosztással."(VeresPéter)

Hiába voltak reformok és tagosítások, a magántulajdon alapjaira épülő paraszt-polgári mezőgazdaság elterjedté válásával ez a század is adós maradt. Az igazi földreform első kísérlete a **Darányi Ignácz-féle** törvényjavaslat volt, de nem tűzték a parlament napirendjére. Elutasította a parlament **Áchim András** indítványát is, amely az **1000** kataszteri holdnál nagyobb birtokok felparcellázására lett volna, csak bérbeadására vonatkozóan. Az első világháború alatt is voltak elképzelések, eredmény nélkül. Említésre méltó esemény volt, **Károlyi Mihály gróf 1918**-ban saját birtokán kezdett földosztása, amelynek nem voltak követői és nem aratott sikert. Az akkori zavaros időkből **Nemesnádudvarról** annyit tudok, hogy a kiszolgáltatottságot, és a tehetetlenséget nem tűrő emberek behatoltak a községháza épületébe, és az állítólagos népellenes tevékenységeiért felelősségre vonták a község főjegyzőét, de öntevékeny földosztásra nem került sor, mert értesültek **Károlyi Mihály** miniszterelnök tervezett földreformjáról, amely alapján legális földosztásra számítottak.

1.3. A két világháború közötti birtokrendezések ismertetése.

„a monarchia felbomlásával egy komoly gazdasági kötelék bomlott fel olyan szituációban, amikor a mezőgazdaságunk teljesítménye 40%-ot tett ki a nemzeti jövedelmünkből, pedig egyoldalú rossz birtokszerkezet, korszerűtlen gazdálkodás, és a talajerő-gazdálkodás eltűnése volt jellemzően meghatározó mezőgazdaságunkra."
(Dorgai L. 2004,)

A Tanácsköztársaság meg akarta szüntetni a nagybirtokrendszert. Az elkobzott földeket részben **200 kataszteri holdig** terjedő árutermelő középbirtokok, adták és az **5-20 kataszteri holdas** családi kisgazdaságok létrehozására akarták felhasználni. Ez utóbbiak alapot teremthettek volna a gazdasági cselédség és a földmunkások földhöz jutásához. Az ellenérdekelt felek reakciója és viselkedése miatt a törvény végrehajtása lassan haladt. **Miért történt ez?** Mindenkinek más volt az érdeke, hiányzott a társadalmi egyetértés, az összhang. A kommunisták a termelőszövetkezetek szervezése miatt, a nagybirtokosok természetesen tiltakoztak és szabotáltak, a szociáldemokraták ***„félszívvel"*** dolgoztak. A tanulság az volt, hogy elhibázott döntés és intézkedés az, amelyik a földet állami tulajdonban hagyná, majd felülről megvalósított szövetkezetek kezelésébe adná.
A történelmi áttekintésemet a földreform bemutatásával folytatom. A földreform alapját az **1920-as évi XXXVI. törvény** jelentette, amelyet később kiegészítettek az **1924. évi VII.** és az **1928. évi XLI.** törvénycikkek. Az **1920**-as földreform **Nagyatádi Szabó István** nevéhez köthető, aki Magyarország földművelésügyi miniszteréként hatalmas részt vállalt annak véghezvitelében. ***„a jelentős állami beavatkozással és garanciával véghezvitt 1920. évi földreform folyamán közel 927000 katasztrális hold földet osztottak ki. Ez a hatalmas földterület a nagybirtokok területének közelítően 4%-át felhasználta, de a birtokstruktúra szinte nem változott, házhelyhez kis „krumpliföldhöz" jutottak a kedvezményezettek", (Dorgai 2004,).***
Abban az időben az ország földterületének mintegy **30%**-át nagybirtokok tették ki. Tulajdonosaik az állam, az önkormányzat, az egyházak köréből kerültek ki. A közép-és kisbirtokok földterületi aránya mintegy **60%** volt, a törpe birtokosoké **10%** körül mozgott. A mezőgazdasági népesség **42%**-a nem rendelkezett földtulajdonnal. Kevés földet parcelláztak sok ember között, így természetesen kevésbé életképes, vagy életképtelen kisbirtokokat hoztak létre. A földművelésügyi miniszter, **Nagyatádi Szabó István** mondta a parlamenti vita végén:

„meg kell elégednünk egy kisebb méretű reformmal, amely gondoskodik arról, hogy mindenkinek legyen háza, fészke és családjának egy kis helye, ahol meghúzhatja magát... legalább legyen egy-két hold földjük... akkor én ezt a törvényt a jelen időben olyannak tartom, amelyen sem nagyon túlmenni, sem azt megszűkíteni nem volna helyes."(Dorgai 2004,)

Az öröklések miatt, a két világháború közötti időszakban folytatódott a birtokok elaprózódása. A reform vívmánya, hogy viszonylag rövid idő alatt elérte a szociálpolitikai céljait, mérsékelte szerény mértékben a társadalmi osztályok közötti különbségeket, azonban sajnos érezhetően nem segített a parasztság megélhetési gondjain. Érdemesnek tartom még megemlíteni az **1920. évi XXXVI. törvény** által alapított vitézi telek intézményét, amit **vitéz Nagybányai Horthy Miklós** kormányzó által létrehozott vitézi rend tagjai kaphattak. Nem volt terhelhető, elidegeníthető, és bérbe sem lehetett adni. Öröklése, a vitézi címmel együtt, a legidősebb fiú lévén osztatlanul történt. A háborúban vitézségi érmet szerzett legénységi állományban lévő katona, **10-20** hold nagyságú telekben részesülhetett. A harmincas évek tájékán mintegy **3700** kedvezményezett vitézt és ahhoz mintegy **64000** kataszteri hold földterületet tartottak nyilván. A föld forgalom csúcspontját **1931**-ben érte el, **30000 kataszteri hold (17260) ha** földdel, amely a későbbiekben csökkenő tendenciát mutatott. Az **1920**-as földreform befejezésére **1933**-ban törvényt alkottak, de az csak **1941. 12. 30**.-án fejeződött be, a Földművelési Minisztérium irattárába elhelyezett összes irattal. *„1920 és 1936 között 300000 vidéki család jutott házhelyhez, ami a reform pozitív oldalát mutatja". (Dorgai, 2004,).*

1.3.1. A polgári tagosítás eredményei

A két világháború közötti időszakra esik a polgári tagosítás végrehajtásának részletes szabályozása, és az ennek alapján véghez vitt tagosítások. A polgári tagosítás máig korszerűnek nevezhető szemléletben készülő földreformoktól független tipikus birtokrendezés.

„a tagosítás nagy előnye abban van, hogy végrehajtásával az ingatlanok értékét emeljük, művelésüket könnyebbé és gazdaságosabbá tesszük, megszabadítjuk a tulajdonosát a sok felesleges, fárasztó és időt rabló járástól."(Dorgai L. 2004,)

Ezáltal lehetővé teszi az egyéni szabad gazdálkodást, a több és jobb minőségi termelést, a mezőgazdaságigépek használatát, és ezzel az intenzívebb földművelést is. Csökkentjük a szociális feszültséget, kiirtjuk a terméketlen gyomokat és gazokat terjesztő mezsgyéket, így a termőföld területét növeljük. A szabálytalan földek helyett szabályosat, a görbe mezsgyék helyett egyeneseket hozunk létre, minden földhöz utat vezetve, javítjuk a közlekedést más községek felé, és gondoskodunk a vízszabályozásról, vízelvezetésről, a belsőség mellett házhelyeket juttatunk azoknak, akiknek belső telkük nincs, illetve a beltelkeket kiegészítjük ezzel előmozdítva a községek fejlesztését. Az új birtokhatárokat kővel jelöljük meg így elkerülve a határvitákat, és a birtokpereket. Ezekből a sorokból is látható, hogy a tagosítás nagy jelentősége indokolttá tenné, ahol végrehajtására szükség van, hogy az állam közérdekből elrendelje, de mivel a magyar jogszabályok a tagosítással érintett fontos magánérdekekre tekintettel vannak, az eljárás megindítását valamely érdekelt birtokos kérelmétől teszi függővé. Ha a tagosítást a földművelésügyi miniszter célszerűnek látta, és a tagosítást kívánók birtoka a község tagosítandó területének egynegyed részét kitette akkor a tagosítást, megengedte ezzel megindult az eljárás. Nagy jelentőségű volt, hogy a gazdák a tagosítás feltételeit, gazdasági előnyeit, teljes mértékben ismerjék és csak ezek után, döntsenek a nagyjelentőségű kérdésben. Ez az **1935**-ben összeállított tagosítási végrehajtási rendeletnek az **indító gondolatai** voltak.

A napjainkban is megállnák ezek a gondolatok a helyüket, mert hasonlóan időszerűvé, indokolttá, teszik a felsorolt okok körülmények a birtokrendezés megvalósítását. Abban az időben az öröklés esetében az örökösök, a hagyatékhoz tartozó minden földdarabot külön-külön annyi részre osztották, ahány örökös volt. Emiatt igen nagy méreteket öltött a birtokelaprózódás a sok gyermekes családokban. Ezt igazolják a statisztikai adatok is. Magyarország **16 millió kataszteri hold** területére összesen, több mint **11 millió földrészlet** jutott. Megállapítható tehát a földrészletek nagysága közel **1,5 hold** körüli volt. E tények miatt is, szembe kellett nézni és tovább nem volt értelme, halogatni az egész ország területét érintő birtokrendezés megindításával. Egyre több helyen ismerték be a ***„váltó"*** szabad gazdálkodó rendszer mellett végezhető gazdaságos, és célszerű mezőgazdálkodást. A szabadgazdálkodási rendszer mellett közeli látószögbe kerültek a gazdasági előnyök, amelyet az egy tagban realizálódó birtokon való gazdálkodás ésszerűsége diktált, ezt pedig maga a tagosítás volt. A kedvezőbb körülményeket felismerve egyre több község kezdeményezte a tagosítások megindítását. Valószínű, hogy e-gazdasági és társadalmi igény nyomására alkották meg az **1908. évi XXXIX. törvénycikket,** és ennek a legapróbb részletetekre is kiterjedő jogszabályi hátterét

biztosító **34700/1935. I.M. számú** rendeletet, amely részletesen szabályozta a Magyarországon elindítandó birtokrendezés végrehajtását. A polgári tagosítás következtében **1943**-ig összesen **268** községben történt meg a községek külterületének ésszerű átalakítása. A tagosítás utáni állapot a tagosítás előttinél egy jóval rendezettebb képet mutatott. A földrészletek nagyobbak szabályosabbak lettek, és az új úthálózattal biztosított volt az elérhetőségük is. A felszíni csapadékvíz, illetve a talajvíz elvezetése is hosszú időre megoldódott és biztosítottá vált. A községfejlesztés szempontjából sem kis előnyökkel járt a tagosítás, hiszen általa biztosítható a belterülethez kapcsolódóan a házhelyek kiosztása, a teljes községet érintő úthálózat korszerűsítése. A közigazgatás egyszerűsítését és a telekkönyv rendezését is lehetővé tette a nagyszabású birtokrendezés. Ekkor tértek át a nyilvántartásban a telekkönyvi betétes állapotra, a telekjegyzőkönyves állapotról. Ez a két törvény **(1908, 1935,)** egyfajta egységes szabályzatként és jogszabályi alapként szolgálhat, a közeljövőben sorra kerülő birtokrendezési feladatok szervezeti, technikai, pénzügyi feltételrendszerének lebonyolításához. A polgári tagosítások kedvező birtokrendezési folyamata a II. Világháború előtt befejeződött.

1.3.2. A kapitalizmus kora Nemesnádudvaron.

Az **1848**-as szabadságharc a parasztság életét is hatalmas mértékben megváltoztatta.
1848. április 7.-én **V, Ferdinánd** kinevezte a **Batthyány-kormányt,** amely első lépésben szentesítette az *„áprilisi törvényeket"*. Az intézkedések történelmi jelentőséggel bírnak, hiszen felszámolják a feudális intézményi rendszert. A **IX. tvc.** kimondja, hogy megszünteti az úrbériséget, a robotot, és az egyéb jobbágyszolgáltatásokat is.
A felszabadított jobbágyság nagy hittel látott munkához, hiszen a házat és a földet sajátjaként tudhatta. A törvények továbbra sem oldották meg a zsellérek problémáját, továbbra is föld nélkül maradtak. Választójogot sem kaptak, mert azokat csak az **1/4** teleknél nagyobb birtokkal rendelkező parasztok, iparosok, kereskedők, értelmiségiek rendelkeztek. Az életkörülmények sajnos az új társadalmi rendszerben sem javultak. **Bach 1851**-ben kiadott ***„Nyílt parancsa"*** megerősítette a jobbágyságot az **1848**-as törvényben kimondott föld, ház birtoklásában, melyeket ügyes gazdálkodással, szorgalommal a nagy részben helyi sváb lakosság is vállalni tudott, sőt*...*" ***az uradalommal tett barátságos kiegyezés folytán...*"** annak felesleges szántóföldjeiből és szőlőiből újabb területek átvételére is vállalkoztak. Az egyezség értelmében *„telki felesleg váltsága"* címen a községnek évi **1050** *„osztrák értékű"*, szőlőváltság fejében

pedig évente **1312** forint **50**krajcárt kellett volna **15** éven áttörlesztenie. Az összegeket még **5%** kamat is terhelte a váltságok és kamatai kiegyenlítése komoly gondokat okozott, sokan nem bírták fizetni. ***„Nádudvar adóközség földadói ideiglenes vallomány és telekkönyve"***, amely **1852**-ből maradt fenn, egy másik gondra is fényt derített, mégpedig arra, hogy a parasztbirtokok **52** dűlőn nadrágszíjparcella, alakban darabolódtak fel. Ezért a földek nehezen és nagy időveszteséggel voltak megközelíthetők. A hatékony munkavégzés érdekében, szükséges volt a **tagosítás.** A nádudvariak vállalták az ezzel járó munkákat és nehézségeket. A földterületek átcsoportosítása mérnökök segítségével **1857**-ben kezdődött és ellenkezések miatt csak **1864**-ben fejeződött be. A község birtokéhsége nem csillapodott. ***„Tagosítás után a nép legelőjének és kaszálójának nagy részét felszántotta, és a község közlegelőjének csak 457 holdat tesz ki." (Heckenberger P. 1991,)*** **1852-ben** a legelő összterülete **4460** pozsonyi mérő volt, ami **2230** holdnak felel meg. ***„...földjavítási művelet...mocsárok, kiszárítása által eszközöltetett és eszközöltetik ma is." (Heckenberger P. 1991,).*** Ilyen megállapításokat lehetett olvasni a korabeli feljegyzésekből. A dolgos helyi parasztság ebből is kiolvasható volt nem válogatott az eszközökben, hogy birtokai határát tovább tágítsa. A határ átalakulása szembetűnő volt. **1852**-ben Nádudvar határa pozsonyi mérőből átszámítva, közel **5923** hold volt, ami **4441** kataszteri holdnak felel meg. Ez folyamatosan nőtt a dolgos kezek munkájának köszönhetően.

ÉV	**Község határ területe**	
1873	**5460 Kh**	**287□-öl**
1877	**7059 Kh**	
1900	**8251 Kh**	
1930	**8251 Kh**	
1935	**11961 Kh**	
1944	**11600 Kh**	**332□-öl**

A kisbirtokosok között megjelentek fokozatosan a középbirtokosok, majd a nagybirtokosok is. A vagyonosodó gazdák lassan már csak a munka szervezésével, és az egyre több föld vásárlásával voltak elfoglalva. Évente közel **40-50** kisebb-nagyobb birtok adásvétele történt ebben az időben. Egy **12-13** holdból álló **1/4** telek ára **1200-1800** Ft,...egy **150-200**□-öles kert **100-150** Ft, egy **1200**□-öles szőlő **160-300** Ft körüli áron

volt kapható. A község német anyanyelvű szorgos lakossága a szomszédos községek határából mintegy **4000** kh földet vásárolt össze. A rétegződés kimutatható volt.

Birtokosok	**1900**	**1910**	
100 holdon felül	**1**	**5**	
10-100 holdig	**267**	**226**	
10 hold alatt	**52**	**268**	(A kimutatás saját gyűjtés.)

A Tanácsköztársaság ideje alatt nem történt földosztás.

Az **1920**-as földreform során **415** igénylő **561** kh földet kapott. Az iratokból kiderült az is, hogy a község két vitéze is ekkor kapott földet Fekete Ádám és Sándori Mihály **5-5 kh**.

A többség **1-1,5 kh** szántóföldet kapott. A silány földekkel voltak kik nem tudtak helyesen gazdálkodni, lassacskán eladósodtak, és a gazdasági válságot követően, eladták a módosabb gazdáknak. Akik tudták megtartották kis földjüket. **1935**-ben készült egy kimutatás, és **1945**-ben egy jelentés erről.

Birtoknagyság			**Birtokosok száma**	**Terület**
1	**kh**	**alatt**	**348**	**225 kh**
1-5	**kh**		**467**	**1150 kh**
5-10	**kh**		**127**	**803 kh**
10-20	**kh**		**109**	**1584 kh**
20-50	**kh**		**101**	**2955 kh**
50-100	**kh**		**27**	**1808 kh**
100-200	**kh**		**4**	**524 kh**
200-500	**kh**		**2**	**541 kh**
1000 felett	**kh**		**2**	**2371 kh**
Összesen:				**11961 kh**

Birtoknagyság	**Birtokosok száma**	**Terület**	
5 holdig	**381**	**563kh**	**364□-öl**
5-25	**186**	**2071kh**	**410□-öl**
25-50	**32**	**1139kh**	**913□-öl**
50-100	**10**	**667kh**	**1522□-ö**
100-200	**4**	**512kh**	**1321□-öl**

(Heckenberger P. Nemesnádudvar 1991,)

Az 5-holdon aluli kisbirtokosok nagy száma a kisparcellák, megtartására utal.

A táblázatokból jól kitűnik, hogy a felsőrétegben a birtokosok száma alig változott, mert a **kalocsai érsek** birtok nagysága csak az **1935**. évi kimutatásban szerepel. A földosztás egy **újabb tagosítást** követelt, amit **1926**-ban véghez is vittek. Ebből az időből való az a régi kataszteri térképem is ami az **1926**.évi földreform során kialakított, **24 db nemesnádudvari házhely** megvalósulását jól tükrözi. A térképen jól látszódik, hogy a helyrajzi számozás a házhelytömbben **628-tól 653**-ig tart, és ebben van két különálló helyrajzi számmal rendelkező út is, **(642, 648,). (2-es térképmelléklet)** a falu felső részének kialakulása után a helyi képviselőtestület házhelyek, kijelölését tervezte, az **1927**-évtől a faiskola mögött épültek az újfalu házai. Az újfalú utca nevei voltak a **Rét utca, Ady Endre** utca, és az **Arany János** utca vége. A nagy és középbirtokosok foglalkoztatták a napszámosokat és a cselédeket. Sokan dolgoztak a **Kalocsai érsek** birtokán is. Helyszínük volt **Farkas-sziget, Szántópuszta.** Az érdekesség kedvéért felsorolnék néhány dűlő nevet az **1928**-as nemesnádudvari **tagosítási kiosztási térképről**, amin egyébként **46** dűlő név szerepel. Említést érdemel a **Belsőség, Kenderföldek, Markus, Káposztáskertek, Libalegelő, Rémi határ, Hosszúhegy dűlő, Dinnyés, Mélyvölgy dűlő, Hildi szőlők, Hajósi úti dűlő, Herés, Alsó sziget, Bikaakol, Halasica dűlő, Farkasszigeti dűlő, Község völgye, Mocsár dűlő.**

Az 1928-as régi tagosítási térképekből 4 darab szelvény az amitől nyomon lehet követni azokat a táblákat amiket fontosnak találtam, a szelvények száma 1, 7, 12,15, A 7-es szelvény Szántópuszta külterületét ábrázolja, amin többek közt a 0578-as tábla is van. (3-as térképmelléklet)

A 12-es régi kataszteri térképen található a Bikaakol nevű dűlő, amelyről az olvasható le, hogy 7030-as hrsz-tól 7061-ig tart, sajnos az északi részét ábrázoló szelvény hiányában pontosan nem lehet tudni, hogy hány darab földrészlet volt, illetve az úgynevezett Alsó-szigetdűlőben a földrészletek száma mennyi lehetett.

Az 1960-as földrendezéskor a Bikaakol dűlő a 0313-as helyrajzi számot kapja (4-es térképmelléklet). Ezen a szelvényen található még a Község völgye dűlő, ami 5 kisebb táblából áll ezek hrsz-ai az 1960-as földrendezés után ezek lesznek: 0337, 0340/1, 0340/2, 0342, 0344, de itt helyezkedik el még a Nádas dűlő, ami a későbbi 0333 hrszt kapja, és a Mocsár dűlő is, amely az 1960-as földrendezéskor a szelvényen kivehető 6 táblából áll, ezek: a 0347, 0349, 0352, 0354, 0356, 0358. (5-ös térképmelléklet)

A színvonalas mezőgazdasági termelés a kapitalizmus időszakában is megőrizte jellegét.

A nádudvari gazdák sokáig erősködtek a *„3 nyomásos ugaros rendszer"* mellett, hamarosan leváltotta a pihentetett, trágyázott ugart a századfordulón az egyre jobban elterjedő szálastakarmány-termelés. Már korábban is kísérleteztek a honosításával, de kiszorította az intenzív gabonatermelés. A szántóföldek túlnyomórésze gabonatermeléssel van elfoglalva, a takarmánytermelés alig több **100** holdnál ezért az állattenyésztés nagyon visszaesett. A szemestakarmányok közül először a kukorica honosodott meg. A zab és az árpa elterjedése későbbre tehető. A földek kihasználtsága a századfordulón lett teljesebb. A szántást vasekével végezték, ami növelte a szántás mélységét. Aratáskor a sarlót felváltotta a kasza, ami szintén jelentős fejlődés volt abban az időben. A község legidősebb lakói mesélték el, hogy az első mechanikai cséplőgép **1900** körül jelent meg a községben, és akkora érdeklődés volt iránta, hogy több százan rohantak ki az utcára, hogy láthassák. **1930**-ban már **6** darab volt Nemesnádudvaron, az első traktor **1920**-ban jelent meg a községben, és **1944**-ben már **8** darab volt belőle. Fontos és említésre méltó a község történetében az is, hogy **1930**-ban közigazgatásilag **Nemesnádudvar** községhez csatolták **Szántópusztát** és **Farkasszigetet**, illetve a **Bogyiszlótól** átvett **Külbogyiszlót**.

1.4. A II. Világháború utáni Nemesnádudvar birtokrendezése, és a szocialista mezőgazdaság megteremtése.

Mint ahogy azt már az előbbiekben említettem **1945. március 15.**-ére elkészült az **Ideiglenes Nemzetgyűlés** jóváhagyásával a **600/1945. sz. M.E rendelet,** melyet az **Ideiglenes Kormány 1945. március 17.**-én fogadott el. A későbbiek megértéséhez egy pár gondolatot fűznék a nádudvari lakosság II. Világháborúban játszott szerepéről.
A községben élő lakosság jelentős része segítette a német, illetve a magyar világháborús eszméket. **1936**-ban **Basch Ferenc** vezetésével egy csoport megalapította a **Népi Németek Bajtársi Szövetsége** nevű szervezetet, amely később **1938**-ban felvette a *„Volksbund"* nevet. Tagjai nyíltan hirdették a fasiszta eszméket, és a magyarországi **5.** hadoszlop létrehozásán fáradoztak. A Volksbund helyi szervezetének legjelentősebb tevékenysége a tagoknak az *„SS"* fegyveres erőinek kötelékébe való toborzása volt.
A toborzások nagyon csábítóan hangzottak, de a legtöbben józanul ítélték meg a helyzetet. A várt eredmény elmaradásával a *„Volksbund"* hívei stratégiát váltottak, majd zsarolták és fenyegették a férfi lakosságot. A szervezet fanatizmusát jellemzi, hogy a községben tartott többszöri toborzás eredménye képen a helyi lakosságból **180** fő teljesített szolgálatot a fegyveres *„SS"*-ben. A háború következményei és a károk

Nemesnádudvart is hatalmas mértékben sújtotta, a község külterületi határában a **7802 kh 1216□-öl** szántóterületből közel **5982 kh** volt bevetetlen, tehát parlagon hevert. A tavaszi munkákat nem csak a lovak, szekerek hiánya nehezítette, hanem az embereké is. Az **1941.** évi adatok alapján, a településen **3096** lakos élt, ezzel szemben **1945** tavaszán csak **2500** embert számláltak. Főleg a munkaképes férfiak hiányoztak. A legszükségesebb a mezőgazdasági termelés megindítása volt, ezért **1945. március 2.**-án megalakult a **Termelési Bizottság,** melynek feladata az volt, hogy motiválja a megmaradt lakosságot a munkák kiterjedtebb beindítására. Azért tartottam fontosnak elmondani, hogy kik voltak azok a ***„Volksbundisták"***, mert a törvény rendelkezése alapján ezeknek a tagoknak került elsőként elkobzásra a földjük, és a **100** kataszteri holdon felüli birtokok.

Az intézkedés a község szinte teljes lakosságát érintette. Megalakultak a földigénylő bizottságok, melyek feladata volt az elkobzott földek nyilvántartása és elosztása.

A Nemesnádudvari **Földigénylő Bizottság 1945. április 8.**-án alakult meg.

A földosztással megbízott szervezet *„leigazolt"* Volksbund-vagyon címen **3000 kat. hold** szántóföld és **400 kh** szőlő felett rendelkezett. Az elkobzott földeket, szőlőket a helyi és az ország más részeiből érkező földigénylők, illetve a kitelepített németek helyére, a betelepített délvidéki és felvidéki telepesek között osztották szét. **1945.** április 9.-én **47**-igénylőnek **480 kh** szántóföldet adtak, április 30.-án már **158** fő jutott földhöz és a terület nagysága elérte az **1076 kh**.-at. A földosztás kezdetén szétosztásra került a **Kalocsai érseki Főhatóság Szántópusztán** lévő **951 kh 845□-öl** birtokából **750 kh 1018□-öl** szántóföld is. Megjegyezném még azt, hogy a földigénylők három juttatási norma alapján kaptak földet. Erkölcsi bizonyítvány bemutatása után **5, 10, 15, kh** ingatlant, azon felül gyermekenként **1-1 kh** földet kaptak, mely magában foglalta a szőlőt is. A nem *„Volksbundista"* gazdák még kezdetben megtarthatták földjeiket. Egy főjegyzői jelentés alapján **1946** decemberében **10** olyan birtokos volt a községben, akinek **100 kh**–on felüli földje volt. Ők is kénytelenek voltak azonban megválni nagybirtokaiktól, amikor **1947** augusztusában és **1948** tavaszán a felvidéki magyarokat betelepítették, csak a rendelet által engedélyezett földterületet tarthatták meg. **Itt kívánom megemlíteni, hogy többszöri Nemesnádudvari látogatásom, és gyűjtő munkám során beszélgettem több öreg helybéli lakossal is, akik átélték a kitelepítés borzalmait és még mindig hevesen él bennük az akkori kegyetlen bánásmód és eljárás.** Az egyik szemtanú, az akkor még gyerekfejjel ezeket megélő **Bischof Károly** volt, aki elmondása alapján, egy reggel teherautó érkezett a házuk elé **10** perc idejük volt arra, hogy szülei összeszedjék kis holmijukat és mindent hátra hagyva, az addigi házukat életük munkáját, az otthonukat

elhagyva, a teherautóra felugorjanak. Az állam elvette vagyonukat és a kitelepítéstől csak az mentette meg a családot, hogy ott volt beteg nagybácsijuk, akit ápolniuk kellett, később kiutaltak a családnak egy kisebb házat, kerttel. Még annyit fűzött hozzá, hogy az ide telepített felvidékiek hoztak szerszámokat, kisebb munkagépeket, de a délvidéki betelepítettek szinte üres kézzel jöttek. Az itt letelepedett emberek a juttatott földjükhöz kitartóan ragaszkodtak még akkor is, amikor a mezőgazdaság szocializálódása a községben is kezdett gyökeret verni. Nemesnádudvar helyi önkormányzata és a képviselőtestülete közvetlenül a világháború után megszűnt, hatáskörét **Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye** alispánja és a Kalocsai járás főszolgabírája vette át. Közigazgatásilag **1946. januárl-től** a **4330/1945. M.E. sz. rendelettel Nemesnádudvart Bács-Bodrog vármegyéhez** csatolták mely intézkedéssel a határozati jogkört a vármegye alispánjára és a Bajai járás főszolgabírájára ruházták. A kollektív földművelés gondolata az országban már a háború után közvetlenül felvetődött, de a gyakorlati végrehajtása az **1948.** június 12-14-én megtartott **IV. Pártkongresszus** után került sor. A **Magyar Dolgozók Pártja (MDP)** az ipar erőteljes fejlesztése mellett, a mezőgazdaság szocialista átszervezését tűzte céljául ki.

1.4.1. Az 1948-as termelőszövetkezeti csoportok kialakulása

Az újgazdák minden erejükkel azon voltak, hogy megműveljék nehezen szerzett pár holdnyi földjüket. A szocialista típusú szövetkezetekbe való beolvadást és azok létre jöttét szorgalmazták, így nem sok idejük volt örülni saját, juttatott tulajdonuknak. Egyre nagyobb nyomásnak voltak kitéve az országos politika miatt, kiutat nem nagyon találtak.
1948. Augusztus **20.**-án Kecskeméten az *„új kenyér"* ünnepén **Rákosi Mátyás**, az **MDP** főtitkára a termelőszövetkezetek megalakítására szólított fel. Az előzmények és történtek ismeretében alakult meg **1949** tavaszán a **Nemesnádudvari termelőszövetkezet. 1949** tavaszán megalakult Nemesnádudvaron egy ***„rizstermelő"*** csoport, vezetőjük **Kelemen Géza** volt. Létszámuk nem volt jelentős, **30fő** körül volt, ami **10-15** családot jelentett.
A földműves szövetkezet keretén belül vállalkoztak, és a **Duna-völgyi főcsatorna** mellett **25-30 kh**-t legelőt felszántva, művelték azt közösen. Augusztus közepére tagszámuk **42** főre nőtt és megalapították a **Nemesnádudvari *„Kossuth"* termelőszövetkezeti Csoportot. 1950**-ben tovább nőt a létszámuk és a földterületük, **42** fő **360 kh**-ról, **62** főre és **420 kh**-ra. Ebből **23 kh szőlő**, ami a **Markus-dűlőn** terült el, **50 kh legelő** volt, a többi meg szántóterület. A takarmány betakarítás kezdetleges volt, többnyire kézzel történt.

Az első évet jól zárta az új közösség.

1.4.2. Önkéntes földcserék, földrendezések

A helyi termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése két egymástól jól elkülöníthető periódusra válik szét. Az első **1951-1960**-ig, a második **1961-től a 1980**-as évek közepéig. Az első periódusra a bizonytalanság, a feloszlás veszélye, a teljes szocializálódási vezető út, a kis tszcs-k egyesítése utáni második időszakra a dinamikus fejlődés és előrehaladás a jellemző. **A mezőgazdasági nagyüzemek kialakítását az 1959. évi 24. sz. törvény**. és a **16/1959 (V. 30.) FM sz. rendelet szabályozta.**
A hivatkozott jogszabályokat az **1960. évi 22. sz. törvény módosította. (1952-1962)** között a kollektivizálás időszakában a termelőszövetkezeti közös gazdaságok a földterület **80%**-át, az állami gazdaságok közel **15%**-át, birtokolták. **A nagyüzemi táblák kialakításánál az önkéntes földcseréké volt az elsődleges szempont.** A földrendezések a község egész területére szóltak, ha a táblákat önkéntes földcserével nem lehetett kialakítani. **Kiegészítő földrendezések** csak ritkán fordultak elő. **Nemesnádudvaron volt 1961-ben kiegészítő földrendezés!** Az ötvenes évek első felében uralkodó politika az ipar fejlesztését tűzte ki, oly módon, hogy az a mezőgazdaság és a parasztság hátrányára történt. Károsan hatott a gazdaságpolitika, a termelőcsoportokra, az állandó tagosítások, a kötelező beszolgáltatások, tagtoborzások, a rosszul megválasztott növények termesztésének erőltetése. Így nem lehet azon csodálkozni, hogy **1953**-ban rengeteg tszcs feloszlott, és ezen még az **1955**-ös politikai változás sem segített. Az **1957-1960**-ig tartó időszak az új agrárpolitika évei és a konszolidáció évei voltak. Ekkor már elősegítették a mezőgazdaság fejlődését a tagosítások, és a beszolgáltatások eltörlése is. Az **1951-1960**-ig terjedő időszak, tehát Nemesnádudvar község termelőszövetkezetének fejlődésére is nagy hatással volt. Szervezeti változások korát élték át ebben az időben a **termelőszövetkezeti csoportok**. Az érdekelt szervek a kollektív munka kapcsán felmerült bizonytalanságokat a szervezetváltással látták megoldhatónak, ezért a gazdálkodók igényeinek megfelelően az egész országban **I**-es, **II**-es és **III**-as típusú termelőszövetkezetek létre hozását javasolták a tsz-csoportok helyett. A legfejlettebb közös gazdálkodást az **III**-as típusú termelőszövetkezetben végezték. A helyi csoport is csatlakozott az *„akció"*-hoz és a nevét **Nemesnádudvari *„Kossuth"* Termelőszövetkezetre** változtatta, és az **III**-as típusú gazdálkodás mellett döntött. **1951-1953**-ig a lassú fejlődés évei voltak a szövetkezet számára. A taglétszám **62**-főről **210**-re

nőtt, a földterület **420** kh-ról **1200** kh-ra emelkedett. Ahogy már említettem a tagosításnak, az volt a célja, hogy a birtokosoknak a község határában szétszórt sok birtokrészletből álló ingatlanait egyesítse, ezzel a jobb és gazdaságos földművelést megteremtve. Az összesítést úgy kell végrehajtani, hogy senkit ne érjen károsodás, vagyis mindenki a régi ingatlanaival egyenlő értékű és egyenlő gazdasági hasznot is jelentő új birtoktagot kapjon. Az elv megvalósítása érdekében az illetékes törvényszék kiküldött eljáró bírájának vezetése, az állami földmérés kirendelt mérnökének műszaki felülvizsgálata mellett, az érdekeltek által megválasztott, vagy a törvényszék által kinevezett birtokrendező mérnök, vagy a földművelésügyi miniszter által megbízott műszaki közeg. A telekkönyvi és földadó kataszteri adatok alapján, amikor ezek az adatok nem fedik a természetben található tényleges állapotot, akkor helyszíni mérések, és tárgyalások alapján derítette ki, hogy minden egyes ingatlannak mekkora a területe és ki a tulajdonosa. Az ingatlanok értékének meghatározása céljából a **becslőbizottság,** melynek elnöke a gazdasági felügyelő és tagjait az érdekeltek választják, próbaásásokkal, részleges vizsgálatokkal megállapítja, hogy a tagosítandó területen hányfajta különböző minőségű föld (minőségi osztály) van, és milyen ezeknek az értéke, egymáshoz viszonyított értékaránya, vagy minőségi arányszáma. Majd később a becslőbizottság elhatárolja az egyes földrészletek különböző minőségű részeit és megállapítja, hogy az egyes részek milyen minőségi osztályba tartoznak. A tagosítás elvégzésével az ingatlanok művelését könnyebbé, gazdaságosabbá, tesszük, és emellett még emeljük az ingatlanok értékét is. Ezáltal alkalom nyílik az egyéni szabad gazdálkodásra, a nagyobb minőségi termelésre. A tulajdonosnak és állatainak könnyebb, pihentetőbb járást biztosítva.

A mezőgazdasági gépeknek lehetőséget biztosítunk ez által az intenzívebb földművelésre. Az egyenes mezsgyékhez jobban igazodó egyenes utakat, tűzünk ki, hogy jobb legyen a közlekedés a szomszédos községek felé. Előmozdítjuk a községfejlesztést. **1949-1953** között több mint **4000** tagosítás volt, ezeknek egynegyede általános tagosítás volt.

A földterület **4 millió kh**-ra tehető és a települések **71%**-át, érintették. Az **1950**-es években már volt lehetőség arra, hogy a mezőgazdasági nagyüzemek kérelmére **általános tagosítást** rendeljenek el. Ennek a jogszabályi hátterét az **1949. évi 24. törvényerejű rendelet**, valamint az**18. 075/1951. FM sz. rendelet** teremtette meg. Az **Elnöki Tanács 1956. évi 15. sz. törvényerejű rendelete** a földrendezésről és a tagosításról szól. A nagy mezőgazdasági üzemek szétszóródott területeit egy vagy néhány tömbbe összevonni lehetett a tagosítással, illetve az egész község határára kiterjedő földrendezéssel. Belterületi földekre nem jöhetett szóba a földrendezés, és a tagosítás.

1.4.3. Nagyüzemi művelés és a Termelőszövetkezetek összevonása

Fejlesztési szempontból jelentős év az **1957**-es a *„Kossuth"* **mgtsz** életében. Büszkeség töltötte el a nádudvari embereket és a tsz dolgozóit is, hiszen átadásra került a **130** férőhelyes sertésfiaztató és a **300** hízót befogadó sertéshizlalda az **54.** számú műút mellett. Még ebben az évben indult meg az építése a **Duna-völgyi-főcsatorna (1-es képmelléklet)** mellett az első **80** férőhelyes tehénistállónak, amit **1958**-ban fejeztek be. Itt kívánom megemlíteni a Nemesnádudvari község négy kisebb termelőszövetkezetét is. Időpontilag a **Nemesnádudvari *„Bem"* Termelőszövetkezet** érdemel említést, **1951**-ben alakult **30** fővel **400** kh földterülettel, néhány jószággal, **Külbogyiszlón.** Szakszerű gazdálkodás nem tudott kialakulni, és az **1956**-os események hatása megpecsételte sorsát, **1957** elején feloszlott a termelőszövetkezet. Az **MSZMP 1959. évi VII. Kongresszusa** a teljes kollektivizálást kimondta, és ekkor ennek hatására alakult meg **3** kisebb termelőszövetkezet. Elsőként a **Nemesnádudvari *„Petőfi"* Termelőszövetkezet 1958.** szeptember 5.-én alakult meg. **17** alapító tag hozta létre, ez a tagszám **1960**-ra **59** fő lett és **465** kh földet műveltek. A **Nemesnádudvari *„Új Tavasz"* Termelőszövetkezet 1959.** március 5.-én alakult meg **12** fővel, évvégére **13** fő lett a létszám és mintegy **107** kh földterületen gazdálkodtak. **1960**-ra ez a szám **55** főre és **535** kh földterületre, és közel **100** jószágra nőtt. Legkésőbb a **Nemesnádudvari *„Aranykalász"* Termelőszövetkezet** alakult meg, a többségében német ajkú telepesek leszármazóiból. Az alakuló gyűlést **1959.** december **19.**-én tartották. **74** fő lépett be a tsz-be, és **735** kh földterülettel rendelkeztek. Induláskor a tagok **25** db lovat, **23** db szarvasmarhát, **179** db sertést, **222** db juhot vittek be a termelőszövetkezetbe. **1960** végén a Járási szervek a négy kis tsz. egyesítése mellett határozott, és fúzióra került sor. Így **1961.** február 1.-én az egyesítő közgyűlésen, megegyeztek a ***„Kossuth"* Mgtsz** elnevezésben. Egyesítéskor a termelőszövetkezet földterülete **4145** kh volt, melyhez a **Községi Legeltetési Bizottságtól 1168** kh legelőt csatoltak, így **1961.** márciusától a tsz. földterülete **5313** kh-ra nőtt. Ez a földterület a rendszerváltás után bekövetkező kárpótlásig nagyjából megmaradt. A mélyebb fekvésű talajon és területeken kezdetben búzát, kukoricát, cukorrépát termeltek, de a kézimunkaerő csökkenése miatt a cukorrépát kiszorították a kerti növények és a vetőmagok. (uborka, paradicsom, paprika,) **1974**-ben a tsz csatlakozott a **Nemesnádudvari *„Vörös Csillag"* Termesztési Egyesülés** programjához, ami nagy kapacitású gépek **(John Deere)** alkalmazását tette lehetővé és ezáltal nőtt a növénytermesztés hatékonysága. A termelés ütemét mutatja, hogy **1961**-ben egy **64**

vagonos, míg **1982**-ben pedig egy **120** vagonos magtár épült fel. Az egyesítés után **200** kh hagyományos szőlőt is ültettek, a magasabban fekvő résznek, intenzív szőlőtelepítésével optimalizálták a kihasználtságát. A szőlőtermesztés a tsz egyik jövedelmező bevételforrása lett. **1985**-ben szőlőtermesztési szakcsoport alakult. A gondosan művelt földek, a szakszerű műtrágya felhasználás, a növénytermesztésben korábban elérhetetlennek tűnő termésátlagokat produkáltak:

	1974	1980	1986
Búza	**46mázsa/ha**	**56mázsa/ha**	**43mázsa/ha**
Kukorica	**58mázsa/ha**	**53mázsa/ha**	**69mázsa/ha**
N.forgó	**11mázsa/ha**	**17mázsa/ha**	**15mázsa/ha**
Szőlő	**62mázsa/ha**	**72mázsa/ha**	**52mázsa/ha**

Az intenzív növénytermesztés, a kedvező időjárás, és a jó minőségűvé tett földek néha kiemelkedő átlagterméseket eredményeztek, néhány példa:

Növény	Átlagtermés	Év
Szőlő	**137mázsa/ha**	**1977**
N. forgó	**20mázsa/ha**	**1979**
Búza	**56mázsa/ha**	**1980**
Kukorica	**85mázsa/ha**	**1985**

Az állattenyésztés fejlesztése is jelentős beruházásokat igényelt. Ezek közé tartoznak:

- **1960-ban egy 100 férőhelyes tehénistálló,**
- **1961-ben egy 100 férőhelyes növendék marha-istálló,**
- **1963-ban egy 120 férőhelyes tehénistálló,**
- **1964-ben egy 80 férőhelyes borjúnevelő,**
- **1968-ban egy 112 férőhelyes növendék marhanevelő,**
- **1989-ben egy 2x8 állásos fejőházat, és egy 2x160 férőhelyes tehénistállót,**
- **1989-ben épültek a silótornyok,**
- **1972-ben egy 500 férőhelyes hizlalda,**
- **1973-ban egy 500 férőhelyes hizlalda,**
- **1977-ben egy 720 férőhelyes malacnevelő,**
- **1977-ben egy 250 férőhelyes fiaztató,**
- **1979-ben egy 228 férőhelyes anyakocaszállás,**
- **1981-ben egy 264 férőhelyes malacnevelő.**

1982-ben egy **720** férőhelyes hizlalda, épült mutatva az állattenyésztésben elért eredményes gazdálkodás produktumát. Mivel a juhtartás veszteséges lett, **1980**-ban az egész állományt, **892** db birkát eladták. Az állatállomány alakulásáról egy összesítés:

Év	Szarvasmarha	Sertés	juh
1961	289	795	496
1973	809	1283	673
1980	626	2532	
1986	598	3043	

(A kimutatások Heckenberger P. Nemesnádudvar c. könyvéből vannak.)

1.4.4. A Hosszúhegyi Mezőgazdasági Kombinát megalakulása. A Nemesnádudvari szőlészet rövid története.

Az előzőekben már megtudhattuk, hogy Nemesnádudvaron a **Földigénylő Bizottság** a **600/1945**. sz. földreformmal összefüggő rendelet kiadása után **3000 kh** szántóföld és **400 kh** szőlővel rendelkezett. A nagybirtokok államosítása után ezek a területek tovább nőttek. A nádudvari földosztás befejezése után a község határában még mindig rengeteg műveletlen szántóföld és szőlő volt. A kitelepítések után visszaszivárgott helyi lakosok és a hazatérő hadifoglyok munkalehetőségeinek megteremtése érdekében, a kihasználatlan földterület újbóli hasznosítása céljából a település egy állami gazdaság létre hozását tartotta fontosnak. Így **1949** őszén a község második nagyüzeme is létre jött, a neve **Nemesnádudvari Állami Gazdaság** lett. Indulásakor mintegy **800 kh** földön kezdett gazdálkodni. A nádudvari szükséges tagosítások után a terület gyarapodott, **1952**-re mintegy **3500 kh** föld volt a tulajdonukban. Tisztán látszik, hogy a tagosítások kedvező hatásával a megművelhető földterület majdnem megötszöröződött. A igaz a földterület a jelentős része nádudvari határhoz tartozott, de benne volt a **Süköszdi** határ egy része is. **1953** januárjában az állami gazdaság új profilt váltott és megbízást kapott, egy kertészkedésre átálló gazdaság létre hozására. Így jött létre a **Hosszúhegyi Állami Gazdaság,** nevét a hosszúhegyen elterülő jelentős nagyságot magába foglaló földterületről kapta. A község alsó határában elhelyezkedő földterületeket **1952** végén **a Hildpusztai Állami Gazdasághoz** csatolták. Emiatt az új állami gazdaság megmaradt földterülete **2500kh**-ra fogyatkozott, és ebből **536 kh** volt szőlő. A falu bejáratánál lévő hagyományos pincék **(3-as képmelléklet)** és a gazdaság által épített új **4000 hl** bor befogadására képes ászok pince is jó minőségű értékesíthető borral telt meg. A gazdaság

1952-ben gyümölcsfákat telepített az akkori agrártechnológiának megfelelően **10x10**-es sor és tőtávolságot betartva. Az állattenyésztés sajnos nem hozta a hozzá fűzött reményeket, mert a homokos szántóföldeken nem lehetett megfelelő minőségű takarmányt előállítani, ezért csak sínylődött az istállókban a **150** szarvasmarha. **1955**-ben az új vezető kezdeményezésére **1200 kh** kötött talajú szántóföldet kapott a gazdaság, így az állattenyésztés is új lendületet kaphatott. **1961**-ben fordulat következett be az állami gazdaság életében, mert **Császártöltés, Hajós-Hildpuszta, Nemesnádudvar, Sükösd, és Érsekcsanád** gazdaságai egyesültek, és a *„Hosszúhegyi Állami Gazdaság"* elnevezéssel folytatták tovább a gazdálkodást. Az Állami Gazdaság alapítása szorosan kötődik a község történetéhez, létrejötte lényegesen megváltoztatta a helyi birtokviszonyokat. Területe tekintélyes **15750** kh-ra duzzadt. Az állami gazdaság Nemesnádudvar határából a **Szántópusztai I.** és **III.** számú üzemegységeket szervezték meg, és mintegy **4845** kh földet használva. **1963**-óta sövény típusú téli almásokat telepítettek, **7x4**-es ültetési távolságú termőkaros termesztési eljárással művelik a gyümölcsöst. Későbbiekben komlót is termeltek a homokos talajon, mintegy **96** kh-on sokáig jó bevételi forrás volt, de a szedése rendkívül sok munkaerőt kívánt, így **1970**-es években leálltak termesztésével. **1970**-ben átadták, az óta mondhatjuk európai mércével is híres ***„Hosszúhegyi Borkombinátot"*. Láthatjuk, hogy Nemesnádudvar valamennyi ágazatban érdekelt volt, mert megfelelő talajadottságokkal rendelkezett és az említett növények jövedelmező termesztést ígértek.** Fontos említést tennem a község karakterisztikus arculatát adó, a **magaspart** oldalán húzódó pincesorok évszázados jelenlétére. A szőlő honosítására a magasan fekvő hátsági homokos talaj, jó lehetőséget nyújtott, már az első német ajkú telepeseknek is. Ők voltak az elsők, akik **1724**-ben ide települve a szőlőművelést magas fokon űzve, a homokos talajt megművelve értékes, a homoki borok rangjában köztudottan az első helyre rangsorolt legjobb minőségű borok alapjait letették. A **Rajna** mentéről érkeztek **(Neibsheim)** és nem volt idegen nekik a szőlőtermesztése. **1851**-körül az érseki telkek feleslegét a jobbágyság rendelkezésére bocsátották. Az első szőlő ültetvényeket a **Temetődűlő** és az **Öregszőlők,** nevű határrészeken telepítették.

A szőlőtermesztést a silány minőségű földeken kezdték el, ezek a következő dűlő névvel rendelkeztek: **Kápolna, Markus, Pénzlyuk,** ehhez jöttek még a Nádudvarhoz csatolt silány minőségű puszták. A **19.** század végén írja egy krónikás, kezdetben Nádudvar *„szőleje veres bort terem."* A **680** termelő által előállított **11 000** akó borról ír még, megemlítve azt, hogy az itt élők főbevételi forrása a bor, amelyet **1447** holdon míveltetik.

„a szőlő emelkedett parton fekszik, a bor a környéken termő homoki borok közt az első helyet foglalja, ezelőtt kizárólag veresnek szüretett, most egyenlő részben veres és siller, a bácskai lakosok közt van jó kelendősége, kik helyből vásárolják."(Heckenberger Péter: Nemesnádudvar, 1991.)

Egy kimutatás szerint **1873**-ban **11 000** akó, azaz **5595 hl** bort készítettek a lakosok, ez a mennyiség **1930**-ra majdnem megduplázódott **10 000 hl** lett. A II. Világháború után a kipusztulás fenyegette a szőlőültetvényeket, de szerencsére a tagosítások után ezek a szőlők nagy része az állami gazdasághoz, és a tszcs.-hoz kerültek, így megmenekültek a pusztulástól. **Ezekből a történelmi tényekből és adatokból is jól látszik, hogy Nemesnádudvaron mindig is kiemelkedő gazdasági szerepet töltött be a szőlőtermesztés, és jelentős bevételi forráshoz juttatta a gazdákat, illetve az állami gazdaságokat.**

1.4.5. A Földműves Szövetkezet megalakulása.

Említést kell tennem még az **1945.** évi földreform megvalósítása idejében az egyénileg nem juttatható gazdasági felszerelések kezelése és hasznosítása céljából az országban gomba módra, létre jövő szövetkezetekről, amelyek nagyszázaléka a földhöz jutott parasztság köréből került ki. **1946. március 10**-én megalakult a **Nemesnádudvari Földműves Szövetkezet** is. Kereskedelemmel, felvásárlással, bérszántással, bércséplléssel foglalkoztak. Vagyonukat a *„Volksbundisták"* elkobzott tulajdona alapozta meg. Négy garnitúra cséplőgép és traktor, **2** villanydaráló, **4** aratógép, **3** hiányos kovácsműhely, **1** bognárműhely, **1** házat, **3** pince jelentette a kapott vagyont. **1946** végére a taglétszám elérte a **300** főt. **1948**-ig eredményesen gazdálkodott, majd gyengébb évek következtek, **1950**-ben hozzájuk csatolták az **1936**-ban megalakult **Nemesnádudvari Tejszövetkezetet** is. **1963. január 1.**-én egyesült a szomszédos **Sükösdi FMSZ**-el, majd **1964. január 1**-én beolvadtak a **Baja és Vidéke FMSZ**-be. A későbbi jogutódja lett a **Baja és Vidéke ÁFÉSZ.**

1.4.6. Az 1960-as földrendezéstől az 1973-as térképfelújításig történő birtokszerkezeti változások a községben.

Nemesnádudvar községben is nagy földrendezési és tagosítási munkák kezdődtek el 1960-1961-ig. Elmondható, hogy az egész községet átfogó volt. A fennmaradt 1960.

évi kiosztási térképből és a régi 1928-as kataszteri térkép 7-es szelvényén jól látható, hogy a régen Szántópusztához tartozó tábla, a 0578/1-3-ig hrsz-ú földterületek megosztásra kerültek, (6-os térképmelléklet) a 0578/1 hrsz-ú földterület megoszlott 4 részre 0578/15-től 0578/18-ig, ezek egyébként mindig magántulajdonú földek voltak és maradtak is. A 0578/2 hrsz-ú út megmaradt változatlanul, viszont a Nemesnádudvari *„Kossuth"* tsz. földterületén lévő 0578/3-as hrsz-ú földrészlet további 11 hrsz-ra megoszlott 0578/4-14-ig. Az 1960-as földrendezés után végrehajtottak egy kiegészítő földrendezést is Nemesnádudvaron a nagyüzemi táblák kedvezőbbé tételéhez. Akik rossz minőségű földet kaptak, azokat kárpótolták csereingatlanokkal, Magyar állami tartalék területekből (1-es okirati melléklet).

A földrendezések végleges telekkönyvezése 1963. július 3.-án végleg befejeződött, erről Bajai földhivatali jelentés készült (2-es okirati melléklet).

Az **1959** és **1962** közötti években, a földhasználati viszonyokban igen jelentős változás következett be, a magyar mezőgazdaságot szovjet mintára erőszakosan kollektivizálták. **1959 márciusában** törvényerejű rendelet készült a termelőszövetkezetekről, amelynek értelmében **15 hónap** alatt befejeződött a paraszti magángazdálkodás felszámolása. Megjelenik az **1959. évi 24. tvr.** a mezőgazdasági nagyüzemi gazdálkodásra alkalmas területek kialakításáról szóló rendelet. A földeknek mintegy **6%**-a maradt magántulajdonban, **80%**-a szövetkezeti, **14%**-a állami gazdaságok használatába került.

A *„szovjet minta"* akkor azt jelentette, hogy a háztáji gazdaságokat *„átmeneti rossznak"* tekintették, a mezőgazdasági- és élelmiszertermelést hosszú távon nagyüzemekkel kívánták megoldani. **Az 1972. évi 31. tvr. által elrendelt új egységes ingatlan-nyilvántartás megteremtéséről szóló rendelet után, elkezdődtek a nemesnádudvari községre vonatkozó szerkesztések is, amelynek munkálatai 1977. november 30.-ával a közszemle lejárta után befejeződtek (3-as okirati melléklet).**

A Nemesnádudvar községet érintő újfelmérés és alaptérkép készítése miatt végrehajtott felmérési munkálatokat a Pécsi Geodéziai Vállalat végezte.

A helyszíni munka 1975-ben fejeződött be. A külterület új felmérése fotogrammetriai eljárással készült a 40837/1973. OFTH sz. szabályzat előírásai szerint. A külterületi térképek méretaránya 1: 4000-es. Az ingatlan-nyilvántartási szerkesztésekor a változásokkal kiegészítette a Bajai Járási és Városi Földhivatal.

A térképfelújításkor változtak a helyrajzi számok is. A régi 0578-as táblának a felsőrészén lévő magántelkek tovább osztódtak így a régi 0578/15-18-ig tartó hrsz-ú földrészletekből, 0184/1-6-ig hrsz-ú új földrészletek alakultak ki, illetve a déli részen

fekvő 0578/6-14-ig terjedő hrsz-ú földrészletek a nagyüzemi táblásítás következtében már 1 hrsz-on vannak nyilvántartva, ez a 0182/2. (7-es térképmelléklet) Az 1960-as földrendezés utáni 0313 hrsz-al nyilvántartott Bikaakol dűlő új helyrajzi száma 0212-es, amely 212/1-8-ig megoszlott, itt található a község egyetlen halastava 0212/3-as hrsz-al. Ebben a táblában vannak a *„Kossuth"* tsz majorjai is 0213 hrsz-al. a táblát kettévágó árok a 212/1-2, és a tőle északra eső Alsó szigetdűlő új hrsz-a 0210 lett. A Község völgye dűlő 60-as földrendezési táblaszáma 0337 volt, és a felújításkor 0227 lett. Tőle északra a Nádas dűlő régi 0333-as hrsz után az új a 0225-ös lett.
A Község völgye dűlőtől észak-keletre van a régi 0340/1, 0340/2, 0342, és a 0344-es hrsz-ú táblák, melyek együtt kapták a 0230-as hrszt. A Község völgye dűlő dél-keleti részénél helyezkedik el a Mocsárdűlő 0347, 0349, 0352, 0354, 0356, 0358, hrsz-ú táblái, amelyek szintén beolvadtak a 0230-as táblába.

1.5. A harmadik nagy földreform. A kárpótlás és a részarány tulajdon.

A rendszerváltás után **1989**-ben az egyéni gazdaságok kezében lévő mezőgazdasági földterület közel **8%**, az állami vállalati gazdaságok kezelésében, illetve a termelőszövetkezetek használatában lévő földterület **92%**. Ez a működési, és szerkezeti mód egyedülálló volt a világban. **A magyar földtulajdon-viszonyok újabb jelentős és radikális átalakítása a kárpótlási folyamat részeként valósult meg.** A közös földtulajdon magántulajdonná való átalakulása a kárpótlási eljárások lebonyolításával valósult meg. Meg kellett teremteni a földek birtokszerkezetében változást hozó földreform törvényi hátterét, ezeket a **Kárpótlási törvények** teremtették meg. Magyarország legnagyobb földreformja volt, közel **1400 000** főt érintett, és **500 000** termelőszövetkezeti, állami gazdasági alkalmazottnak nevesíteni kellett a földtulajdonát.

Kárpótlási törvények, (Kptv.):

- **1991. évi XXV.**
- **1992. évi XXIV.**
- **1992. évi XXXII.**

Ezeket a törvényeket még továbbiak követték, mégpedig: **1992. évi II. (átmeneti törvényként)** ismerjük, és a **1993. évi II. törvény** a földrendező és földkiadó bizottságokról szóló törvények.

Az I. Kptv.

A kárpótlásról először az **1991. évi. XXV.** törvény rendelkezik, amely **1991. augusztus 10.**-én lépett hatályba. A törvény alapján azokat a természetes személyeket illeti meg a kárpótlás, akiknek magántulajdonát az **1949. június. 8.**-átkövetően alkotott jogszabályok alkalmazása következtében sérelem érte. Az **1939. május. 1** és**1949. június. 8.**-a között alkotott jogszabályok miatti vagyoni sérelmet szenvedettekre ugyancsak az e-törvényben meghatározott elvek szerint kidolgozott **II. Kptv.** előírásai az irányadóak. Az **1992. évi. I. törvény** azt biztosította a termelőszövetkezeti tagnak, hogy ha lehet azon a területen, kapja vissza földterületét, ahol az eredetileg is a tulajdonában volt.

A III. a személyi Kptv.

Azokat a személyeket (hozzátartozókat) juttatja kárpótláshoz, akiket **1939. március. 11.** és **1989. október 23.** között az életüktől, vagy szabadságuktól politikai okokból jogtalanul megfosztották. Az új termőföldtörvényt az **Országgyűlés 1994. 04. 06.**-án fogadta el. Kárpótlásra igényt tarthatott a volt tulajdonos halála esetén, a leszármazója és ennek hiányában a túlélő házastársa is. Nem lehetett figyelembe venni az ezzel ellentétes végrendeleteket sem. A kárpótlási törvény kimondta, hogy az állam kárpótlási kötelezettsége nem jogi, hanem erkölcsi alapokon nyugszik, így a célja az, hogy az érintett társadalmi csoportokat az általánosnál kedvezőbb helyzetbe hozza. A kárpótlás, hazánk teherbíró képességének figyelembe vételével, csak részleges, a károsszeg mértékének növekedésével arányosan csökkenő mértékű lehetett. A kár mértéke és a kárpótlás mértéke közötti összefüggés szemléltetve:

0	**200 000 Ft**	→	**100%**
200 000	**300 000**	→	**50%**
300 000	**500 000**	→	**30%**
500 000 Ft felett		→	**10%**

A kár mértékét termőföld esetén, a kataszteri tiszta jövedelem, (aranykorona =Ak) alapján kellett megállapítani. **1 Ak 1000** Ft-ot, erdő esetén **4000** Ft-ot jelentett. A kárpótlás mértéke tulajdoni tárgyanként, illetve volt tulajdonosonként nem haladhatta meg az **5** millió forintot. A kárpótlás megállapított összegéről kárpótlási jegyet, és határozatot kapott, amivel igazolhatta alanyi jogosultságát. A kárpótlásra kijelölt termőföldet árverésen, kárpótlási jegy vagy utalvány ellenében lehetett megszerezni. A törvények

végrehajtását az erre a célra, létre hozott szervezetek és intézmények segítették. Ilyen intézmények voltak:

- **Az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal (OKKH),**
- **A Megyei Kárrendezési Hivatal (MKH),**
- **Az Érdekegyeztető Fórum (ÉF),**
- **A Földrendező Bizottság (FB).**

Az előbb felsorolt intézmények és szervek munkáján kívül, a kárpótlás zökkenőmentes végrehajtását segítették a bíróságok és a földhivatalok is. Ezek végezték az irányítást, az árverések ütemezését, előkészítését, végrehajtását, és adminisztrációját. A **Földkiadó Bizottságok** a részarány kiadásával foglalkoztak. A terepi helyszínelést, változásátvezetést, az árverések utáni kitűzést, a kárpótlási földek birtokba adását, a **földhivatalok** végezték el. A földhivatalok szinte emberfeletti feladata volt az árverések és a részarány kiadások után a rengeteg új tulajdonos tulajdonjogát bejegyezni az ingatlan-nyilvántartásba. A kárpótlási földek kijelölése érdekében el kellett számolni a gazdálkodó üzem teljes földterületével. Ennek szabályait az **1992. évi II. törvény** az úgynevezett átmeneti törvény tartalmazza. A törvény négy földalapba rendeli sorolni a földterületeket. Ezek a következők voltak:

- **Kárpótlási földalap,**
- **Részarány-tulajdoni földalap,**
- **Tagi-alkalmazotti földalap,**
- **Állami tulajdoni földalap.**

Az alapok képzésénél a kiindulási terv az volt, hogy először a részarány-tulajdonosok földalapját kellett meghatározni. A gazdaságok ezt a munkát csak a földhivatalok segítségével tudták elvégezni. A kárpótlás Ak értékét az **MKH** közölte az érintett gazdasággal. Az Érdekegyeztető fórumok is segédkeztek a földterület kijelölésében. Végül az **MKH** bírálta el és döntött a földalap képzéséről, kijelöléséről egy határozattal. Szintén el kellett különíteni az államitartalék-területeket. Ebbe a két földalapba nem tartozó földterületeket **50-50%**-nak megfelelően kellett a tag-alkalmazotti és a kárpótlási földalapba helyezni. A kárpótlási földalapot növelték meg a maradék területtel, ha a tagi-alkalmazotti földalapképzésnél nem volt szükség a felosztandó terület **50%**-ára.

A kárpótlási törvények lehetővé tették a szövetkezetben a szövetkezeti tagok és alkalmazottak, állami gazdaságnál az alkalmazottak földtulajdonhoz jutását.
A belterülethez közel eső területekből alakították ki, de egy kicsit szétszórtabban, a részarány-tulajdoni és a tagi-alkalmazotti földalapot. A kárpótlási törvény egyik jelentős rendelete, hogy részarány-kiadásra és kárpótlásra kijelölt termőföldeket, szigorúan természetvédelmi területeken kívül kellett kiadni, ha ez nem volt lehetséges, akkor a Természetvédelmi hatóság engedélyével, illetve jóváhagyásával lehetett birtokba venni a földeket. Minden esetben, határozatban kellett értesíteni a földtulajdonosokat.

1.5.1. A kárpótlással kialakult Nemesnádudvari birtokszerkezet.

Nemesnádudvaron a privatizáció után elkezdődő kárpótlási és részarány kiadási földreform jelentős mértékben átváltoztatta a földbirtokviszonyokat. A község lakosságának jelentős része elszenvedett valamilyen sérelmet, ami okot adott arra, hogy kárpótlási igényét bejelentse. Számtalan árverésre került sor a településen, amelynek nagy részét a *„Kossuth"* termelőszövetkezet földjeinek elárverezését jelentette. A hajdani nagyüzemi tábláknak nagy része feldarabolódott, és magántulajdonba került. Látványosan szaporította a parcellákat a termelőszövetkezeti részarány és a tagi alkalmazottak földjeinek kimérése is. A *„Kossuth"* tsz földjeiből közel **2000** hektár földterület került elárverezésre, illetve kimérésre. Ez tekintélyes föld nagyság a község külterületéhez viszonyítva is **(5593 ha).** Ezeknek a földeknek jelentős része szántó művelési ágú, de számottevő a gyümölcsös is. Bemutatnék néhány nagyobb földtáblát is, megmutatva hogyan változtak meg a birtokviszonyok, ezek a „Kossuth" tsz földjei voltak.
Először már az előzőekben megismert tábla az 1973-as újfelméréskor 0182-es hrsz-t kapta, a tábla északi részén még mindig az 184/1-től /2, //3, /5,/6, helyrajzi számú telkek szerepelnek, a táblát átvágó út a 183 hrsz. A déli fele a táblának a *„Kossuth"* tsz földje volt 0182/2 hrsz-al (régebben a Május 1-tszé volt, de beolvadt a *„Kossuth"* termelőszövetkezetbe), amely a részarány kiadás után oly sok vitát kiváltó osztatlan közös tulajdonba került 23 tulajdonossal együtt. A mellette lévő 0182/1 hrsz-ú tábla összevonásra került a 0185-ös és a 0187-es úttal és táblával, ezeket együtt újra osztották és kialakult a 0182/3, 0182/4, 0185-ös út, 0187/1-től /56-ig hrsz-ok. Jelen esetben 3 hektáros parcellák alakultak ki (7-es térképmelléklettel azonos).
A *„Kossuth"* tsz földje a Bikaakol nevű dűlő 0212/1-8-ig hrsz-ú táblája részarány kiadásra és osztatlan közös tulajdonba került majd később a 0212/4-es hrsz-ban

kérték a tulajdonközösség megszüntetését, és további földrészletek alakultak ki 0212/12-ig. Tipikus példája a földbirtokszerkezet elaprózódásának (9-es térképmelléklet).

A Kossuth termelőszövetkezet kárpótlási földalapját képezte a 0223, 0225, 0227, 0230,-as táblák, amelyek árverezés után kiosztásra kerültek. (10-13-ig térképmellékletek)

A Község völgye dűlő hatalmas 0227-es hrsz-ú 72 ha 9912m² területű táblája 9 magántulajdonos birtokába ment át (10-es térképmelléklet). A 0225 hrsz-ú Nádas dűlő tábla 7 magántulajdonos birtokába került ennek területe is jelentős 54 ha 5713m² volt. (11-es térképmelléklet). A 0230-as hrsz-ú ismételten csak Nádas dűlői tábla, amely 38 ha 5897m² összterületű volt és elárverezésre került. A 0230 hrsz-ú Mocsár dűlői tábla (12-es térképmelléklet), ennek területe 36 ha 5015m² és 18 tulajdonosa lett közel 1 hektáros parcellák alakultak ki. A (13-as térképmelléklet) a 223-as táblát ábrázolja. A táblákról készült árverési jegyzőkönyveket és a tulajdonlap másolatokat a (4-es okirati melléklet) mutatja. Azt hiszem jól érzékelhető volt ebből is mennyire, szétforgácsolódtak a nagyüzemi gazdálkodásra jellemző táblák, ezzel nem kedvezve az optimális birtokszerkezet kialakulásához.

2. A jelenlegi Nemesnádudvari állapot és az azt kialakító jogszabályok.

2.1. A földreformok elemzése.

Elemzésemet azzal kezdeném, hogy megpróbálom összehasonlítani a három nagy jelentőségű földreformot, miben voltak azonosak illetve miben tértek el, később rátérnék arra, hogy ezek milyen hatással voltak a magyar birtokszerkezetre, illetve mit tükröz a jelenlegi nemesnádudvari birtokszerkezet, melyek voltak azok a jogszabályok, amivel kialakulhatott a mai állapot. Azt hiszem az elvitathatatlan és könnyen megállapítható, hogy **mind három földreform politikai indíttatású volt,** de leglátványosabban ezen a téren az utolsó kettőre, tehát az **1945**. évi földosztásra a mezőgazdaság szocialista átszervezésére és a kárpótlási földosztásra volt a legmarkánsabban jellemző. Mind három földreform gyökeresen és rövid idő alatt kívánta megváltoztatni a **földtulajdoni** és **földhasználati viszonyokat.** Mind három esetben, alapjaiban szétesett a mezőgazdaságunk kombinációja. Természetesen ennek a három összetevőnek a harmóniája nagyon lényeges, ezek a **föld**, a **munka**, és a **tőke**. Ilyenkor a legnagyobb kihívást mindig az új egység kiépítése és megvalósítása jelenti. Megállapíthatjuk, hogy az első felszámolta a magántulajdonon alapuló nagybirtokokat, a tömeges kollektivizálás pedig kiirtotta a ***„full-time"*** paraszti gazdaságokat. A harmadik nagy földreformunk a kárpótlási földosztás meg szétverte az évtizedekig meghatározó szerepet betöltő termelőszövetkezeti szektort az állami gazdaságokkal egyetemben. Lényegében az **1949**-es birtokszerkezetet rekonstruálva. **A szovjet minta teljes átvétele, a feltétlen ragaszkodás hozzá és a *„szocialista átszervezés"* egyértelműen a nagyüzemeket favorizálta, bennük látta a mezőgazdaság jövőjét és ezt az ideát követte mindenek előtt.** Kimondatlanul is az eszme képük a *„nagy hatékony"* volt. A privatizáció és a kárpótlás mérhetetlenül elaprózódott, gazdaságosan nem művelhető birtokszerkezetet kreált, amiben gyakorlatilag a napjainkig nem történt lényeges és meghatározó **birtokkoncentráció.** Mind három földrendezés rendkívül gyors és feszített ütemű volt, a **politikai céloknak** és elvárásoknak kívánt megfelelni, ennek következtében nagy a **bizonytalanság** és a szervezettség sem mindig a legpontosabb. Még egy közös jellemző mind a három földreformra megállapítható, mégpedig a hatalmas **tőke igény,** ezeknek az anyagi forrásoknak a hiányát legjobban a mezőgazdasági hitelek és támogatások iránti nagy kívánalom mutatja.

A gyors és rövid idő alatt bekövetkező változásokat a ***„politikai lavina"*** indította el minden esetben felülről, bár meg kell jegyezni az **1945.** évi földosztásnál voltak alulról feltörekvő igények is a reform megvalósítására. Az első esetben a földreformmal indult meg a termelés növekedése, míg a második földreform után igazából a földtulajdon és a földhasználat egységének megteremtése után. Az utolsó két földreform esetében megjegyzendő, hogy a **mezőgazdasági termelés vissza esett**, azzal a lényeges eltéréssel, hogy a *„szocialista átszervezés"* korában ez csak a nettótermelésre vonatkozott, míg a bruttó termelés fokozatosan nőtt. Sajnálatos tényként kell említenem a jelen helyzetet, amely a privatizációval és annak negatív folyamatának is betudhatóan a bruttó termelésünk nagyon jelentősen visszaesett.

2.2. Adatok és elemzések a privatizáció után kialakult, jelenlegi állapotot tükröző magyarországi tulajdonszerkezetről, és birtokszerkezetről.

Alapvető változásokat hozott az 1990. évi IX. törvény, ugyanis addig nagyobb módosítások nélkül működött a földmegváltás intézménye. A törvény hatályon kívül helyezte a megváltás intézményét. Módot adott arra, hogy a földtulajdonos többek között termőföldjét kivihesse a szövetkezetből. Megnyílt a lehetőség arra is, hogy a termelőszövetkezeti tag részarány-tulajdonosok részarányukat elcserélhessék a termelőszövetkezet által kijelölt földekkel. A törvény ezzel megteremtette a termőföldmozgást, a szövetkezeti közös használatból a magánhasználat iránya felé.
A termelőszövetkezeti különlapok továbbvezetése megszűnt, a rajtuk nyilvántartott összes föld kiadása után. A részarány tulajdon élőszemélyek közötti átruházása nem volt lehetséges. **A politika döntéshozói a földtulajdon és a földhasználat egységét akarták megteremteni, amikor foganatosították a termelőszövetkezeti és személyi földtulajdon intézményét.** A termőföld privatizáció az ország termőterületének mintegy háromnegyedét érintette. Az FVM. legújabb adatai szerint a földmagántulajdon a következő jogcím szerinti forrásokra vezethető vissza:

- **26% korábban is a háztartások tulajdonában volt,**
- **29% tagi részarány-tulajdonból származott,**
- **14% tagi-alkalmazotti földalapból,**
- **29% kárpótlás útján került magántulajdonba.**

A tulajdonviszonyok változása nyomán jelentősen átalakult a mezőgazdaság szervezeti rendszere is. Az állami gazdaságok gazdasági társasággá (általában részvénytársasággá), a termelőszövetkezetek pedig – a földbérlet és a földtől elkülönített vagyon üzletrészre való felosztása miatt – magántulajdont összefogó szövetkezetekké, illetve gazdasági társaságokká alakultak. Nyilvánvaló, hogy ezáltal egy sokkal színesebb formagazdagabb szervezeti rendszer alakulhatott ki. A szövetkezeti forma az elmúlt **17**-év során számottevően veszített jelentőségéből. A jogi személyiségű vállalkozások többsége **(64,8%**-a) **1990**-ben még szövetkezet volt, de később ez a tendencia megfordul a gazdasági társaságok javára, és **2003**-ban már közel **70%** az újabb gazdasági forma javára. A szövetkezetek részesedése **17,7%**-ra csökkent. Az egyéni vállalkozások még mindig a legmagasabb számban képviselik magukat az összehasonlításban, legkevésbé a szövetkezeti forma van jelen. A mezőgazdasági vállalkozások száma **2003**-ban **40487**, ami az **1991**-es értéknek a tízszerese. Az egyéni vállalkozások száma is megháromszorozódott az **1991**-es értékhez képest. Az elmúlt években a gazdasági társaságok száma **445**-ről **6118**-ra bővült, ami jelentős mintegy **14%**-os növekedést mutat az **1991**-es értékhez képest. Az elmúlt pár évben a szövetkezetek száma kirívóan csökkent, ez több szervezet felszámolására, megszűnésére vezethető vissza, de szerepet játszott benne a szövetkezetek gazdasági társasággá alakulása is. Az **1994**. év végén a **KSH** arra keresett választ, hogy a mai magyar falvakban hány háztartás foglalkozik a vállalkozói gazdaság ismérveit megközelítő mezőgazdasági termeléssel. Egyéni gazdálkodónak azokat a háztartásokat minősítették, amelyen **400 m²**-nél nagyobb területen növénytermesztéssel vagy haszonállattartással, illetve mind kettővel foglalkoztak. A felkeresett **2 023 000** falusi háztartásból **1 675 000**-ban foglalkoztak valamilyen mezőgazdasági tevékenységgel. Ez **3** év alatt **14%**-os csökkenést mutat, amelyen belül az állattartás **34%**-kal növekedett. A **KSH 2000** áprilisában általános mezőgazdasági összeírást hajtott végre, abból derült ki, hogy hazánkban **2000.** 03. 31.-én **960 000** egyéni gazdaság és **8200** mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet volt. A földtulajdonosok igen jelentős része nem folytat semmilyen mezőgazdasági tevékenységet. A tulajdonos intézmények között is sok az olyan, amelyik csak passzív használója a termőföldnek, mezőgazdasági jelentőségük elhanyagolható vagy nincs is. **A mezőgazdasági tevékenységet folytató háztartások illetve gazdaságok száma az 1999-es felmérés szerint a fele volt, az 1969-es adathoz képest.**

Az agrárnépsűrűség még ennél is lehangolóbb képet mutat, az EU-ban 100 hektár termőföldre 8,6 fő jut, nálunk ennek a fele. A gazdaságok 98%-a Magyarországon

egy háztartás keretében végez mezőgazdasági tevékenységet. Az egyéni gazdálkodók életkora magas, (nőké 60 év, a férfiaké 53 év). Az elöregedett falusi háztartások a tulajdonukban lévő földek 40%-át bérbe ajánlják fel, a településükön lévő társas vállalkozóknak, szövetkezeteknek, egyéni vállalkozóknak. A szövetkezetek átalakulás után földbérlő szervezetekké váltak. A bérbeadók jelentős többsége nem kötődik a mezőgazdasághoz, és a birtokolt kis földterület miatt a földművelés nem jelent alternatívát nekik, ezért a földjük bérbeadását tekintik megfelelő megoldásnak. 2000-ben egy felmérés szerint az egyéni gazdaságok több mint 70%-a egy hektárnál kisebb területen gazdálkodott. Az ország termőterületének csaknem felét a gazdasági szervezetek használják, és számuk nagymértékben nőtt a nagyüzemek szétválásával. A felmérés szerint 27% nem rendelkezik saját földterülettel, tehát csak bérlik azt. Az egyéni gazdálkodók kisebbik fele őstermelőként tevékenykedik, közel 1,5%-a pedig egyéni vállalkozóként. Ezek a negatív tények sajnos összességében elmondhatók a ma kialakult nemesnádudvari mezőgazdasági állapotokra és birtokszerkezetre is. Az ingatlan-nyilvántartás **2000-2004**-es adataiból is nézzünk pár adatot. A felmérésből a földtulajdon túlzott tagoltsága derül ki, az ingatlanok magas számából is **7,5** millió! körüli a száma, **2004**-ben már elérte a **7,7** milliót, amely közel **40 000** új tulajdon keletkezését jelenti. Az ingatlan-nyilvántartási adatokból az is kiderül, hogy egy ingatlan átlagos területe **1,2** ha ,amely még az utóbbi években **4,5%**-al csökkent is. A külterületi földrészletek átlagos területe **3,2** ha, de a földtulajdon **3,2** hektáros országos átlaga mögött nagy regionális különbségek vannak. Legkisebbek a földtulajdonok Közép-Magyarországon és a Dél-alföldön átlagosan **2,5** hektáros földtulajdon jellemzi. A Nemesnádudvart is magába foglaló Dél-alföldön **4-6%**-os a csökkenése az átlagos birtoknagyságnak. Elmondható, hogy a birtokok osztódása az amúgy is erőteljesen szétaprózódott tulajdonú régiókban a legerőteljesebb. A mezőgazdasági hasznosítású területek több mint **90%**-át kitevő külterületek tulajdoni tagoltsága annak tükrében is erőteljesnek mondható, hogy az összes ingatlan kisebb hányada **(34,7%-a)** található külterületen. A **2,5** milliós ingatlanszám **2000-2004** között **15%**-kal nőtt, és meghaladja a **2,6** milliót. Ez a változás évente mintegy **24 000** új, külterületi tulajdon bejegyzést jelent. A megfigyelt időszak **201 000** tulajdonbejegyzésé- nek **60%**-a külterületi ingatlant érintett, tehát a külterületek földforgalma volt a legélénkebb. **Az ingatlan-nyilvántartásból követhető tulajdon szerkezet problémáin túl nagy gondot jelent az amúgy is kis méretű birtokok területi szétszórtsága, és területi beékeltsége.** A tulajdoni és a használati jog tisztázatlansága

akadályozza a földforgalmat, a piacképes, lehetőleg egy tagban lévő birtokok, illetve az ésszerű birtokméretek kialakítását is. A tulajdoni struktúra sajátos problémája, (a részarány kiadás miatt) egy földrészletben hagyó tulajdonközösségek jöttek létre. A tulajdonközösségek területüket bérbeadással hasznosítják. **A földterület értékesítése miatt egyre többen kérik ingatlanaik kijelölését, a közös tulajdon megosztását.** A közös tulajdonban lévő termőföld mintegy **1,5** millió hektár, amelynek **80%**-ára érkezett megosztási kérelem a földhivatalokhoz. A felosztásra váró földterület mértéke az összes termőterület közel egyötöde (**19,4%**) alkotja. **A földterületek tulajdoni szerkezetét, tehát a túlzott szétaprózódás jellemzi, ennek mérséklését akadályozza a tulajdoni közösségek kényszerű létrejötte, amely negatív hatással van a földpiacra is.**

2.3 A jelenlegi birtokszerkezet Nemesnádudvaron.

A privatizáció és a kárpótlási földreform együttes hatásával jelentős mértékben megváltoztatta a nemesnádudvari birtokszerkezetet. A nemesnádudvari lakosság nagy százaléka közvetlenül is érintett volt a német származása miatt a kárpótlásban, köztudott, hogy a német anyanyelvűekre kitelepítés várt. Itt említem meg, hogy érzékeltessem az adatokkal az érintettek számát, a kitelepítés végrehajtásának feltételeit az **12330/1945. sz. Korm. rendelet** szabta meg, és az **1941**. évi népszámláláskor **3096** lakosból **2555** németanyanyelvűnek vallotta magát. A történelem vihara aztán úgy hozta, hogy végül közel **1200** embert telepítettek ki. Ez a lakosság **1/3**-nál is több. Elmondható, hogy nádudvaron szinte nem is volt olyan család, akit ne érintett volna a kitelepítés, és ezzel összefüggésben a kárpótlási földosztás is. Nemesnádudvar külterülete és annak arculata leginkább a kárpótlásiföldek és a részarány-tulajdoni földek kiadásával változott jelentősen az eltelt **15** évben. **A hajdan óriási területeket művelő termelőszövetkezetek, állami gazdaságok, illetve kombinátok sorra megszűntek. Legtöbbjük, azért mert földjeik nagyrészét a privatizáció és a kárpótlás következtében elveszítette, illetve az egyre kevesebb állami anyagiforrás ellehetetlenítette működésüket.** Szerepet játszott még a negatív folyamatban az is, hogy a nagy termelőszövetkezetek üzemágai is szétváltak, több tulajdonos lett, így ezeknek nem mindig egyezett az elképzeléseik a jövőt illetően, vagy a szétvált üzemegységek már külön nem tudták azt a funkciót betölteni mind korábban. **Hozzá járulhatott még a rossz tendenciához az is, hogy a lecsökkent maradék földterületen gyümölcsöző mezőgazdasági tevékenységet nem lehetett folytatni.**

A szövetkezetek területi aránya, a gazdálkodásuk vissza esésével és a gazdasági társasággá történő átalakulásuk miatt, a termőterület közel egytizedére szorultak vissza.
A privatizáció következtében a földtulajdon és a földhasználat elkülönült egymástól.
A földrészletek elaprózódottsága, a tulajdonszerzés erősödéséből és a rendelkezésre álló földterületek méretének csökkenéséből adódott. Az árveréseken olyan egyezségek jöttek létre, amelyek az önálló művelésre alkalmatlan méretű földrészletek kialakulását segítették elő. A kialakult **2-3** hektáros földterületek egy családnak nem nyújthatnak biztonságos megélhetést. A nem egy tagban, az adott település határában több helyen, vagy más helység határában lévő földterületek még jobban súlyosbítják a mezőgazdasági helyzetet. A jelenlegi földhasználatunk kétpólusúnak mondható. Túl sok az apró biztonságos megélhetést nem nyújtó gazdaság, ezek a kritikus helyzetű régiókra jellemzőek általában. Szerepükkel fékezik a kilábalást jelentő gazdasági-társadalmi fejlődést, illetve az alapvető élelmiszerek megtermelésével csillapítják a szociális feszültségeket. A további földterületek, elaprózódását meg kell akadályozni, ez országos probléma, de ezt orvosolni kell Nemesnádudvaron is. Levonva a következtetéseket megállapítható, hogy a földkárpótlás és a részarány tulajdon rendezés következtében:

- **felaprózódott,**
- **nagyon kedvezőtlen méretű, művelésre alig alkalmas,**
- **úthoz nem kapcsolódó, szigetszerű ingatlanok jöttek létre,**
- **egy tulajdonos (és családtagjai) birtokában lévő földterületek a község,(esetleg a szomszéd községek) határában szétszórtan, egymástól nagy távolságra helyezkednek el.**

A kialakult állapot következményeként:

- **az ingatlanok jó része gazdaságosan nem művelhető,**
- **az ingatlanok későbbi értékesítése, bérbeadása mind a bérbe adó és bérlőszempontjából csak nehezen és hátrányosan biztosítható,**
- **a kölcsönös – községek közötti – *„bebírások”* (főleg a lakóhelytől való nagyobb távolság miatt) tovább rontják a gazdaságos használat, és a termelés esélyeit,**

- **az így kialakult birtokszerkezet és a mögötte lévő termelési feltételek az Európai Unióval való együttműködésünket és versenyképességünket jelentős mértékben kizárják.**

A tapasztalatok figyelembevételével a legfontosabb feladat a birtokrendezés törvényi hátterének biztosítása és megteremtése. Vannak jó lehetőséget nyújtó kezdeményezések pl: **a termőföld állam által életjáradék fizetése ellenében történő megszerzéséről szóló 210/2004. (VII. 9.) Korm. rendelet. A Nemzeti Földalapról szóló 2001. évi CXVI. törvény módosításáról szóló 2002. évi XXIV. törvény 15. §-ának (1) felhatalmazása alapján a Kormány rendelte el.**

A **Nemzeti Földalapkezelő Szervezet,** a meghatározott tulajdonosoktól pályázat útján úgy vásárolhat az állam javára legalább **1** hektár, illetve legfeljebb **20** hektár területű, külterületi termőföldet, hogy annak ellenértékeként életjáradékot fizet az e rendeletben foglaltak szerint. Az önkéntes földcsere intézményének felhasználásával történő birtok-összevonási célú földcserék ösztönzésével. Az örökösödési illeték csökkentésével, ha örökségüket eladják **3** hónapon belül és azt a földhivatalhoz benyújtott érvényes szerződéssel, igazolják. A családi gazdaságok létrehozásának támogatásával. Legelőtársulások, erdőbirtokosságok alakulásának támogatásával, lassítani lehetne a folyamatot. Megfelelő propaganda és a birtokrendezési projektek kedvező tapasztalatainak terjesztése is lehet egy megoldás. A fiatal földgazdálkodók földvásárlásának további támogatása. Az osztatlan közös táblák rendezésére sürgős megoldást kell találni. A nemesnádudvari kárpótolt ingatlanok területi nagysága nagyon változó képet mutat, de a legjellemzőbb a kis apró parcellák **0-3** hektárig terjedő földterületek, melyek az eredményes mezőgazdasági művelhetőséget rendkívüli módon megnehezíti. A nemesnádudvari *„Kossuth"* termelőszövetkezetből közel **2000** hektár földterület került kiosztásra a kárpótlás és a részarány-tulajdon címén. **Valószínűsíthetjük azt a megállapítást, hogy a Nemesnádudvar külterületének jóval több, mint 50%-átérinthették ezek a föld-birtokszerkezeti változások, ha belegondolunk, hogy ez a terület csak egy termelőszövetkezeté volt.** Ebben az időben még **6-8** termelőszövetkezet érintve volt a Nemesnádudvari határban.**(pl: a Fajszi-tsz, a Dusnoki-tsz, a Hajósi-tsz,)** Nem elhanyagolható terület nagyság önmagában sem ez a közel **2000** hektár, ha a mai teljes külterületi nagyságához mérem Nemesnádudvarnak **(5593 ha).**

A *„Kossuth"* **termelőszövetkezet** területén Nemesnádudvaron **1999.** decemberében létrejött egy **Növénytermesztő Kft,** melyet később eladott, hogy a pénzből a fennálló állami és bankhiteli adósságokat rendezni tudják. Ezzel magántulajdonba ment át a Növénytermesztő Kft mintegy **1100** hektáros területe. **A Nemesnádudvar múltját lényegesen meghatározó *„Kossuth"* termelőszövetkezetben a termelő tevékenység 2001. január 1.-én megszűnt.** Ebben az időben alakult meg a másik jelentős gazdasági társaság a **Nemesnádudvari Állattenyésztő Kft.,** amely **2001.** január 1-étől működik az új tulajdonosi formában. A Kft tagjai, úgy szereztek tulajdont, hogy a termelőszövetkezeti üzletrészüket váltották át az Állattenyésztő Kft üzletrészeire. Jelenleg a Kft **232** hektáros területen gazdálkodik. **Mintegy 210 db tehene, és 240 db növendék marhája van.**
(2-es képmelléklet.) A földterületüket teljes egészében haszonbérlik a nádudvari földtulajdonosoktól, a földjeik mérete változó az **1-30** ha-ig. **(4-es képmelléklet)**
A **Hosszúhegyi-Termelőszövetkezeti-Kombinát** is megszűnt valamikor **1997-1998** körül, volt földje egy jelentős területén egy juhász tart és nevel közel **1000** birkát és marhát. A híres Hosszúhegyi sertés telepet egy osztrák tulajdonos üzemelteti, ahol jelentős sertés állomány van. A kft-kben elmondásuk alapján a *„túlélés"* időszakát élik, mint ahogy a legtöbb helybéli mezőgazdasági tevékenységből élő kisgazda. Nemesnádudvar község jelenlegi területe **5878. 8620m²** Ebből:

Belterülete	**219. 7969m²**
Külterülete	**5593. 0031m²**
Zártkertje	**66. 0620m²**

A Nemesnádudvari jelenlegi hiteles törzskönyvből ezek az adatok olvashatók ki,
(5-ös-ös okirati melléklet).
A község külterületét érintette még 1998-ban a Nemesnádudvar és Érsekhalma községek közötti közigazgatási határváltozás, ami önkéntes földcserével történt.
Érsekhalma községnek közigazgatási területéhez az alábbi nádudvari földrészletek lettek átcsatolva: **(0376/1, 0376/3, 0377/1, 0377/2, 0377/3, 03777/4, 0378/4, 0378/5, 0378/6, 0380/1, 0380/2, 0381/1, 0381/2,)** ezek később Érsekhalmán a **(049-062-ig)** hrsz-okat kapták, összterületük: **49 6034** ha és **1162,35** AK. Ehhez jött még a **0379** hrsz-ú közút megosztása, amit kétfelé osztottak, és a **Magyar Állam** tulajdonát képviselte: **0379/1** hrsz **1 9278** ha, **0379/2** hrsz **9 2524** ha területekre, ebből a **379/1** hrsz-ú út közigazgatásilag

Érsekhalmához lett csatolva. Az érsekhalmai csere terület a **027/1** hrsz-ú ingatlan volt, területe **12 2904** ha volt, amely Nemesnádudvar közigazgatási határát változtatta meg.
A közigazgatási határváltozás átvezetése után kiderült, hogy ezzel Nemesnádudvar község területe **39 2502** ha-ral csökkent, míg Érsekhalmáé ugyan ilyen arányban nőtt,
(6-os okirati melléklet).

A külterületi változások után térjünk rá a Nemesnádudvar belterületét érintő változások bemutatásra. A nemesnádudvari belterületet érintő jelentős változás a privatizáció óta eltelt idő alatt öt esetben történt. A kárpótlás és a részarány-tulajdon földkiadások kizárólag a külterületi földeket érintették, de vannak kivételek, mikor a belterület tőszomszédságában lévő külterületi táblát bizonyos gazdasági vagy társadalmi megfontolásból kiindulva ki akarják vonni a művelésből, és a község belterületébe kell csatolni. Egy ilyenre példa, amikor **1997**-ben a **Nemesnádudvar Község Önkormányzata** kérelemmel fordult a **Magyar Állami kárpótlási földalapból** történő területek kivonásához. A Nemesnádudvari Község Önkormányzata **9** külterületi földrészlet kivonását kérte az állami kárpótlási földalapból. Ezek a következő hrsz-ú földek: **02, 04, 05/13, 06, 0261,b, 0261,d, 0261,g, 2205/17,a, 0298/40**, melyek összterülete: **28,7603** ha, és **302,70** Ak volt. Az önkormányzat indoka az volt, hogy ezek a földterületek közvetlenül csatlakoznak a belterülethez és ezeken építési telkeket, tervez kialakítani. A területekért cserébe, az önkormányzat felajánlotta a tulajdonában lévő ingatlanokat, a kivonni kért területekkel arányos AK-értékben. A következő hrsz-ú önkormányzati csereingatlanok ezek: **(0190/4, 0194/7, 0190/8, 0197/26, 0256/2, 0256/39, 0258/39, 0260/67, 0260/68, 0364/3, 0393/5, 0394/2, 0396/18, 7, 9, 12, 25, 38, 353, 361, 363, 367, 431/1, 431/2, 800/2, 1333/1, 1337, 1341, 0393/2,)** összterületük: **26,6471** ha és **302,82** AK A csereszerződés létre jött a **Magyar Állam** nevében eljáró szervezet a **Kincstári Vagyoni Igazgatóság** és a **Nemesnádudvari Önkormányzat** között
(7-es okirati melléklet).

1997-ben a helyi vállalkozási gondok enyhítése miatt, a vállalkozói területek biztosítása miatt, a fiatal házasok házhely igénye miatt, az önkormányzat, a következő területeket belterületbe vonja. (02/1-02/14-ig,) területük 5 8242 ha, (0270/26-0270/38) hrsz-ú földrészletek területe: 1 8236 ha, (0298/11-0298/48) hrsz-ú földrészleteket az összterületük: 53 5502 ha, (0298/6-0298/10-ig) hrsz-ú földrészletek összterületük:7000 m² (8-as okirati melléklet).

A község belterületébe csatolták még a (05/3-05/11-ig) hrsz-ú külterületi földrészleteket, összterületük: 9764m². (9-es okirati melléklet)

2.4 A jelenlegi állapotot nagymértékben kialakító jogszabályok.

Az I. Kptv.

Az első fejezetben már említett kárpótlási törvényekre hivatkoznék, amelyek jelentős részben hozzájárultak a kialakult birtokszerkezet mai állapotához. A kárpótlásról először az **1991. évi. XXV. törvény** rendelkezik, amely **1991. augusztus 10.**-én lépett hatályba. A törvény alapján azokat a természetes személyeket illeti meg a kárpótlás, akiknek magántulajdonát az **1949. június. 8.**-át követően alkotott jogszabályok alkalmazása következtében sérelem érte. Az **1939. május. 1** és **1949. június. 8.**-a között alkotott jogszabályok miatti vagyoni sérelmet szenvedettekre ugyancsak az e-törvényben meghatározott elvek szerint kidolgozott **II. Kptv.** előírásai az irányadóak. Az **1992. évi. I. törvény** azt biztosította a termelőszövetkezeti tagnak, hogy ha lehet azon a területen, kapja vissza földterületét, ahol az eredetileg is a tulajdonában volt.

14. § (1) a 13. § (2) bekezdésének a) és d) pontjaiban meghatározott földeket úgy kell kijelölni, hogy azok azon a településen, illetőleg elsősorban a település azon részén legyen kijelölve, ahol azok a tulajdonosoktól a szövetkezet közös használatába kerültek.
(2) a 13. § (2) bekezdésének a) pontjában meghatározott földeket úgy kell kijelölni, hogy:

a) **e földek kataszteri jövedelme Ak értéke feleljen meg a részarány földtulajdonosokat az ingatlan-nyilvántartás szerint megillető összesített Ak értéknek,**
b) **e földeken, valamint a szövetkezet közös használatában álló földeken belül az azonos művelési ágú, illetve a művelés alól kivett területek mennyisége arányaiban feleljen meg egymásnak,**

Az **1992. évi. I. törvény** azt biztosította a termelőszövetkezeti tagnak, hogy ha lehet azon a területen, kapja vissza földterületét, ahol az eredetileg is a tulajdonában volt.

2.4.1. A részarány-tulajdon kiadási törvény

Egy sajátos termőföldtulajdon-szerzési jogcím volt, amely csak kizárólag és egyedül a termőföldtulajdon szerzésére vonatkozott. A tagi részarány-tulajdon mielőbbi rendezése végett született meg az **1993. évi II.** törvény a földrendező és földkiadó bizottságokról, amely a részarány-tulajdon nevesítéséről rendelkezik.

Az 1993. évi II. törvény, amely a részarány-kiadás jogalapja, így rendelkezik:

5. § (1) A földkiadási eljárás a részarány-földtulajdonos kérelmére indul.

A földkiadási kérelmet a részarány-földtulajdonos e törvény hatálybalépését követő 60 napon belül nyújthatja be a földjét használó szövetkezet gazdálkodási területén működő földkiadó bizottságnál.

(2) A földkiadási kérelmet írásban kell benyújtani. A kérelemnek tartalmaznia kell a tulajdonos személyi adatait (név, névváltozást megelőző név, születési hely, idő, anyja neve,) és lakcímét.

(3) A tulajdonos a kérelemben megjelölheti, hogy a szövetkezet gazdálkodási területén melyik településen és a településen belül a magánszemélyek részarány-földtulajdonának kielégítésére elkülönített földalapok közül melyikből és melyik földrészlet terhére kéri a földkiadási kérelme teljesítését. Arra az esetre, ha a kérelem a megjelölt település területén nem lenne teljesíthető, a tulajdonos megjelölheti, hogy a földkiadó bizottság a szövetkezet gazdálkodási területén lévő településeket milyen sorrendben vegye figyelembe kérelmének átsorolásakor. Ha a tulajdonos a részére kiadásra kerülő föld önálló ingatlanná alakítását is kéri, nyilatkoznia kell arról, hogy a vállalja annak költségeit.

2.4.2. Megállapítások a földprivatizációról.

Az országban körülbelül **5,3** millió hektár földterületet érintett. Napjainkban teljesen egyértelművé vált, hogy a kárpótlás a rendszerváltás egyik, ha nem a legkülönösebb intézményévé vált, amely **2,1** millió lakost, és a magyar családok egyharmadát közvetlenül is érintette, ezen túlmenően még a külföldön élő magyarságra is kiterjedt. Megállapítható, hogy a kárpótlás alapjaiban rendezte át a magyar falu tulajdonviszonyait. Hazánk közel **3000** településén több mint **26 500** földárverést tartottak, amely **39** millió aranykoronát és **1** millió földrészletet jelent. Ez az ország megművelhető földterületének az egyharmadát érintette. Megközelítőleg **760 000** ember szerzett földtulajdont. Egyértelműen kiderülnek a számokból is, hogy egy nagyon szétaprózódott

birtokszerkezet jött létre, ami azt jelenti, hogy a kárpótlási földek nagysága egy főre levetítve **2,8** ha , a részarány tulajdonú földek átlagos méret még tragikusabb képet fest, nagyjából **1,5** ha. A privatizáció, a kárpótlási és szövetkezeti törvények végrehajtásának eredménye képen **1992** végére az ország földterületének több mint **80%**-a, a szántó területeknek meg több mint **90%**-a magántulajdonba került. **Ennek az új helyzetnek megfelelően egy új földbirtok-politika kialakítására volt szükség. A földbirtok-politika alapja a földmagántulajdon kellett, hogy legyen.** Differenciálni kellett a földtulajdonosok tekintetében a természetes személyek, a jogi személyek, az állam földtulajdona között. A legtöbb irányelvnek elsősorban a természetes személyek esetében kellett döntést tartalmazni, mivel ez érintette a legtöbb személyt. Külön szabályozást igényeltek az önkormányzati, alapítványi, egyházi földtulajdon és földhasználat is.

A földtörvény elkészítésében a magyar földbirtok-politika hármas jellegét határozták meg. Nemzeti, gazdasági, és szociális.

Nemzeti volt, mert különbséget akart tenni a külföldi természetes személy és jogi személyek illetve a belföldiek termőföldtulajdon szerzése között.

Gazdasági, mert meg akarta határozni a földbirtok-magántulajdon legfelsőbb határát. Egyrészt törekedtek a nagybirtokok kialakulásának korlátozására, illetve igyekeztek elkerülni a földbirtokok mértéktelen felaprózódását.

Szociális azért, mert számolt a birtokokkal kapcsolatos termelési zavarok elhárításával, de vele párhuzamban segíteni akarta a földmagán-tulajdonosok szövetkezését.

2.5. Az 1994. évi LV törvény

A földről szóló **1987. évi I.** törvényt, az **1994. évi LV**. Törvény a termőföldről, **1994.** július 27.-én hatályon kívül helyezte. A **törvény IV. fejezetében a birtoktagok kialakítására irányuló eljárási szabályokat tartalmazza**: ***„ A tulajdonosok széttagolt külterületi termőföldjeinek összevonásával, a természeti adottságokhoz jobban igazodó termelési feltételek, kedvezőbb üzemi méretek, az együttesen művelhető családi birtokok kialakítása céljából a település területére vagy annak egy természetes határokkal elkülöníthető egy részére kiterjedő birtokrendezési eljárást kell lefolytatni. Az általános birtokrendezési eljárásra a külön törvény előírásai az irányadók."***

Ilyen törvényt nem alkotott a mai napig az Országgyűlés. A törvény **27.-35. §-ai** tartalmazzák a birtok-összevonási célú önkéntes földcsere kezdeményezésének eljárási szabályait. A földcserét a tulajdonosok kezdeményezik, és kérelmezik. A megegyezés, a

cserére vonatkozó megállapodások elkészítése, a földmérési munkáért járó díj kifizetése az érdekeltek feladata. Birtok-összevonási célú önkéntes földcseréről akkor beszélhetünk, ha a földtulajdonos cserepartnerek közül legalább két földrészletnek a tulajdonosa.
A csere eredményeként ezek a földrészletek közelebb kerülnek egymáshoz, egységesen művelhető birtoktaggá válnak. A jövő birtokrendezéseit nem fogja zavarni az önkéntes földcsere. **A törvény szerinti csere a Nemzeti Földvédelmi Alapból támogatható.**
A termőföld törvény a termőföld tulajdonjogának megszerzésére, a szerzés tilalmára, a termőföldek használatára, hasznosítására, a birtoktagok kialakítására és a földvédelemre, talajvédelemre irányadó rendelkezéseket állapít meg. Fontos megjegyezni még a törvény a termőföldtulajdon megszerzése esetében három csoportot határozott meg, és ezeknek külön-külön részletezi a tulajdonszerzési lehetőségeit. **Belföldi magánszemély, tulajdonában termőföld esetében legfeljebb 300 hektár nagyságú, vagy 6000 AK értékű termőföld lehet. Belföldi jogi személy, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek termőföld tulajdonjogát fő szabályként nem szerezhetik meg.**
A termőföldi terület nagyságra, és az AK értékre meghatározott korlátozás nélkül szerezhet tulajdonjogot: a **Magyar Állam, az önkormányzat, az erdőbirtokossági társulat, a legelőbirtokossági társulat, illetve a közalapítvány**.
Az egyházi jogi személyek csak meghatározott jogcímeken (végrendelet, öröklési szerződés, halálesetére szóló ajándékozás) ajándékozási, tartási vagy gondozási szerződés alapján szerezhet tulajdonjogot termőföldre korlátlanul, de adás-vétellel nem. A jogi személyiséggel rendelkező, és a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok termőföld tulajdonjogát **apportként sem** szerezhetik meg. **Az 1994. évi LV. törvény úgy rendelkezik, hogy külföldi magán és jogi személy termőföld és védett természeti terület tulajdonjogát nem szerezheti meg.** A külföldi az önálló ingatlanként legfeljebb **6000m²** területtel kialakított tanya tulajdonjogát a termőföldnek nem minősülő más ingatlanokra vonatkozó külön jogszabályok rendelkezései alapján szerezhették meg,- Pénzügyminisztériumi engedéllyel.

2.5.1. Az 1994. évi LV. földtörvény módosítása:

1994. évi LV. Törvény módosításáról szóló 2001. évi CXVII. Törvény.
A törvény meghatározza a családi gazdaság, a családi gazdálkodó, a gazdálkodó család tagjai fogalmát és így jogszabályi lehetőséget biztosít a családi összefogáson alapuló

gazdaságok létrehozásán. A törvénymódosításra a termőföldtulajdon szerzéseit korlátozó rendelkezések kijátszására irányuló szerződések felszámolására, valamint a semmis szerződések megállapításának minél hatékonyabb kivitelezése érdekében volt szükség.

A törvényhez kapcsolódik a **326/2001. (XII. 30.) Korm. rendelet** a családi gazdaságok létrehozásáról. Az **1993. évi II.** törvényt módosító **2001. évi CXVIII.** törvény célja a jogszabályi keret biztosítása a részarány-kiadások során keletkezett problémák végleges rendezéséhez. Ha a korábban már lefolytatott földkiadás eredményeként létrejött osztatlan közös tulajdon tulajdonostársait megillető tulajdoni hányadokat az ingatlan-nyilvántartásba már bejegyezték, akkor az illetékes földhivatalnál bármely tulajdonostárs kezdeményezheti az osztatlan közös tulajdon megszüntetését annak érdekében, hogy saját tulajdoni hányadát önálló ingatlanként kaphassa meg.

3. A három korszak birtokpolitikája és jogszabályrendszere.

3.1. A földbirtok-politika

A föld tulajdonának és használatának kérdése az emberekben és az emberi közösségekben már ősidők óta felvetődött. A föld a különbözőgazdasági és politikai rendszerekben, minden időben sajátos és egyéni megítélést élvezett. A gazdasági jelentőségét vizsgálva könnyen észrevehető, hogy szinte mindig összefüggött a mindenkori hatalommal.
Az éppen hatalmon lévő rendszer saját gazdasági és politikai elveihez igazodva törvényekkel szabályozta, és szabályozza ma is a föld használatát.

„a földbirtok-politika ellenőrizheti a birtokforgalmat; korlátozhatja a földszerzés lehetőségét; a tulajdonra területi maximumot, illetve minimumot állapíthat meg; sok kis birtok összevonásával támogatja a jövedelmező gazdálkodást; megteremti a nagyüzemi-, szövetkezeti és farmgazdaságok alapjait; segítheti a korszerű technikai eszközök és eljárások alkalmazásában rejlő lehetőségek kiaknázását. Ide sorolhatók még a földreformokkal földosztásokkal-, a környezet- és természetvédelemmel, az extenzív mezőgazdaság kialakításával, a környezetileg érzékeny területek kijelölésével, a földhasználati reformmal kapcsolatos intézkedések is....”
(Szabó Gy, 2001.)

Egy államhatalom birtokpolitikája akkor lehet haladó, ha egyidejűleg párosulnak velük végrehajtott lényeges agrárpolitikai intézkedések is. Ilyenek lehetnek a hitel, termelés, értékesítés és szociálpolitika. A progresszivitás hiánya a vidéki emberek millióinak teheti kilátástalanná a sorsát és az életét. A földbirtok-politika mindig a hatalmon lévő elit politikai és gazdasági rendszerének egyfajta ***„tükre”***. Ezt támassza alá **Ihring K.** mondata is miszerint:

„az államnak mint a nemzeti közérdek érvényesítőjének fenn kell tartani a maga számára a lehetőséget, hogy akár a magántulajdon sérelmére is, a föld birtoklásával, vagy legalább használatával járó előnyöket azok számára biztosítsa, akiket az közérdekből leginkább megillet.” (Ihring K,1968).

Legáltalánosabban talán úgy fogalmazhatjuk meg a földbirtok-politikát, hogy azoknak az elveknek és intézkedéseknek az összességét jelenti, amelyek a föld birtoklásával összefüggő politikai és gazdasági erőviszonyokat szabályozzák.
Egy másik megfogalmazás szerint: *„A földbirtok-politika a föld és az állam viszonyában az államhatalom beavatkozását jelenti. Mint tudomány a mezőgazdasági termelés, értékesítés, hitel és szociálpolitikával együtt az agrárpolitika körébe tartozik". (Kerék M., 1934)* **Rendkívül fontosak a gazdasági és a politikai célkitűzések.** A föld birtoklása társadalmi osztályoknak és rétegeknek a politikai súlyát nagymértékben növelheti vagy csökkentheti. A föld területe állandó, tulajdonképpen nem bővíthető ezért kiemelt szerepe és jelentősége van.

3.1.1. A földbirtok-politika eszközrendszere

Földrendezésnek hívjuk a földbirtok-politikának legáltalánosabban alkalmazott és leghatékonyabb eszközét. Egy olyan **Államigazgatási eljárás,** amely a mezőgazdasági rendeltetésű földek összevonására, a tulajdoni és használati viszonyok rendezésére irányul, a nagyüzemi gazdálkodásra alkalmas területek, táblák kialakítása, a célszerű és gazdaságos termelés megvalósítása érdekében. A nagyobb birtokok felosztásai is ide tartoznak, amikor kisebb földrészleteket alakítanak ki például a használati viszonyoknak megfelelően. Hazánkban az elmúlt évtizedekben a kialakult szokás az volt, hogy **a földrendezés** az adott település **egész határára** vagy annak **egy részére** terjedt ki. Szigorúan kérelem alapján lehetett kérni és az államigazgatási szerv engedélyével volt lehetséges, végrehajtani. A törvényi feltételeknek pontosan megfelelve és azok teljesülése után lehetett az engedélyt kiadni. A földrendezések a községek külterületére terjedtek ki. A földrendezéseket a mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter, és a megyei tanácsok engedélyezték.

3.2. A magyar földbirtokrendszer történeti áttekintése, birtokpolitikájának jogszabályrendszereinek bemutatása.

A magyar történelemben közismert, hogy István király hatalma és jelentős pozíciója a nyugati hatalmak segítségével szilárdult meg. A nyugati minta rendszeréből erőt merítve, alakította ki központi hatalmát és megerősödése után alakult ki az évszázadokon át ismert, földesúr-jobbágyi rendszer. A királyi adományozásokból jöttek létre a világi főurak, az egyházak, a köznemesek, és a középbirtokosok meghatározó magyar birtokai.

Legnagyobb részük a nagybirtokaikat betöltött tisztségeik és rangjaik alapján birtokolták. A jobbágyok a nagy és középbirtokokon telepedtek le, ahol munkát és megélhetést találtak. Munkájuk ellenszolgáltatásaiért cserébe házhelyet, és megművelésre alkalmas földterületet kaptak. A kialakult jobbágytelkek soha nem voltak jogilag a jobbágyoké, csak használati jogot szereztek rá, a műveléssel illetve a ráépítéssel. **A jobbágytelkek átlagos nagysága** vidékenként változott, de átlagban **24-40** hold körülinek volt mondható, **(1hold = 1100 –1300 négyzetöl).** A területek nagysága döntötte el, hogy kéttelkes, másfél-telkes, egész-telkes, fél-telkes, vagy negyed-telkes jobbágyok voltak. Haszonélvezeti jogaik alapján épület és tűzifát is kitermelhettek a földesurak erdeiből.

A jobbágyoknak ezekért fizetniük kellett, mégpedig adót a házhely után, terményeiből az egyháznak tizedet, a földesúrnak kilencedet, a szőlőből hegyvámot. Az egész jobbágytelek után **52 igás** vagy **104** nap gyalognapot kellett teljesíteni. Ez volt az **úrbér,** amit a jobbágyoknak, az **úrbéreseknek** kellett leróni. A jobbágynak szinte csak a **szabadköltözködési joga** volt, de néha ettől is megfosztották. Hamarosan beköszöntött Magyarországra a feudalizmus kora és vele egy időben, nagykiterjedésű **feudális birtokok** jöttek létre. A birtokok tulajdonosai erős katonai és politikai potenciállal bírtak. Az ilyen birtokok megerősödését az **ősiség törvénye** szolgálta, amelyet **1351**-ben hoztak, és eltörölte a különböző viszonyból származó birtokok közötti eltéréseket. A király rendelkezett a birtok felett, ha a meghalt tulajdonos után nem volt örökös. A királyi adományi birtokokat a törvény bizonyos korlátozásokkal juttatta a nemesi családoknak. Ezek az **elidegenítési, terhelési és örökösödési** korlátozások voltak. Az **1514-es Dózsa-féle szabadságmozgalmak**, felkelések, leverése és vérbefojtása után a magyar jobbágyság kiszolgáltatottságát mégteljesebbé és mégegyértelműbbé tette. Ekkor szüntették meg a szabadköltözködés jogát is, amit majd **Mária Terézia** állít vissza rendeletével. Az **1848**-as év alapvető változásokat hoz a jobbágyság életében, az **1848. évi VII. törvénycikk** lehetővé tette a földesúr és a jobbágy közötti egyezség által meghatározott ***„somma"*** fizetésével, hogy az egyes jobbágyok vagy akár az egész község ***„földesúri tartalékaikat és adózásaikat"*** örökre megváltsák. **Az 1848. évi IX. törvénycikk aztán végleg eltörli az úrbériséget. Az 1848. évi XV. törvénycikk az ősiséget, és az adományrendszert törli el végérvényesen.** A földesurak kártalanítását **az 1853.** 03. 02.-án és az **1854.** 01 16.-án kiadott kárpótlási és földtehermentesítési nyílt parancsok rendezték. A kárpótlást az úrbéri földek tulajdonának és a jobbágyi tartozások elvesztéséből adódó jövedelem kiesés miatt kapták. Így a jobbágyság **40%**-a szerezte meg tulajdonaként az addig művelt úrbéri földeket. A földesúrnak továbbra is

tulajdonjoga volt a nem úrbéri jellegű szőlőkre, és a használatért járó tartozások is fennmaradtak. **A téves és célszerűtlen földbirtok-politika érdektelenséget váltott ki, emiatt a szegény lakosság a városokba „menekült". A nagyfokú elégedetlenség és kilátástalanság földosztó mozgalmakat indított el, ezek területe az Alföld volt. Az 1867-es kiegyezés utáni 50-év egy elég tragikusnak nevezhető időszak volt a magyar társadalom számára. Az állam beavatkozása és negatív intézkedései miatt rendkívül rossz gazdasági helyzet és széles megélhetési gondokkal küszködő *„nincstelen munkásosztály"* és agrár réteg alakult ki. Gyakorlatilag megszűnt, kihalt az *„egészséges"* szerepét betöltő középosztály, helyén óriási űrt hagyva. Tovább fokozta a negatív irányt és negatív gazdasági folyamatokat a kilátástalanság, elöl menekülő proletárok hihetetlen tömege, akik kiutat kerestek e helyzet roppant válságából. Reményt és megoldást a kivándorlásban láttak, így mindent hátra hagyva elindultak az Újvilágba. Az adatok szerint 1,5 millió magyar vándorolt ki Amerikába nagy többségük ebből a rétegből került ki.**

3.2.1. A Tanácsköztársaság ideje alatt kialakult birtokpolitika.

A első Világháború borzalmai után szükségessé és halaszthatatlanná vált a magyar földkérdés. A létrejött **Tanácsköztársaság** megszüntette a nagybirtokrendszert, a Forradalmi Kormányzótanács **1919. 04. 04**.-én kijelentette, hogy:

„Magyarország földje a dolgozók társadalmáé"

„E rendszer megváltás nélkül elkobozta az összes közép és nagybirtokokat minden tartozékával élő és holt gazdasági felszerelésével, valamennyi mezőgazdasági üzemeivel együtt." (Földes I. és társai, 1974)

Elképzeléseik alapján a rendelkezésre álló földterület egy bizonyos részét a **200** kataszteri holdig terjedő középbirtokok, és a másik részét a családi kisgazdaságok megteremtésére használták volna fel, melyek átlagos területe **5-20** kataszteri hold lett volna. A gazdasági cselédség és a földmunkások földhöz jutását a pár holdas földekből fedezték volna.
A törvény végrehajtása nagyon lassan haladt, hiszen három külön érdek is ellene dolgozott, ezekhez a nagybirtokosok elégedetlenkedése, a kommunisták termelőszövetkezeti tömörülésekbe kezdése, a szociáldemokraták nem nagy igyekezete

vezetett. **Megállapítható, hogy teljes mértékben elhibázott volt az a döntés, amelyik a földet állami kézben hagyta és felülről megteremtett szövetkezetek kezelésébe adta. A negatívuma volt, hogy a nagybirtokokat nem osztotta szét, a kisárutermelő egyéni gazdálkodás céljára. E fontos ok is hozzájárult ahhoz, hogy a dolgozó parasztság nem tudott az akkori munkásosztály jelentősen segítő rétege lenni. Maga a tény is előrevetítette a Tanácsköztársaság bukását.**

3.2.2. A Nagyatádi-nevével fémjelzett földreform.

Az **1920. évi XXXVI. törvényben** megalkotott földreformnak nagy jelentősége volt.
A törvényi kiegészítések voltak az **1924.** évi **VII.** és az **1928. évi XLI.** törvénycikkek.
A törvényi intézkedésnek több célja volt: a középbirtokok életképessé tétele a mezőgazdasági munkások gondjain való enyhítés, a nagybirtokok hagyományos szerkezetének megőrzése mellett. Vegyük sorra milyen konkrét célok voltak ezek:

- **a föld és a nép végzetes diszharmóniájának megszüntetése,**
- **a társadalom békéjének és rendjének biztosítása,**
- **az osztályok ellentétének áthidalása, a *„kisüzem pártiak”* részleges semlegesítése,**
- **az arányosabb birtokmegoszlással és a gazdasági műveltség emelkedésével a föld teljesebb kihasználása, valamint a termelés fokozása,**
- **az ország egészséges jövendőjének megalapozása, nem utolsó sorban a demográfiai helyzet javítása,**
- **a háború rokkantjainak, hőseinek és családtagjainak sorsáról való gondoskodás,**
- **megteremteni a földszerzést olyanok részére, akik a föld gondos és szorgalmas művelésére képesek is hajlandóak is, de eddigi viszonyaik között önhibájukon kívül földhöz nem jutottak,**
- **a kisbirtok terjeszkedése révén a népesség helyben maradása,**
- **a lakosság egyenletes elhelyezkedése,**
- **a városi kenyér és lakásínség kezelhetősége miatt.**

A földreform a művelhető földterület 4%-át, a legnehezebben művelhető földterületeket érintette. Kiosztásra került **1,15** millió khold **(0,66 millió ha)** föld, ebből **432 000** hektárt a kisemberek kaptak, valamint több mint **200 000** fő volt, aki házhelyet kapott.

A földjuttatások eredményeképpen **771 000** fő lett az **5 kh (2,9 ha)** birtokosok száma.
Az földbirtokviszonyok alakulását csak csekély mértékben befolyásolta a földforgalom, csúcspontja **1931**-ben volt. Az **1920**-as földreform befejezésére **1933**-ban alkottak egy törvényt, de végül **1941. 12. 30.**-án fejeződött be. Az utána következő földmozgások nem voltak olyan jelentősek, hogy a birtokszerkezet arculatán komolyabban változtatott volna.

3.2.3. Következtetés és elemzés

Ez egy földbirtok-politikai törvény volt, amelynek következménye képen a földreform szociálpolitikai indíttatású segítséggé sorvadt, ámbár a földbirtokszerkezet arányosabb optimálisabb gondolatát is megfogalmazta, és célozta. A kardinális probléma ott volt, hogy túl kevés földet parcelláztak fel, nagyon sok igénylő között, ezáltal kevésbé életképes vagy szinte életképtelen földbirtokokat hoztak létre. A nagybirtokok száma valamelyest csökkent, de az addigi trendnek nem sikerült ellen mondania, és a nagybirtok gazdasági-politikai jelentősége nem csökkent. Az elgondolás jó volt, de mivel a nagybirtokokhoz *„alig nyúltak”*, és a földigénylők száma rendkívül magas volt, tulajdonképpen a birtokszerkezetről azt lehet mondani érintetlen maradt. A kedvezményezettek házhelyhez és kisföldekhez jutottak. Az is megállapíthatóvá vált, hogy hiányzott egy átfogó egységes irányítás a közgazdasági kormányzat részéről, amely a helyes iránymutatásával biztosítani tudta volna a közérdekeket. Ennek hiányában azonban, minimális szociálpolitikai céljait ugyan elérte, de nagyon szerény mértékben enyhíttette a társadalmi osztályok közötti óriási szakadékot. Kimondható ténnyé vált az is, hogy érezhetően ez a reform sem tudott segíteni a parasztság megélhetési gondjain.

3.2.4. A polgári tagosítás

A birtokrendezés indításának gazdasági szükségszerűségét az **1935**-ben összeállított tagosítási végrehajtási rendelet mondta ki, amely a gazdasági és társadalmi nyomásnak elegettéve, született meg **1908. évi XXXIX. törvény** és ennek minden részletre kiterjedő szabályozását garantáló **34700/1935. IM. számú rendelet,** ami szabályozta a magyarországi birtokrendezés végrehajtását, annak érdekében, hogy általa a legeredményesebb mezőgazdálkodást érjük el. a polgári tagosítás folyamán történt meg a községek külterületének racionális megváltoztatása. **1943**-ig mintegy **268** községben történt meg. A földrészletek átlagos nagysága **1935**-ben másfél hektáros volt

megközelítőleg, ez a tény jelentősen szükségszerűvé tette a földrendezést. További indok volt még a termőföld felaprózódása mellett, az úgynevezett ***„nyomásos"*** gazdálkodási rendszer tarthatatlansága, mert nem gazdaságos ez a rendszer.

A törvény összefüggései:

- **a törvény biztosította, hogy a tagosítás csak olyan községekben történjék, meg ahol ezt a lakosok igénylik. A törvény a földművelésügyi miniszter hatáskörébe utalta minden esetben a tagosítás elrendelését. A tagosításban érdekeltek részt vehetnek a tagosítási eljárásban, és érdekeiket képviselhetik. A jogszabály a hiteles földmérők alkalmazását is előírta. A tagosítás műszaki munkáit az országos kataszteri felmérés szabályai szerint kellett végrehajtani. A munkafolyamatok ellenőrzését a Földmérési Felügyelőség műszaki ellenőrzése biztosította. Biztosítani kellett az ingatlanok valódi értékének szakértőkkel történő meghatározását. Egységesen szabályozza az ingatlanok értékeinek meghatározását. Az új út és árok rendszer tervezését és megvalósítását a tagosítás folyamán. A későbbi birtokviták elkerülése végett a birtokhatár töréspontjainak pontos megjelölését. Az eljárás költségeit az érdekeltekre, az újbirtokra vonatkozóan értékarányosan határozták meg. A tagosítás költségeinek visszafizetésére 5 éves részletfizetési lehetőséget biztosítottak. A tagosítás költségeinek 20%-át az állam vállalta magára.**

A birtokrendezés lehetővé tette a közigazgatás egyszerűsítését, és a telekkönyv rendezését. A községekben biztosította, hogy a telekjegyzőkönyves állapotról a telekkönyvi betétes állapotra térjen át a nyilvántartás. A polgári tagosítás a II. világháború előtt maradt abba.

3.3. Az 1945-ös földreform

Az **1945. évi VI. törvény** gondoskodott a földreform elrendeléséről, törvényerőre emelve a **Debrecenben március 15.-én kiadott 600/1945. M.E. számú,**
„A nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról" szóló rendelet. A hatályba lépésének időpontja **1945. 03. 18.**-a volt.

A birtokviszonyokat illetően ma már megállapítható történelmi tény, hogy az állam pozitívan avatkozott be ebben az esetben. Az 1945-ös földreformmal az ország kilábalt a II. világháború által okozott sokkból és válságból, igaz ez lassú ütemben zajlott le, de elkerülhető lett vele az éhínség és a kilátástalan jövő. Többszázezer szegényparaszt család kaphatott átlagosan 3hektár földet és nagyon szerény technikai, illetve technológiai körülmények között kezdhette el a földművelést.
A nincstelen parasztság és zsellérség évszázados álma és jövő képe teljesült ez által. Kialakult a földtulajdon és a földhasználat egysége. A földreform kirekesztette a magyar mezőgazdaság struktúrájából a magántulajdonú nagybirtokokat, és ideiglenesen előtérbe helyezte a kisparaszti birtokokat. A nagy jelentőségű földreform az ország szinte összes települését, érintette. A törvény a földbirtokok kisajátításának két alapvető formáját ismerte, az elkobzást és a megváltást. Elkobozták ellenszolgáltatás nélkül, és területnagyságtól függetlenül azoknak a földbirtokát, akik a magyar nép érdekeit súlyosan sértő politikai magatartást tanúsítottak, vagy egyéb ilyen jellegű tevékenységet fejtettek ki. A háborús és népellenes bűnösöket, a hazaárulókat sorolta ide a törvény. A kisajátított földbirtok nagy része elkobzott földbirtok volt. Ez közel **44 000** birtokot jelent. Az elkobzott birtokok nagysága átlagosan **6** hektár körüli volt. Túlnyomórészt kis vagy apró birtok került elkobzásra, néhány nagyobb arisztokrata birtoka mellett. A kisajátított földek nagyobb részét megváltották. A megváltás általános egyetemleges szabályozásának alapja a földbirtok területének nagysága volt. Az általános elvtől ritkán tértek el, ha mégis akkor annak gazdasági vagy politikai okai voltak.
Gazdasági okok: a **20** kataszteri holdnál nagyobb szőlő és gyümölcsös birtokoknak a **20** kat. holdat meghaladó részét kisajátították. A **100** kat. holdnál kisebb birtokhoz tartozó, de **10** kat. holdnál nagyobb erdő kisajátítását a reformnak olyan nézőpontja indokolta, hogy az állami tulajdonba, vagy állami kezelésbe, és ellenőrzés alá vonja az erdőművelést.

Politikai okok: Az alapvető különbséget a törvény a birtokosok származásában teszi, tehát nem mindegy, hogy úr vagy paraszt a földbirtokosa. Úri birtoknál **100** kat. holdban, birtokos parasztnál **200** kat. holdban jelöli meg a megváltás alól mentesülő birtok nagyságot. Politikai megfontolásból is különbséget tett a törvény az úri birtokosok között. Mégpedig azért, mert annak a birtokosnak, akinek **1000** kat. holdnál nagyobb birtoka volt azt teljes egészében kisajátították, ugyanakkor **100** kat. holdat meghagytak feltételekkel

az **1000** kat. holdnál kisebb úri birtokosoknak. A magyar földbirtokos arisztokráciának általában **1000** kat. holdnál nagyobb birtokai voltak. Az egyházi birtokokat **100** kat. hold felett megváltották. A reform a kisjavadalmú földeket a községekben, általában meghagyta olyan megfontolásból, hogy a paraszti terheket ne növeljék, mert az egyházi személyeket ők tartották el. A tőkésvállalatokat, gyárakat minden földbirtokától megfosztották, tekintet nélkül arra, mekkora volt a földterületének nagysága.

A megművelt területnek a **34,8%**-a került felosztásra, közel **1,9** millió ha került szétosztásra **650 000** személy között. A földreform végrehajtásában hatalmas szerepe volt a dolgozó parasztokból **3200** községben, mintegy **32 000** taggal létrejövő Földigénylő Bizottságoknak, amelyekre a rendelet a földosztásnak a lebonyolítását bízta. A törvény kimondja, hogy azok a gazdasági cselédek, mezőgazdasági munkások, törpebirtokosok és az olyan nagycsaládos kisbirtokosok nős fiúgyermekei jogosultak a földre, akiknek a birtoka várható örökrészükkel együtt **5**. kat. holdnál nem több. A törvényi jogosultság kiterjed az előbbiek felnőtt, külön háztartással rendelkező, családos tagjaira is. A törvény jogos földigénylőnek ismerte el a jogi személyeket is.(egyház). A törvény által megállapított juttatás maximuma **15** kat. hold volt, minimuma pedig **3** kat. hold.

A földjuttatás tulajdonjogi korlátozással eredeti tulajdonszerzést biztosított a jogosultaknak.

A földosztás során juttatott föld korlátozásai:

- **elidegenítési és terhelési tilalom alatt állt 10évig,**
- **csak lemenő ági örökös örökölhette,**
- **a művelési kötelezettség súlyos megsértése esetén, a figyelmeztetésen túlmenően a törvény lehetővé tette a juttatott föld megvonását.**

Az előzőekből is pontosan kikövetkeztethető, hogy a juttatott földek tulajdonjoga tartalmát illetően egy korlátozott földmagántulajdon volt. A korlátozás megakadályozta a juttatottak elszegényedését, és biztosította azt, hogy az idő múlásával megindulhasson a mezőgazdaság *„szocialista átszervezése”*. További nagy jelentőségű földbirtok-politikai feladat volt a házhelyosztás, házhelyrendezés.

A törvény a földreform végrehajtását a népi szervekre, a községi Földigénylő Bizottságokra bízta. A földreform technikai lebonyolítását a megyei földhivatalok és az Országos Földhivatal végezte el. A munkálatokat gyorsan kellett végrehajtani a termelés

folytonossága, és amiatt, hogy az új tulajdonos telekkönyvi tulajdonos is legyen. A gyors ütem, a feladat nagysága nem tette lehetővé, hogy más hasonló jellegű munkák színvonalát, pontosságát és gondosságát elérje.

Az 1947. évi V. törvény megszüntette a népi szerveket és hatáskörüket a megyei földhivatalokra, illetve az Országos Földhivatalra ruházta át. Az új gazdáknak a sok probléma mellett szembe kellett nézni a megváltási ár, és a beszolgáltatás nehézségeivel is. **A 600/1945, M.E. Sz. rendelet így intézkedik a megváltási árról:**

„a földhözjuttatott a föld ára fejében a kataszteri tiszta jövedelem húszszoros összegét fizeti. A földhözjuttatott törpebirtokos vagy kisbirtokos köteles a föld megváltási árának 10%-át birtokba helyezés alkalmával befizetni a hátralékot 10 évi egyenlő részletekben, kiegyenlíteni. A földnélküli gazdasági cseléd vagy mezőgazdasági munkás a föld megváltási árát 20 évi egyenlő részletben törlesztheti le. Az első részlet kifizetésére a birtokba lépéstől számított legfeljebb három évre halasztás engedélyezhető. A halasztás iránti kérelem felett a megyei földbirtokrendező tanács határoz. A megváltási árhoz, kell számítani a föld felmérésével és szétosztásával felmerülő összes műszaki költségeknek a kiosztott birtokegységre eső részét is."

A sok nehézség ellenére azért leszögezhető, hogy elindult egy lassú növekedés felé a magyar mezőgazdaság. A mezőgazdasági népesség társadalmi szerkezete átalakult, megszűnt a nagybirtokos osztály, csökkent a mezőgazdasági nincstelenek száma és növekedett a kistulajdonosi réteg. A nagybirtokok felosztása nagy energiákat szabadított fel a parasztságból, a termelés irányába, ami meglátszott az élelmezésválság leküzdésében, és abban is, hogy biztosítani tudta a lakosság ellátását. Munkát találhattak a kisgazdaságokban a munkanélküliek is. **Levonható tapasztalat az, hogy reformok nélkül a társadalmi és gazdasági haladásnak nincs szilárd alapja egy országban sem. A múltat lezárta egy nagy néposztály cselekvő részvételével. A reform nem tudta a mezőgazdasági termelés elmaradottságát ellensúlyozni.**

3.3.1 A termelőszövetkezetek magalakulása.

Az **1945**-ös földreformmal kialakult pillanatnyi birtokszerkezet nem volt tartósnak nevezhető, annál is inkább, mert megindult a termelőszövetkezeti csoportok, és a termelőszövetkezetek gyors ütemben való szervezése. Elsődlegesen létre kellett hozni a

termelőszövetkezetek földterületét biztosító törvényi hátteret. A termelő-szövetkezetek területének kialakítását szolgálta:

A mező- és erdőgazdasági ingatlanok részleges tagosításáról szóló 1949. évi 3. tvr., a végrehajtásáról intézkedő 16.100/1950./VIII.23/FM. számú rendelet, majd a 145/1951. /VII.24./ MT. számú rendelet, illetve a földrendezésekről és tagosításokról szóló 1956. évi 15. tvr. A termelőszövetkezeti csoportok és a termelőszövetkezetek területének kialakítását segítette elő a mezőgazdasági ingatlanok és azok felszerelésének felajánlásáról szóló 4091/1949. /VI.16./ sz. Korm. rendelet, illetve a végrehajtását elrendelő 15003/1949. FM. számú rendelet.

3.3.2. Szövetkezeti törvény

Az 1947. évi szövetkezeti törvény a földreform folyamán létrehozott kisgazdaságok megszervezését, és gazdasági megerősödését szolgálta. A törvény előszavából **(preambulumából)** is kiderül, hogy mi a törvény célja.

„... a törvény célja, hogy a magyar nép többségét alkotó dolgozók: parasztok, munkások és a haladó értelmiségek összefogásával a kis gazdasági egyedek részére biztosítsák a nagyobb szervezettséget, gazdasági és társadalmi felemelkedést."

A törvény szerint a szövetkezet előre meg nem határozott kis gazdasági egyedek társasága. Tagjai egyéni és gazdasági érdekeit, és társadalmi felemelkedését a kölcsönösség elvén kívánja előmozdítani. A tagok vagyoni közreműködéssel a szövetkezet igénybevételével, valamint vagyoni szolgáltatással vesznek részt a társaságban. **A szövetkezet jogi természetét tekintve többé már nem kereskedelmi társaság, hanem a társaság egy önálló, sajátos formája.** 1947-ben a nagytőke államosítása után növekedett az állam gazdaságszervező szerepe, azonban a kis magántulajdonosok kisajátításáról nem volt szó. A magán tőke áramlására nyitva álltak a kereskedelmi törvényben szabályozott kereskedelmi társaságok és némely a világháború miatt keletkezett megszorításokon túl szabad áruforgalmi rend érvényesült.

A piacgazdaságban működő szövetkezetek, tehát csak társaságként szabályozhatta a szövetkezeti törvényt. A társaság, a magyar magánjog megfogalmazása szerint a társasági szerződéssel keletkező olyan személyegyesülés, amely a társaságokat arra kötelezi, hogy a közös cél megvalósításában a kikötött hozzájárulás szolgáltatásával működjenek közre.

A társaság mindig vagyoni célra jön létre, a tagok nyereségre, haszonszerzésre irányuló igényeit szolgálja. Az 1947. évi XI. törvénnyel szabályozott szövetkezet társasági jellege a következő szabályokban nyilvánul meg:

- **a tagok a szövetkezetet társasági szerződéssel (alapszabály) hozzák létre,**
- **kötelesek vagyoni szolgáltatással a társaság működéséhez hozzájárulni,**
- **a tagok vagyoni hozzájárulásuk arányában részesednek elsősorban a társaság hasznából,**
- **vagyoni hozzájárulásuk arányában, annak mértékéig viselik a társaság veszteségeit,**
- **a társaság megszűnésekor a hitelezők kielégítését követően az aktívumok a tagok között vagyoni hozzájárulásuk arányában osztható meg.**

A speciálisan szövetkezeti jelleg az alábbi szabályokban mutatkozik meg:

-
- **A szövetkezetbe – amely kisgazdasági egyedek társasága – a nyitott tagság elve alapján bárki beléphet,**
- **A szövetkezet változó tőkéjű társaság. A szövetkezetből kiváló tagnak a szövetkezettel szemben az általa befizetett üzletrész névértékére és az üzleti feleslegből a kiválás napját is magába foglaló, az üzletév végéig járó térítésre és részesedésre van joga,**
- **A változó tőkével összefüggésben a hitelezőkkel szembeni tartozások biztosítása céljából a törvény szabályozza a tagoknak a felelősségét a szövetkezet tartozásaiért,**

A törvény a jegyzett üzletrész névértékéig teszi felelőssé a tagokat.

A szövetkezet elsősorban személyegyesülés. A személyegyesülés elsődlegessége jelenik meg az alábbi szabályokban:

- **A tagok által jegyezhető üzletrészek korlátozottak,**
- **Az üzletrészre csak korlátozott mértékű osztalék fizethető,**
- **A szövetkezet évi tiszta jövedelméből a tag a folytatott üzletei arányában részesül,**
- **Az üzletrésznek csak névértéke van, az nem értékpapír.**

Az **1947. évi XI. törvénycikk. 1947.** 05. 01.**-én lépett hatályba.** Az **1946**. 12. 13.-án és az **1947**. 04. 10.-én elfogadott törvény szövegében a legfőbb különbség a szövetkezeti demokrácia értelmezésében volt. Az **1946** decemberében elfogadott törvény még abból indult ki, hogy a szövetkezeti mozgalom alulról felfelé építkezik, és érdekképviseleti szerveit maga hozza létre. Az **1947** áprilisában elfogadott, és megerősített törvény viszont már központosít. Olyan centralizált szövetkezeti hálózat kialakítását alapozta meg, amely a *„sztálini modellnek"* felelt meg, és amely a szövetkezeti mozgalmunkat még nagyon sokáig **jellemezte.** Az **1950**-es évektől az **1970**-es évekig végrehajtott földrendezések egymástól elég jól elkülöníthető szakaszokra szedhetők. Az **1950**-től **1954**-ig lezajlott földrendezések jellemzően részleges tagosítások voltak. A községek teljes külterületét igénybe vevő földrendezések, úgy **1955** és **1956** körülire tehetők. **1959** és **1962** között már csak földrendezések folynak.

3.3.3. A magyar mezőgazdaság *„szocialista átszervezése"*(1948-1967).

A magyar mezőgazdaság **„szocialista átszervezése" 1948**-ban kezdődött és hivatalosan **1961**-ben fejeződött be. A befejezés dátumát legtöbbször **1967**-ben jelölik meg a ***„szocialista felhalmozás"*** miatt, ami alatt a mezőgazdasági szövetkezeteket értjük, és a gazdasági mechanizmus reformjáig tartott. Két periódusra bonthatjuk az **1948**-tól **1967**-ig eltelt időt, mégpedig az **1948-1956**, és **1957-1967**-ig tartó időszakra. A különbséget az átszervezés révén alkalmazott jogi eszközrendszer finomulása okozta. Az **1948-1956** közötti időszakban a magántulajdonjog szabályainak alig fordítottak figyelmet. **1956**-ban kiadja az Elnöki Tanács az **1956. évi 15. számú tvr.** melyben a földrendezésről és a tagosításról rendelkezik. Az **1957-1967**-ig terjedő korszakban a politikai hatalom a magántulajdonosok ellen elkövetett erőszakot, és a szövetkezetek direkt irányításba való bevonásának gazdasági bizonyítékát különböző jogi eszközökkel próbálta palástolni.

A szervezési hullámok **1948**-ban kezdődtek, majd a szövetkezeti felbomlások, és újra szervezések után jött az **1956**-os forradalom és szabadság harc hatására az újbóli felbomlások. A forradalom leverése után az **1959-1961** között eltelt időben a magángazdaságok közel **94%**-át **kollektivizálták.**

Az értékes szőlő és gyümölcstermelő vidékeken, a történelmi jelentőségű borvidékeken átmenetileg hegyközségek, szakszövetkezetek, termelőszövetkezeti csoportok elnevezések alatt ***„alacsonyabb"*** szövetkezeti formákat szerveztek. **1948**-tól a kommunista párt azzal az ideológiával kezdett az ország szocialista átalakításához, hogy a

követendő példa az egyetlen létező út, amely a töretlen fejlődés felé visz az a szovjet modell által képviselt **szocializmus.** Magyarországon ettől kezdve a Szovjetunió sajátságos ázsiai körülmények között kialakított stratégiája követendő elmélet rangjára lépett Az ingatlanok állami tulajdonba kerülésével kapcsolatban nagy szerepet töltött be az **1948. évi XXVIII. törvény.** A földtulajdonosok rétegekre bontását **1948**-ban kezdték meg, mégpedig a nagyhaszonbérletek korlátozásáról szóló **(9000/1948 sz. Korm. rendelet),** a mezőgazdasági ingatlanok forgalmának államigazgatási engedélyhez kötéséről **(13100/1948. sz. Korm. rendelet),** a földreform felülvizsgálatáról **(1949. évi XXIV. törvény)** és a részleges tagosításról szóló **(1949. évi 3. tvr.)** rendelkező szabályok alapján. Ezek a törvények leginkább a mezőgazdasággal nem foglalkozó tulajdonosokat érintették. A törvényekkel szinte egy időben megindul a ***„Lenini"*** elmélet alapján a harc és retorzió, a kulákság ellen. Az **1952. évi 2. sz. tvr.** rendelkezett a kulákságról, mint olyan állampolgárokról, akik a szocialista társadalom ellenségei. A törvényrendelet szerint ***„kulák"*** volt az:

- **akinek a tényleges művelés alatt volt összes földterülete a 25 holdat, vagy a tisztajövedelem a 350 aranykoronát elérte,**
- **akinek a tulajdonában (műveléstől függetlenül) 25 kat. hold, vagy ennél nagyobb mezőgazdasági földingatlana volt, kert és gyümölcsös esetében a tényleges területet néggyel, szőlőnél öttel kellett szorozni, és az így kapott terület alapján kellett eldönteni a tulajdonos *„kulák"* minősítését,**
- **akinek cséplőgép, elemi vagy gépi erővel hajtott munkagéppel rendelkező ipari üzem, malom stb. volt a tulajdonában,**
- **aki kereskedett illetve vendéglátási tevékenységet folytatott és emellett földjének**
- **kataszteri tiszta jövedelme elérte vagy meghaladta a 100 aranykoronát,**
- **végezetül, akit 1949-ben úgynevezett mezőgazdasági járulék fizetésére köteleztek.**

A kisparasztok nagytöbbsége, hogy megmenekülhessen a ***„kulák"*** megbélyegzés alól, igyekezett a földjét felajánlani a magyar államnak. Azonban a mezőgazdasági termelőszövetkezetek csak vegetáltak, az állami gazdaságok is nagy nehézségek árán tudták megművelni földjeiket, az állam legtöbbször nem fogadta el a földek felajánlását, hanem inkább beszolgáltatással sújtotta és zsákmányolta ki a falvak lakosságát.

A *„kulákságnak"* volt még egy lehetősége, a tszcs-k alakítása, - a földjeik bevitele oda, - a közös gazdálkodás kialakítása. A folyamatot a **4091/1949. sz. Korm. rendelet** önkéntes földfelajánlásként regisztrálta. Ez a felajánlás két féle képen történhetett, tulajdonba és haszonbérbeadással. A szabály alapján a magyar állam tulajdonába került:
60 000 gazdálkodó parasztbirtokos **350 000 kh,** és **66 500** kétlaki tulajdonos **300 000** kh földje. **1951**-ben hatályba lép az **145/1951évi (VII. 24.) Mt rendelet,** a **termelőszövetkezeti községekben (városokban) a mező- és erdőgazdasági ingatlanok tagosításáról szóló rendelet. 1950**-es évek elején létrejött szövetkezetek egy része **1953**-ra megszűnik. Az erőszakos újra szerveződés **1955**-től ismét elkezdődik, és nagy ütemben folyik **1956** őszéig, ugyanis akkor a szövetkezetek zömmel felbomlanak. Hatályba lép az **1956. évi 15. tvr.** a földrendezésekről és tagosításokról szóló rendelet.

3.3.4. Irány a tulajdonszerzési korlátozások felé.

Elrendelték az **1956**. október 3.-átkövetően megszűnt vagy megszüntetett tsz-ekben bennmaradt földek tulajdoni és használati viszonyainak gyors rendezését, lényegében a földek kiadását a kilépett tagoknak az **1957. évi 9. sz. tvr.** szerint. Az ilyen földvisszaadások esetén nem kellet alkalmazni a birtokmaximumot, vagyis a **25** katasztrális hold felső határát. Ez a törvényerejű rendelet minden olyan korábban elszenvedett vagyoni sérelmet kívánt orvosolni, amelyek okozása során a mezőgazdasági földtulajdonosok jogtalan tulajdonelvonást szenvedtek, ideértve az ***„önkéntes felajánlásokat"*** is. A burkolt külső mögött ott lapult a valódi cél is: a termelőszövetkezetek visszahozása, **ha kell erőszak útján is,** a paraszti földek visszaszerzésének megakadályozása, az államilag jól irányítható, szovjet mintájú kolhozok mielőbbi megteremtése. A birtokmaximumot **25** katasztrális holdban határozta meg a rendelet. A magánszemély és a vele közös háztartásban élő családtagok össztulajdona, maximum **20-25** kataszteri hold lehetett, a földhivatalnak mérlegelési jogköre volt, hogy melyik értéket alkalmazza a kettő közül. **A mezőgazdasági ingatlanok tulajdoni és használati viszonyainak rendezéséről szóló 1957. évi 10 tvr.,** illetve kiegészítésére kiadott **1957. évi 52. tvr.,** valamint a **végrehajtására kiadott 3/1957. /II.3./ FM. számú rendeletek alapján a földbirtok politikai intézkedésekből (tagosítás, földrendezés, közérdekű igénybevétel, termelőszövetkezetek, termelőszövetkezeti csoportok felosztásából, tagsági viszony megszűnéséből) eredő, 1957**. február 3.napja előtt keletkezett jogviták rendezésére adott lehetőséget.

Az **1957. évi 10. tvr. 7.§.(2)** bekezdésének utolsó mondata kimondta, hogy az igény előterjesztésére megadott időpont után a törvényrendelet hatályba lépése előtt keletkezett jogvitákra vonatkozó igényt sem államigazgatási, sem bírói úton érvényesíteni nem lehet. E jogszabályi előírás figyelmen kívül hagyására a kárpótlásról szóló **1991. évi XXV. törvény.** lehetőséget adott. *„a szovjetek valamennyi szocialista országnak az állami földtulajdon kizárólagosságát javasolták. Szerencsére ezt a radikális fordulatot 1962 után már pozitív elemek is követték, agrárpolitikánk fokozatosan tért el-, majd elszakadt a szovjet agrár modelltől, és a keleti blokkban egyedülállóan, sajátos jellemzőkkel (vegyes tulajdon, kistermelés elismerése és támogatása, kooperációs és integrációs kapcsolatok, nyitás nyugat felé, termelési rendszerek bevezetése és általánossá válása, melléküzemágak támogató fejlesztése,)...gazdagította a mezőgazdaságot, amelyet igen gyorsan összekapcsolt az élelmiszeriparral." (Szabó Gy. 2001.)*

1966.-év végén megszületett a bevitt földek megváltásának jogintézménye. A bevitt föld, mint elvont tulajdon, „részarányként" jelent meg, amely után semmilyen osztalék vagy részesedés nem járt, csak jelképes ***„alamizsnaszerű"*** földjáradék. Ebből leszűrhető az is, hogy a bevitt föld már nem a tag tényleges tulajdonaként, vagy kivihető vagyontárgyaként szerepelt többé. Így utólag **40**-év távlatából érdekesnek tűnik az akkori vezetés burkolt rendelkezése. Az **MSZMP Központi Bizottsága** így fogalmazott:

- **a gazdaságilag erős mezőgazdasági termelőszövetkezetek által használt állami tulajdonú földek megválthatók,**
- **a nem tag tulajdonosok földjeit megváltás ellenében a tsz-ek tulajdonába kell adni és az ellenértéket öt év alatt, kell kifizetni,**
- **a tsz-tag továbbra is élete végéig kapja a földjáradékot,**
- **a szövetkezet által használt földet csak tag örökölheti,**
- **a nem tag örökös földje megváltás fejében a tsz-é lesz..."**

(MSZMP Központi Bizottsága Dokumentumai 1962-1970. évi kötet: *„a tsz-tulajdon kérdései"* irányelvek IV. fejezet.)

Érdemes még megemlíteni a mgtsz-ek az **1967. évi IV. törvény.** alapján milyen jogcímeken szerezhettek földterületeket, és valójában ezek általában a törvény erejénél fogva térítésmentesen történtek.

- **Kívülállók (tehát a nem tsz-tagok és a tsz-tag özvegyei) földjeinek megváltása minimális vételi ár ellenében (általában aranykoronánként 80Ft, szőlő, erdő és gyümölcsös esetén pedig aranykoronánként 400Ft térítést kellett fizetni.)**
- **Állami földek és erdők tulajdonjogának megszerzése csak erős mgtsz-ek részére és hatósági engedéllyel, térítés fejében (Ez a térítés azonos volt a megváltás összegével),**
- **Legeltetési bizottságok kezelésében volt ingatlanok megszerzése törvényerejénél fogva, térítés nélkül,**
- **Megszűnt szervezetek (legeltetési társulatok, úrbéres közösségek, közbirtokosságok, erdőbirtokosságok, tejszövetkezetek, felszámolt erdőbirtokossági társulatok és egyéb ezekhez hasonló megszűnt szervezetek, pl. egyházi intézmények, illetve alapítványok stb.) tulajdonában és a tsz által használt ingatlanok törvény erejénél fogva,**
- **Földalapi juttatásként vagy egyéb jogcímen a tsz ingyenes és határidő nélküli használatába adott ingatlanok térítés nélkül, a törvény erejénél fogva,**
- **Földfelajánlás útján, a megváltási árral azonos térítés mellett, megállapodással. A felajánlást és elfogadását a földhivatalok hagyták jóvá.**

3.3.5. Tartós földhasználat

A tartós földhasználatról szóló **1976. évi 33. sz. tvr.**
„az állami és szövetkezeti tulajdonban álló földet – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – magánszemélynek, illetőleg jogi személynek nem lehet tulajdonába adni."
Ebben az időszakban az állami szervek kezelésében és termelőszövetkezetek tulajdonában és használatában álló ingatlanok hasznosítására új jogcímet alkottak, a **tartós földhasználatot.** A tartós földhasználat tárgya lehetett telekingatlan és termőföld egyaránt. Legkevesebb **50** év időtartamra szóltak egységesen, kiegészítve azzal a jelentős szabállyal, hogy az építési telek esetén az épület fennállásáig értendő. A tartós földhasználati jogviszony tulajdon módjára viselkedett, bejegyzésre került az ingatlan-nyilvántartásba, örökölhető volt, és az építési telek tartós használat joga a beépítést követően élők között is forgalomképes volt. A mezőgazdasági rendeltetésű földek tartós használata élők között forgalomképtelen volt. Pozitív változást egyedül csak a termelőszövetkezeti tagok esetében jelentett, mégpedig annyiban, hogy e személyi kör a

háztáji földhasználaton felül szerezhetett még további **6000 m²** termőföldet, tartós használatba. A sok vitára okot adó tartós földhasználat **1987**-ben szűnt meg végleg.
A megszűnés tulajdonná válás útján történt. A jogszabály erejénél fogva kerültek a mezőgazdasági ingatlanok a használóik tulajdonába, miközben az építési telkeknél a beépítés megtörténte eredményezte a tulajdon keletkezését. A mezőgazdasági termelés miatt adott földet a használó kérelmére kellett tulajdonba adni.

3.3.6. A nagyüzemi táblák kialakítási folyamata. Általános földrendezés és területrendezés.

A törvényi és a jogi alapot a földrendezésről szóló **1976. évi 23. ET sz. tvr.** és a végrehajtásáról szóló **29/1976. (IX.2.) MÉM számú rendelet** teremtette meg.
A törvényalkotás célkitűzése az **egyszerűség** és az **áttekinthetőség** volt. Az ***„önkéntes földcsere"*** intézménye továbbra is elsőbbséget élvezett és pontosan szabályozott volt. Belterületi földek is felhasználhatóak voltak ennél az eljárásnál, csakhogy ez a földcsere nem vezetett eredményre. Földrendezésre nagy szükség volt, hogy az üzem területét kialakítani, rendezni lehessen. **Az általános földrendezés a község egész területére kiterjedt.** Mint már az előzőekben említettem általános földrendezést a településen csak **egyszer** lehetett végre hajtani, és kikötés volt az is, hogy a község **80%**-a nagyüzem használatában legyen. Abban az esetben, ha a rendezés a községnek csak egy részét érinti, részleges földrendezésről beszélünk. Viszont ha a rendezés az üzemek egymás közötti viszonylatában történt, akkor **üzemek közötti**-, ha egy gazdaságon belül történt, akkor **üzemen belüli** földrendezésről beszélünk. Az általános üzemek közötti rendezést a megyei tanács vb mezőgazdasági és élelmezési osztálya határozattal engedélyezte.
A jogszabály lehetőséget adott az üzemek közötti földrendezés hivatalból való kezdeményezésére is. Az üzemek a költségeket **területarányosan** viselték. Az egész eljárás **illetékmentes** volt. **1977**-ben megszűnt az állami földek eladása. Így megszűnt az olyan lehetőség is, hogy a mezőgazdasági szövetkezet használatában lévő állami föld tulajdonjogát megszerezhesse. A törvény azonban lehetővé tette, a földek ingyenes vagy térítés ellenében történő felajánlását a termelőszövetkezet és az állam részére. Ekkor az ország termőföldterülete **27%**-ban volt állami, **24%**-ban volt a termelőszövetkezeti tagok tulajdona, **42%**-ban szövetkezeti tulajdon, és csak **7%**-ban volt egyéni tulajdon.
A földrendezésről alkotott törvényt az 1987. évi I. törvény. hatályon kívül helyezte.
A földcserékről és a földrendezésről a törvény X, illetve XI. fejezete intézkedett.

A nagyüzemi mezőgazdasági művelésre alkalmas földterületet elsősorban továbbra is önkéntes földcserével lehetett kialakítani. Az értékkülönbözetet meg kellett fizetni az eljárás illetékmentes volt. A földrendezést az érdekelt mezőgazdasági nagyüzem kérelmére a föld fekvése szerinti illetékes fővárosi, megyei földhivatal rendelte el, amennyiben az önkéntes cserére tett ajánlat nem vezetett eredményre. Ez a rendezés sem terjedt ki belterületre és zártkertekre. Az értékkülönbözetet valamint a végrehajtás költségeit az érdekelteknek meg kellett téríteni.

A Területrendezés egy adott gazdaság (üzem) termelési célok érdekében történő átrendezését értjük, a termőhelyi adottságok és a hasznosítás megfelelő összehangolásával. Feladata, hogy a tervezésbe vont területen egyes területrészek méretének, alakjának ésszerű kialakításával optimális feltételeket biztosítson a termesztendő növények termesztéstechnológiai igényeihez, az üzemszervezéshez és a korszerű technológia alkalmazásához, továbbá hozzájáruljon a termőföld hatásos védelméhez. Komplexitásából fakadóan ki kell, hogy terjedjen az összes optimális feltétel figyelembe vételére, ezek: a termőföld legcélszerűbb hasznosítása, a földcserékre, a táblásításra, a művelési ágak elrendezésére, a vízrendezésre, az üzemi úthálózat kialakítására és mindezekkel összefüggő munkákra, létesítményekre. Az **Ellenzéki Kerekasztal** a **Magyar Szocialista Munkás Párttal** és a **Harmadik oldallal,** egyeztető tárgyalásokat folytattak szakértői bizottságokban.

Az ingatlan ügyekkel kapcsolatban, amelyet a **IV.** számú szakértői bizottság tárgyalt, négy részkérdésben született megállapodás. Felsorolva ezek voltak:

- **a mezőgazdasági termelőszövetkezetek használatában álló földterületek megváltásának azonnali megtiltása, a megváltás azonnali eltörlése,**
- **a mező- és erdőgazdasági földek gazdasági társaságba történő bevitelének megszüntetése (apportként),**
- **az 1989. július 1.-i törvénymódosítások keretében eladott állami és szövetkezeti tulajdonú földek vételárát vissza kell szerezni (a tulajdonjog visszaállítása mellett) és a pénzt egy *„földvédelmi alapba"* kell utalni,**
- **a szövetkezeti és állami tulajdonú termőföldek eladásának felfüggesztése mindaddig, amíg nem kerül véglegesen eldöntésre, hogy: kiket illet meg a földek tulajdonjoga. A bizottság ezzel kívánta biztosítani a korábban jogtalanul elvett földek tulajdonosainak, és örököseinek kárpótlási alapját.**

Igaz a tárgyaló felek egyetértettek a fent leírtakkal, még sem került sor az igények törvénytervezetbe foglalására, illetve az **Országgyűlés** elé terjesztésére. **1989. 10. 23.**-án az **MSZMP** szinte korlátlan egyeduralma megszűnt, kétségbevonhatatlanul a legnagyobb eredménye ez volt a háromoldalú tárgyalásoknak. Nagy lendülettel láttak neki az **új Alkotmány** megteremtésének, amely a többpárti demokrácia létrehozásának is az alappillére lett. Egy időben ezzel kidolgozták a megfelelő választási rendszert is.
A **Parlament** egyhangúan elfogadta az **új Alkotmányt módosító törvényt**. Kiemelném és ismertetném, a számunkra fontos elvek közül a leglényegesebbet:
"a nemzeti vagyonon kívül az alábbi tulajdoni formákat különbözteti meg az Alkotmánymódosítás.":

- **az állami vállalatok,**
- **a szövetkezetek,**
- **a termelői önigazgatás,**
- **és az önkormányzatok önálló tulajdonát.**

Mezőgazdasági termelőszövetkezeteink az alapszabály módosítás adta lehetőségekkel élve, nagy igyekezettel láttak hozzá, hogy a földterületet a meglévő tagokra ***„nevesítsék".*** Tehát olyan tulajdonjog átmenekítéseket szorgalmaztak megvalósítani, amelyek során a kárpótlásra jogosult volt tulajdonosok, illetve az örököseik földalapja megszűnhetett.
A reprivatizáció érdekében illetve a törvény módosítása miatt került sor a tüntetésre, amelyet a **Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt 1990.** februárjában szervezett és tartott meg. Követeléseiket a kormányhoz eljuttatták. Valószínűsíthetően ennek hatására is, bizonyos módosításokat vezettek be **1990.** március 1.-től az ingatlanok területén. Ez a következőket tartalmazta: **Az 1990. évi IX. törvény rendelkezései:**

- **A termőföldek védelme és elidegenítésének megakadályozása érdekében a korábbi 30 millió Ft-os értékhatárt 1 millióra vitték le, tehát az állami tulajdonban lévő termőföld tulajdonának elidegenítése, gazdasági társaságba nem pénzbeli, vagyoni hozzájárulásként (apportként) történő bevitele, illetve haszonbérbe adása esetén az állam vállalatokra bízott vagyonának védelméről szóló törvény rendelkezéseit kell az 1 millió Ft értéket meghaladó szerződésekre alkalmazni.**
- **A tulajdonosi jogokat gyakorló közgyűlés eljárási szabályai szigorodtak.**

- **Az ingatlanokkal való rendelkezéshez kellett a megjelent tagok 2/3-ának a szavazata.**
- **A törvény a megváltás intézményét véglegesen eltörölte. Megváltással az termelőszövetkezetek nem szerezhettek földtulajdont 1990. március 1.-e után, de ez nem jelentette a korábban megváltott földek visszaigénylési lehetőségét. Továbbá kijelenthető, hogy e törvény nem érintette az 1967. évi IV. törvénnyel elvett földterületek tulajdonjogát.**
- **A mezőgazdasági termelőszövetkezetekről szóló 1967. évi III. tv. módosítása megszüntette az 1989. július 1-én alapszabályi választásokat a termőföld tekintetében. 1990. március 1-e után a bevitt föld sorsáról következőképpen dönthetett a kilépett, kizárt tag, vagy a meghalt örököse:**
- **felajánlhatta a földet megvételre a termelőszövetkezetnek,**
- ***„földjáradék"* ellenében a földjét a termelőszövetkezet közös használatában hagyhatta (részaránya nem változott),**
- **az általa bevitt földdel azonos értékű földet kérhetett ki a termelőszövetkezetből.**

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek földtulajdona **1969**-től látványosan és fokozatosan nőtt. A mezőgazdasági tsz-ek használatába került földek tulajdonjogi helyzetét az alábbi kimutatás jól érzékelteti:

ÉV	ÁLLAMI	SZÖVETKEZETI TULAJDONBAN	TAGI
1969	1 067 581	1 365 201	3 117 921
1970	748 959	1 768 024	2 854 470
1978	195 833	2 771 496	2 669 186
1980	195 318	2 921 968	2 550 126
1987	224 556	3 344 186	2 121 403
1989	216 146	3 471 311	1 991 734

(A kimutatás Heckenberger P. Nemesnádudvar című könyvéből származik.)

1965 és **1985** közötti szakaszt a dinamikus fejlődés, az igen gyors gazdasági növekedés és a figyelemre méltó eredmények jellemezték. Elmondhatjuk, hogy az **1970**-es évektől az egyetlen nettó teherviselő ágazat, a magyar mezőgazdaság volt. Olyan kimagasló sikereket ért el, hogy export aktívuma akkor elegendő volt az óriási hitelkamatok

törlesztéséhez is. Az akkori kiugró eredményeket mutatja az, hogy több mutató alapján is a világ agrártermelésének élvonalában helyezkedett el. Az akkor még létező **KGST** látványos siker ágazata volt. **Jó magam is azzal a megállapítással értek egyet, hogy a szinte tökéletesen működő nagyüzemi, kisgazdasági, termelési rendszerek mellé ki kellett volna építeni az optimális, egészséges méretű, és felszereltségű tőkeerős családi gazdaságokat, majd velük szorosan együttműködve a legmegfelelőbb gazdasági termelést, értékesítést megvalósítani. Ennek a mezőgazdasági politikának az egyik legnagyobb hibája az volt, hogy tönkre tette a kis és közepes gazdaságokat, amelyek szervesen beépülhettek volna a magyar mezőgazdaságba, kiegészítve a jól működő nagyüzemi gazdálkodást.**

3.4 Az 1987. évi I. törvény

Igény mutatkozott egy új minden tekintetben egységes földtörvény megalkotására.
A Minisztertanács **1980**-ban határozott ez ügyben, és felvázolta a fő álláspontjait, de részletekről nem esett szó. A kidolgozásának munkálatai nagy vonalakban, **1983**-ban elkezdődtek. Idővel az Igazságügyi Minisztérium **1986**-ban egy tervezetet készített, melyet az Országgyűlés megvitatott. Egyetértés volt abból a szempontból, hogy az összes ingatlant ennek a törvény keretébe vonják, így nem csak az **1967. évi IV.** törvényben szereplő ingatlanokat, hanem az összesre egy egységes szabályozást alkalmazzanak.
A földről szóló **1987. évi I. törvény** bevezető rendelkezései alapján a törvény hatálya kiterjed:

- **az ingatlan tulajdonjogára,**
- **az ingatlan használatára,**
- **az ingatlan hasznosítására,**
- **az ingatlan forgalmára,**
- **és a földvédelemre.**

A földeket a törvény, **fekvésük** és **rendeltetésük** szerint különböztette meg.
Fekvésük szerint: A föld fekvése szerint belterületi vagy külterületi földekre adott szabályozást, illetve a külterületi földek egy meghatározott részét zártkertként szabályozta. **Rendeltetésük szerint:** Rendeltetésük szerint a törvény megkülönböztet **termőföldet, építmény elhelyezésére szolgáló földet,** és **hasznosításra alkalmatlan**

földterületet. A föld fekvése szerint belterületi vagy külterületi földekre adott szabályozást, valamint a külterületi földek egy meghatározott részét zártkertként szabályozta. **A törvény a második részében a tulajdonnal kapcsolatos lényeges szabályokkal foglalkozik. Törvényileg állapítja meg, és mondja ki, hogy az ingatlan, az állam, a szövetkezet, más jogi személy vagy magánszemély tulajdonában áll, miközben rögzítette azt az ősi jogelvet, hogy az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.** A törvény tartalma az is, hogy a tulajdonos jogosult az **ingatlant használni**, és annak **hasznait szedni**, ugyanakkor **viseli** az ingatlannal járó **terheket** és az ingatlanban keletkezett olyan **kárt**, amelynek megtérítésére senkit nem lehet kötelezni.
A jogszabályban jelent meg először az a fontos polgárjogi alapelv, hogy **az ingatlan birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát a tulajdonos átengedheti, az ingatlant biztosítékul adhatja, vagy más módon megterhelheti, továbbá a tulajdonjogot másra átruházhatja.**
Az 1987. évi I. törvényt az 1989. évi XIX. törvény módosította. A törvénymódosítás **1989.** július 1. napjával lépett hatályba. A törvénymódosítás a **magánszemélyek** számára mind a **termőföld**, mind a **lakás-** és **üdülőtelek** tulajdona tekintetében **a korlátozásokat feloldotta.** Lényeges megemlíteni, hogy egy korlátozás fennmaradt: magánszemély nem szerezhette meg a kizárólag állami tulajdonban lévő különleges rendeltetésű földek tulajdonjogát, de a bérlet ezeknél az ingatlanoknál megengedett volt. A **törvény. 23.§**-a, - a módosítás **6.§**-a kimondta, hogy ***„magánszemély korlátlan mértékben szerezhet ingatlantulajdont. Tulajdonszerzésének korlátozását csak törvényben lehet elrendelni."***
Külön jogszabály szerint a mezőgazdasági szövetkezeti tagot földbeviteli kötelezettség terhelte, így a bevitt föld a szövetkezet közös használatába került, azonban a tag tulajdonosa a föld mértékének és fekvésének megfelelően **részarány-tulajdonként** fennmaradt. Ez a földtulajdon örökölhető, sőt a szövetkezet tagjai között átruházható volt azzal a különbséggel, hogy adásvétel esetén a részarány szempontjából a földhasználó szövetkezetet elővásárlási jog illette meg.

3.5. A kárpótlás. A rendszerváltással kezdődő új birtokpolitika.

A lassan 17 éve kezdődött gazdasági-társadalmi rendszerváltás hatalmas fordulatot hozott a magyar mezőgazdaság elmúlt évtizedeire oly jellemző, mondhatni nagy változásoktól mentes, birtokpolitikájában. Nagy politikai nyomás, és igénymutatkozott a földtulajdon és földhasználat gyökeres átalakítására, a

meghatározó magántulajdoni birtokszerkezet visszaállítására, az egyéni gazdálkodás feltételeinek megteremtésére, és a korábbi tulajdonosi sérelmek gyógyítására.

Ezek a célkitűzések meglehetősen kibővítették azoknak a földtulajdonra jogosultak táborát, attól teljesen függetlenül, hogy korábban kötődtek-e a termőföldhöz, vagy a tulajdonukba került földön akarnak-e mezőgazdasági tevékenységet folytatni.

A rendkívül elaprózódott tulajdon-és birtokszerkezet, a földtulajdon és a földhasználat energikus szétválása, a földprivatizáció sajátos következménye és eredménye lett. Óriási tőke-és termelőkapacitás kivonással jártak a mélyreható, gyors változások. Az új állapotok a termelés színvonalát, hatékonyságát csökkentő hatásokkal jártak.

Az átalakulás gyors gazdasági folyamata a mezőgazdaságot sújtotta talán a legjobban, ez a termelőszövetkezetek, az állami gazdaságok, a kombinátok, nagyüzemek, privatizációját jelentette. A tulajdonviszonyok mélyreható szinte átláthatatlan átalakulásához vezetett a tőke, a föld, a termelési erőforrások újbóli elosztása. Megállapítható, hogy egy vegyes tulajdoni struktúra jött létre, amit az elaprózódott területtel bíró kisgazdaságok, a rengeteg kis és közepes egyéni vállalkozások jellemeznek. A földhasználat nagyobb része a társas vállalkozásokhoz kötődik, mint ahogy a modernebb eszközök is. **Leszögezhetjük, hogy mind a kárpótlás, mind a privatizáció érintette a földterületet, és a földtől elkülönített tehermentes vagyont. Magyarországon az 1989-et megelőző 50-évben a termőföldnek tulajdonképpen nem volt piaci forgalma. Ingatlanpiacról csak a személyi tulajdonú ingatlanoknál lehetett szó (építésitelek, üdülőtelek,).**

3.5.1 Kárpótlási törvények:

Mivel a törvényi jogszabályrendszert is be kell mutatnom ebben a fejezetben ismételten, hivatkozom a három lényeges kárpótlási törvényre, illetve azok birtokpolitikai összefüggéseire.

Ezek az 1991. évi XXV. az 1992. évi XXIV. és az 1992. évi XXXII. törvények.

Ezeket a törvényeket még továbbiak követték, mégpedig: **1992. évi II. (átmeneti törvényként)** ismerjük, és a **1993. évi II. törvény** a földrendező és földkiadó bizottságokról szóló törvények. **1989. július. 1.**-től megnyílt a mezőgazdasági földpiac, ez azt jelentette, hogy az állami és szövetkezeti földtulajdon forgalomképessé vált a magánszemélyek és a társaságaik részére egyaránt. Az **1991**-es törvény a kárpótlás célját a tulajdonviszonyok rendezése, a piacgazdaság jegyében szükséges vállalkozások

biztonságának megteremtésében határozta meg. **A kárpótlás fogalmát így definiálja a jogszabály: *„nem az elvett tulajdoni tárgyak, visszaszármaztatását jelenti, hanem a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez mérten értékpapír formájában nyújt részleges kompenzációt”.*** A törvény egyértelműen meghatározta, hogy a kárpótlási jegyet hogyan használhatja fel annak birtokosa: állami tulajdon privatizációja során értékesítésre kerülő vagyontárgyak megvásárlása, termőföldtulajdon megszerzése, állami vagy önkormányzati tulajdonú lakás értékesítése során fizetőeszközként névértéken felhasználhatja, társadalombiztosítás keretében életjáradék folyósítható a kárpótlási jegy ellenében. Az ügyek végrehajtására létrehozták a Kárpótlási Hivatalt, illetve később a jogutódját az **Országos Kárrendezési Hivatalt.** Az ilyen jogszabályi keretek között történő földszerzések korlátozása alól kibúvót, maga a földtörvény teremtette meg. Mégpedig azzal, hogy a tulajdonszerzésre irányadó korlátok alól kivételt jelent a ***„kárpótlási célú árverés során történő tulajdonszerzés”.*** A kárpótlási törvény az állam által okozott tulajdoni sérelmek miatt **1939.** május 1-jétől kezdődően rendelte el a kárpótlást.

A tulajdoni kárpótlás két részletben történt. Legelőször az **1949.** június 8.-átkövetően megalkotott jogszabályok alkalmazása által sérelmeket szenvedettek kárpótlására került sor. **A törvény hatálya:**

„1.§. (1) Részleges kárpótlás illeti meg azokat a természetes személyeket, akiknek magántulajdona az állam által 1939. május 1-jét követően alkotott, az 1. és 2. számú mellékletben felsorolt jogszabályok alkalmazása által sérelmet szenvedett.

(2) E törvény alapján kárpótlás illeti meg azokat a 2.§-ában meghatározott természetes személyeket, akiknek magántulajdona az 1949. június 8.-át követően megalkotott, a 2. számú mellékletben felsorolt jogszabályok alkalmazása által sérelmet szenvedett.

2.§. (1) Kárpótlásra jogosult:

- **a magyar állampolgár,**
- **aki a sérelem elszenvedésekor magyar állampolgár volt,**
- **akit a magyar állampolgárságtól való magfosztással összefüggésben sérelem ért,**
- **az a nem magyar állampolgár, aki 1990. december 31.-én életvitelszerűen Magyarországon élt.**

A jogszabályi rendelkezésekből egyértelműen kiderül, hogy csak természetes személyek tarthatnak igényt kárpótlásra. Fő szabályként a kárpótlási törvény személyi jognak tekintette a kárpótlást Erre figyelemmel, nem az öröklési rendet alkalmazta a leszármazók és a házastársak vonatkozásában. A kárpótlásra jogosult halála esetén, a kárpótlásra a leszármazója, ennek hiányában túlélő házastársa tarthatott igényt. A leszármazók kizárólag az elhalt felmenő után, a felmenőt megillető rész erejéig, egymás között egyenlő arányban voltak jogosultak a kárpótlásra. Abban az esetben, ha valamelyik leszármazó elhalt és nem volt leszármazója, az elhaltat megillető tulajdoni hányad után kárpótlás nem járt. Leszármazó hiányában az a túlélő házastárs volt jogosult a kárpótlásra, aki a volt tulajdonossal, annak halálakor és a sérelem elszenvedésekor házasságban együtt élt. A felsorolt rendelkezések azzal a következményekkel jártak, hogy csökkentették a kárpótlási igény mértékét és a kárpótlásra jogosultak körét.

Termőföldre vonatkozó sajátos szabályok:

13.§. (1) Termőföld esetén a kár mértékét a termőföld kataszteri tiszta jövedelme (AK) alapján kell megállapítani, úgy, hogy egy AK érték ezer forintnak felel meg. Erdők esetében az AK érték négyszeres szorzatát kell alapul venni.
(2) Ha a volt tulajdonos a termőföldjéért csereföldet kapott, akár mértékét a különbözetként mutatkozó AK érték alapján kell meghatározni.
(3) Amennyiben a földrészlet AK adata a korábbi okiratból nem állapítható meg, akkor az aranykorona értéket a föld fekvése szerinti község (város) kataszteri tiszta jövedelmi adatainak 1982-1985. évi lezárása során megállapított átlagos AK adatok alapul vételével kell kiszámolni.
14.§. Ha a volt tulajdonos a termőföldjéért bármilyen térítésben (például megváltási árban) részesült, úgy annak összegét a kiszámított mértékből le kell vonni."
A kárpótlás módja értékpapír formájában történt. A kárpótlás összegéről a jogosult részére kárpótlási jegyet kellett kiállítani, amely egy bemutatóra szóló értékpapír. Forgalomképes, szabadon átruházható, kamatozó értékpapír. A termőföldben történő kárpótlás biztosítása érdekében a szövetkezet vagy annak jogutódja köteles volt kijelölni a termőföldterületeket. A kárpótlásra jogosultakat vételi jog illette meg a kijelölt termőföldre. **A törvénynek több célja is volt, nem csak a korábbi tulajdoni sérelmeket igyekezett orvosolni, hanem részben a tulajdonrendezés szándékával élve lehetőséget kívánt adni a szövetkezeti tagok és alkalmazottak, illetve az állami gazdasági**

dolgozóknak ahhoz, hogy bizonyos nagyságú földhöz jussanak. A törvény ugyanis a földkárpótlás jelentős hányadát a szövetkezeti tulajdonban levő földekre rendelte el a végrehajtani. A szövetkezet tagjai és alkalmazottai, valamint az állami gazdaságok dolgozói, ha egyébként földtulajdonnal nem rendelkeztek e törvény végrehajtása során, ne kerüljenek aránytalanul hátrányosabb helyzetbe, a képzett földalapokból föld tulajdonjogát szerezhették meg. **Ez alapján a kárpótlási törvény 17.§-a kimondta: ,hogy a földalap kijelölés során a szövetkezetben a szövetkezeti tagok és alkalmazottak, állami gazdaságoknál az alkalmazottak földtulajdonhoz juttatása céljából földalapot kell képezni. A földalap nagyságát, úgy kell meghatározni, hogy átlagosan szövetkezeti tagonként 30 AK, szövetkezeti és állami gazdasági alkalmazottak esetében 20 AK értékű termőföld jusson személyenként. Az így számított földalap AK értéke nem haladta meg a szövetkezet tulajdonában, illetőleg az állami gazdaság keretében lévő termőföld AK értékének 50%-át. A földalap számításánál a szövetkezeti tagként, illetve alkalmazottként, továbbá állami gazdaság alkalmazottként azt lehetett figyelembe venni, aki 1991. január 1-én és az óta is a szövetkezet vagy állami gazdaság tagja, illetve alkalmazottja volt, és 20 vagy 30 AK-nál kisebb mezőgazdasági földtulajdonnal rendelkezett.**

A kárpótlási törvény alapján a kárpótlási jogosultak vételi jog alapján szerezhettek földet. A termőföld tulajdon megszerzésére árverés útján kerülhetett sor. Az árverésen őt megillető kárpótlási jeggyel az vehetett részt:

- **akinek az elvett termőföldje az adott szövetkezet tulajdonában vagy használatában volt,**
- **aki a termőföldet árverező szövetkezetnek 1991. január 1.-én és az árverés időpontjában tagja volt,**
- **akinek 1991. június 1.-én abban a községben, városban volt az állandó lakóhelye, ahol az árverező szövetkezet termőföldterülete volt.**

A kárpótlásra jogosult tanyatulajdonost a tanyája körüli termőföldre, az árverés során elővásárlási jog illette meg. Az árverésen kikötés volt az is, hogy vételi jogát csak egyedül az a jogosult gyakorolhatta, aki kötelezettséget vállalt a termőföld mezőgazdasági hasznosítására, illetve arra, hogy a termőföldet a termelésből öt éven belül nem vonja ki. A törvény rendelkezése alapján, aki nem tesz eleget a kötelezettségének, annak területét állami tulajdonba kell venni, kártalanítás nélkül. A kárpótlási jegyek sok esetben

spekulációra adtak okot. Általános gyakorlat volt az, hogy elidegenítették a kárpótlási jegyet és a termőföld árverésen az új tulajdonos, mint meghatalmazott vett már részt. Abban az esetben, ha a kárpótlási jegyet termőföld árverésre fordították, az árverésen megszerzett ingatlanra is kellett szerződést kötni, ahhoz, hogy a földhivatalnál a tulajdonjog bejegyzése megtörténjen. Az említett szerződések megkötésének elmaradása és a szerződések földhivatali beadásának hiánya nagyban hozzájárultak a rendezetlen tulajdoni viszonyok létalapjához.

3.6.2 Részarány-tulajdon:

A másik lehetséges sajátos termőföldtulajdon-szerzési jogcím, amely kizárólagosan csak a termőföldtulajdon szerzésére vonatkozott, a részaránykiadás. Kívülálló személyek is rendelkezhettek részarány-tulajdonnal **1990.** március 1. napjától, amikor is hatályon kívül lett helyezve a megváltás intézménye. A földnyilvántartás adatai szerint helyrajzi szám alapján meglehetett állapítani, hogy az adott szövetkezet melyik földterületen gazdálkodik, annak mekkora a területe, mi a művelési ága, milyen az AK értéke, de azt nem lehetett tudni ki a konkrét tulajdonosa az adott földrészletnek. A szövetkezeti tagok földtulajdonát, a részarány-nyilvántartásban vezették folyamatosan az úgynevezett részarány lapokon. A törvény által előírt földalapok képzésére ilyen földtulajdoni és földhasználati viszonyok mellett került sor. **1992. évi II. törvény alapján:**
A részarány-tulajdon esetében a tulajdonosnak az őt megillető aranykorona értéknek megfelelő föld tulajdonára volt jogosultsága, és nem egy adott földterülethez. A tagi részarány-tulajdonosok rendezése érdekében jött létre az **1993. évi II. törvény,** amely a földrendező és földkiadó bizottságokról, és a részarány-tulajdon nevesítéséről rendelkezett. A szövetkezetek közös használatában, de a tagok tulajdonában lévő földek kijelölését írta elő a földkiadásról szóló törvény, amelyet aztán a tulajdonos tetszés szerint a szövetkezetnek vagy valaki másnak haszonbérbe adott Negatívumként jelentkezett a földkiadások során miszerint rengeteg olyan tulajdonközösség jött létre, melyek a föld bármilyen célú hasznosítását szinte lehetetlenné tették. Nem volt ritka a több száz tulajdonos egy földrészletben. Lehetőség volt a tulajdonostársaknak arra, hogy elindíthassák a közös tulajdon megszüntetését, az illetékes földhivatalokban. A tulajdonos társakat tulajdoni hányaduk szerint illette meg a szavazati jog. Akkor volt határozatképes a közgyűlés, ha azon az ingatlan összes kétharmad tulajdoni hányadával rendelkező tulajdonostárs jelen volt. A határozatot egyszerű szótöbbséggel hozta. A földkiadási

eljárás a részarány-tulajdonos kérelmére indulhatott meg, amelyet **60** napon belül kellett írásban benyújtani a földkiadó bizottsághoz. A tulajdonos a kérelemben megjelölhette, hogy a szövetkezet gazdálkodási területén melyik településen és a településen belül, a magánszemélyek részarány-tulajdonának kielégítésére elkülönített földalapon belül melyik helyrajzi számon kéri részarány-tulajdonának kiadását. A kiadásra kerülő föld ingatlan-nyilvántartási bejegyzésével összefüggő eljárás illetékmentes volt. A törvény külön foglalkozott a tanya körüli földekkel, és azok rendezésével. Szükségszerű is volt mivel a tanyatulajdonos néha több jogcímen is jogosult volt földtulajdon szerzésére, de az ésszerű földhasználat is úgy kívánta meg, hogy lehetőleg egy helyen a tanya körül kapja meg a földjét.

3.6.3. A földkiadó bizottság hivatalból történő eljárása:

Hatályos jogszabályunk a tulajdonos nélküli ingatlan fogalmát nem ismeri, abból az okból kifolyólag, hogy ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.

Ezt azért fontos megjegyezni, mert azok a részarány-tulajdonosok, akik nem határidőben vagy egyáltalán nem nyújtották be a földkiadási kérelmüket, azoknak földtulajdonáról a földkiadó bizottság intézkedett. Az igényüket be nem jelentő részarány-tulajdonosok között meghatározott rendszerben, nyilvános sorsolás útján osztották fel. Eredményeként a részarány-tulajdon természetbeni meghatározása alapján ezek a földtulajdonosok a polgári jog szabályai szerint ***„osztatlan közös tulajdonba"*** kerültek. Ennek az elhibázott lépésnek illetve megoldásnak következtében a földhivatalok mind a mai napig „isszák a levét". Annál is inkább, mert nem egyszer fordult elő, hogy több száz személy **(800)** került bejegyzésre egy helyrajzi számra.[1] A széljegyek elintézésében is jelentős akadályt jelent az osztatlan közös tulajdon, mivel a beadványokat a rangsor elve miatt rangsorban kell elintézni, tehát az iktatószámok szigorú sorrendjének figyelembevételével. Legtöbbször a hagyatékátadó végzésekben több ingatlan is szerepel ezért az adott beadványt nyilvántartásba, kell helyezni, míg mindegyik helyrajzi számon első helyre nem kerül az adott széljegy. Egyébként az ingatlan-nyilvántartási törvényt módosító **2004. évi CXL. törvény a Közigazgatási Hatósági Eljárás és Szolgáltatás Általános**

[1] Itt kívánom megemlíteni ezzel kapcsolatban, mivel földhivatali dolgozó vagyok, részem volt a kárpótlási és részarány kiadási munkákban tevékenyen részt venni, hogy ennek a rengeteg embernek a birtokba adása is rendkívül megnehezítette a földhivatali munkát.

Szabályairól szóló törvény már úgy fogalmaz, hogy: *"függőben kell tartani a beadvány elintézését a rangsorban előrébb álló beadvány elintézéséig."*[2]

A részarány-kiadás nagy hátránya volt még az úgynevezett ***„rendezetlen tulajdoni állású ingatlanok"*** is. A földkiadó bizottságok határozatában, (a részarány-lapon csak egy név szerepelt) majd a későbbi FVM. Hivatal határozatában sem volt több adat feltüntetve, ezért mostanáig vannak olyan ingatlanok, melyeknek a földhivatalok nem tudják megmondani ki a tulajdonosa, a személy beazonosíthatatlan a hiányos adatok miatt.

A kárpótlási eljárás következtében lezajlott termőföld árverések, a tagi részarány-tulajdon nevesítése megsokszorozta a magántulajdonban és egyéni művelés alatt álló földrészletek számát. A nagy kiterjedésű viszonylag rövid idő alatt végbemenő termőföld-magánosítás sajátos és kedvezőtlen birtokszerkezet kialakulásához vezetett, melynek kardinális jellemzője az lett, hogy az új földtulajdonosok **80%**-a egy hektár, vagy annál még kisebb méretű földterülettel rendelkezik. A kedvező birtokszerkezet kialakulását az is gátolja, hogy nagy számmal vannak esetenként több tagban, szétszórtan elhelyezkedő egy tulajdonoshoz tartozó földterületek. Ezek a sok esetben kis méretű, nem egy település határában fekvő földrészletek, nem alkalmasak gazdaságos mezőgazdasági tevékenységre. Jellemzően igen magas azoknak az idős embereknek a száma, akik nem képesek már művelni a termőföldet és haszonbérbe adták ki az ingatlanaikat.

[2] Az Ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. Törvény 47/A §-ának (1). a) pontját módosította.

4. Prognózis Nemesnádudvar jövőjére.

4.1. Vidékfejlesztés, térségfejlesztés:

Nemesnádudvar község a Dél-alföldi Régión belül, a **Bajai Kistérséghez** tartozik annak is az északi részén, helyezkedik el. A községtől **21**km-re található a magyarországi Duna-völgy déli részének legjelentősebb központja és közlekedési csomópontja **Baja,** a mintegy **38000** lakosú több nemzetségű város. Hagyományőrző kultúrája, építészete és iparművészete a Dél- alföld egyik legfontosabb idegenforgalmi központjává tette-e várost. Az európai kontinens országai vízi úton elérhetők a kikötőjéből, és mint az Unió dél dunai határállomása nagyobb gazdasági szerepre, és nagyobb fejlődésre tarthat számot. **Úgy gondolom, hogy földrajzi elhelyezkedése miatt, és Baja város vonzáskörzete miatt is, komoly fejlődésre számíthat Nemesnádudvar.** Ezt a jövő képemet, megállapításomat több információra és megjelent tanulmányra alapozom. Város és községkutatásra szükség van. Csak akkor tudunk egy város vagy község jövő fejlődésére helyes következtetést levonni, illetve megállapítani, ha a múltjával és a jelenével, a fejlődés eddigi erőivel, a társadalmi összetételével tisztában vagyunk. Másképp kell egy olyan község jövőjét elbírálni, amelynek lakosságában nagyon sok a bevándorolt, akikben már nem él a helyi szellem és hagyomány, mint az olyan másik község jövőjét, ahol alig van bevándorolt, a többség már generációk óta ott él, helyben lakik. Nincsenek általános fejlődési sémák, ezt meg kell állapítanunk, ami fejlesztő tényező lehet az egyik településen, az lehet, hogy a másikat sorvasztani fogja. Míg egy nagyütemben fejlődő város jelentős beruházásokat is elbír, és ezekre a jövő miatt szüksége van, addig egy kis stagnáló községnek nagyon kell vigyázni, hol az a határ, amely a fejlesztések terén még indokolt. **Nemesnádudvar egy kis község, kis költségvetéssel, dolgos, munkás, lakossággal, amit elértek a volt szocialista rendszerben a mezőgazdaság területén, példa értékű volt.** Eddigi történelmükből is látszik sok megpróbáltatáson, és nehézségen kellett átesniük, hogy eljussanak a mai nyugodt, bár közel sem kielégítő gazdasági állapothoz. A hajdanán oly híres termelőszövetkezetnek sem kegyelmezett az idő, és ezzel szinte egy időben elkezdődött a település vegetálása, csak néhány nagygazda találta meg a számítását a földművelésben. Az **1989**-es rendszerváltás után megalkották a kárpótlási törvényeket, mivel nagy volt rá az igény, hogy a politikai okok miatt sérelmet, szenvedetteket valamilyen módon

kárpótolják Ezzel egy időben meg kellett teremteni a földek birtokszerkezetében változást hozó földreform törvényi hátterét is. A törvény a termelőszövetkezetben dolgozóknak, és az alkalmazottaknak is lehetővé tette a földhöz jutást. A kárpótlási földek a részarány földek és a tagi-alkalmazotti földek kiadása után nagyon sok tulajdonos kiadta bérbe a földjét, mert csak így tudta hasznosítani a földjét. Sajnos az elaprózódott birtokszerkezet nagyon nagy hátránya volt ennek a kiadásnak. Rengeteg kis parcella alakult ki, amely a földek művelhetősége szempontjából nem volt szerencsés. A kárpótlás lezajlott, de az idő nem állt meg, és változások következtek be a községben életében. A hajdan oly nagy múltú termelőszövetkezet megcsorbítva és egyre kevesebb állami támogatásban részesült, majd a teljes felszámolás után két részre vált, egy növénytermesztő és egy állattenyésztői részre. A múltba pillantás után térjünk vissza a jelenbe. A község jövője szempontjából nem kis lehetőség nyílik arra, hogy minden eddiginél nagyobb közigazgatási és gazdasági fejlődésre kerüljön sor. Mire alapozom ezen a kijelentésemet? **Arra, hogy 2004 május1-én Magyarország az Európai Unió teljes értékű tagja, annak minden előnyével.** Egy óriási lehetőség kapujában az egész ország, és az én községem Nemesnádudvar (Nadwar) is. A község vezetésének nem kis munkájára lesz szükség, hogy az elnyerhető Uniós támogatásokból a lehető legtöbbet fordíthassa saját regionális fejlődésére. **A bajai körzetben az 1900-as évekig a teljes mezőgazdasági terület meghatározó részét néhány országos hírű mezőgazdasági nagyüzem hasznosította, addig mára több gazdasági szervezet, nagy számú kistermelő és őstermelő rendelkezik földtulajdonnal.** Ezek sajnos, együttműködésük és integrálatlanságuk hiányai miatt nem tudnak hatékony termelést folytatni, és a piacokon való megjelenésük is komoly problémát jelent. Úgy gondolom az uniós támogatások elnyerésével, ezek a kistermelők idővel meg fognak erősödni és életképes családi gazdaságok, alakulnak majd ki. A tovább nem halogatható birtokkoncentráció után kedvező feltételek alakulhatnak ki a pár hektáron gazdálkodó kistermelőknek és őstermelőknek is. A jól kivitelezett fejlesztés és a birtokok közelisége, költségmegtakarításokat fog eredményezni, amelyek az uniós támogatásokkal kiegészülve jelentősen fogja a gazdaságok és a mezőgazdasági termelés színvonalát emelni. A nádudvari bor évszázadik óta biztos megélhetést nyújtott az ott gazdálkodóknak, és széles körben vívott ki elismerést. **Híres a község több száz méteren végig húzódó pincesora,** amelyet közvetlenül az **51**-es útról letérve, a központ felé vezető út két oldalán végig húzódva pillanthatunk meg. A bajai térségben több jelentős borászati üzem is található, ilyenek: **A Koch-Vin; a Gilián Pincészet; és a Keller Kft-Sümegi Borászat.** A térségben a napsütéses órák száma igen magas, és ez az itt termő

szőlők és gyümölcsök finom zamatában meg is jelenik. A körzetben gyümölcs feldolgozással foglalkozó vállalkozások is működnek, ilyen a privát kézben lévő ELMA Rt. Termékeivel évek óta sikeresen jelen van az európai piacon. **Egyik központi lehetősége lehet a községnek, hogy közelében van az ország legjelentősebb gabonaforgalmi központja, amely szintén húzóerő lehet ennek a térségnek.** Baján **2,5** millió tonna gabona és többszázezer tonna építőanyag, konténer, darabáru forgalmazására, illetve tárolására, hajóra rakására elegendő méretű kikötői terület áll rendelkezésre a Duna-parton. Megépült Baján az egymilliárd forintértékű gabonatároló, és egy német cég hajóberakó beruházást valósított meg. Hasonló beruházások történtek magyar érdekeltségű cégekkel is. Több országos hálózatot érintő vállalkozás működik, amelyet helyi vállalkozók építettek ki. Ez a régió különösen megszenvedte a határon túli háborút, és a gyorsforgalmi utak hiánya miatt multinacionális nagy szolgáltató, és termelő cégek elkerülték a környéket. Nádudvartól nem messze mintegy **23** km-re a Duna jobb partján helyezkedik el az állami tulajdonú Európa leghíresebb erdő-és vadállományával büszkélkedő **Gemenci Erdő és Vadgazdálkodási Rt.** Ahol a vadgazdálkodás, magas fokú nemzetközi elismerést vívott ki hazánknak. Megközelítőleg azonos területen helyezkedik el a **Duna-Dráva Nemzeti Park** is. Kiterjedése eléri a **17,5** ha-t. Nemesnádudvarnak érdemes volna kiaknáznia mind erkölcsileg, mind gazdaságilag azt, hogy ilyen közel van hozzá ez a két természeti csoda. Gondolok itt külföldi vadászok, természetjárók, meghívására, a község területén való vendégül látására, elszállásolására. A vidék fejlesztése, a ma oly divatos **öko-turizmusban** teljesedhetne ki fogadók, panziók, lovardák építésére lenne szükség. Különböző kulturális, hagyományőrző programokat szervezni, a helyi sajátosságokkal és ízekkel megismertetni az ide látogató turistákat. Nagy jövője és nagy piaca lehet mind az országon belül, mind az ország határain kívül az egyre elterjedtebb biotermékek előállítására és gyártására. Természetesen a megfelelő vállalkozókat, és beruházókat okos reklámmal és engedményekkel lobbizva érdekelté kell tenni az itteni fejlesztésekre, és a tőke-befektetésekre. A falusi turizmus fejlesztésének egyik alapfeltétele az infrastruktúra- és a környezetvédelem-fejlesztése. Meghatározó az innováció ott, ahol a falusi turizmusnak adottak a feltételei, és a helyi lakokosság mer váltani, másként cselekedni, a rendelkezésre álló eszközökkel újrarendezni, ha kell bővíteni. Az innen eredő tudás hasznos emberi erőforrás, és ezt az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának szolgálatában kamatoztatni gyümölcsöző lehetőség. Az agrárturizmus által sokkal színesebbé válhat nádudvar falusi turizmusa, gondolok itt a **biofarmok** létrehozására, illetve gyerekek

üdültetésére, a gazdaságok állatainak bemutatása, megismertetése mellett a ***„simogató parkok"*** kialakítására. A hazai vidékfejlesztés átmeneti szakaszát éljük és nem mindegy, hogy ez az időtartam meddig fog tartani, ennek mértékét abban látom, hogy mennyire tud a többségi társadalom a kisebbség sorsán segíteni, illetve a számukra is egy pozitív megnyugtató, jövőképet felkínálni. Köztudott, hogy a romák legnagyobb számban a rurális térségekben élnek, és az Európai Unióban már felismerték milyen nagy veszélyt, hordoz magában az, ha a rurális térségek elveszítik életképességüket. Ez annál is időszerűbb, mert a vidékfejlesztési és területfejlesztési koncepció az egyik, központi feladata az Európai Uniós hazánknak. Baja és térségének jelentőségét növeli, hogy fontos közlekedési csomópontként tartják számon. Az ország déli régióit a helyi dunai vasúti és közúti híd köti össze, mely két fejlesztői lépcsőben **1988**-ra vált alkalmassá arra, hogy a vasúti forgalomtól független kétirányú teherforgalmat is képes legyen ma már lebonyolítani. A város és a térség gazdasági jelentőségét kiemelten erősíti, hogy itt található az Európai Unió déli határának legjelentősebb folyami kikötője és a nemzetközi vízi forgalom szolgáltató bázisa, alakuló logisztikai központja, tehát raktárbázisa, amely egyben a környezetbarát, kombinált szállítás vámútja is. A vízi és közúti kombinált szállítást a **2000**-ben elkészült RO-RO kikötői terminál biztosítja, amely **120** kamion egyidejű tárolására és parkolására alkalmas a kikötői területen. Az állam által kiemelten támogatott, schengeni határszerepből adódóan a logisztikai központ, és a kikötő tovább épül, megteremtve az összeköttetést szolgáltatásaival Dél-Európa gazdaságát a fejlettebb északi, és nyugati területek között. Az elmúlt **10-12** évben gyakorlatilag megszűntek a stabil munkahelyeket biztosító nagy állami vállaltok, amelyek a női és férfi munkaerő részére folyamatos foglalkoztatást tettek lehetővé. Sajnos a bajai kistérség községeiben is hasonló megállapításokat vonhatunk le, így igaz ez **Nemesnádudvar** lakosságára is. Fontos feladat a községben és az egész régióban a további elvándorlás megakadályozása, a fiatalok munka lehetőségeinek helyben történő megoldása, a fiatalok letelepedési feltételeinek hathatós javítása. Kiutat kell találni a népesség folyamatos elöregedésének megállítására. **Ennek a sokrétű problémának is megfelelő áthidalása lenne a vidékfejlesztés, a térségfejlesztés, és a megfelelő birtokszerkezeti változás. Baja város stratégiai befektetések fogadótere, mely rendkívüli húzóerőt jelent közvetlen térségének, és beruházások széles skálájára ösztönzi a vállalkozókat.** Megállapítható, a város és térsége lendületes, intenzívfejlődés előtt áll. Európai jelentőségű természeti értékeink, sajátos közlekedési-forgalmi és üzleti helyzetünk dinamizáló hatású tranzitszerepe, agrár adottságaink lehetőségei, az uniós határ mentén kínálkozó új,

nemzetközi integrációs, logisztikai kitörési lehetőségek, az építészeti és természeti adottságainkra, és térségi vonzerőkre épített **öko-turizmus**, a nádudvari lakosság vállalkozó képességéből adódó innovatív megújíthatóság jó lehetőséget ad arra, hogy ***„előre menekülő"*** taktikával tényleges elmaradottságunk felszámolása, és a sürgető felzárkózás megkezdődhessen térségünkben. A községben a teljes foglalkoztatottságot előre vetítő intézkedések nem halaszthatók tovább, ilyenek a helyi gazdaság új típusú, **innovatív termelő–és szolgáltató** ágazatainak meghonosításával, befogadásával, sokoldalú fejlesztésével, a helyi kötődések erősítésével, annak cselekvő társadalmi erővé alakításával, és a lakosság kezdeményezőképességének fejlesztésével harmonizáló tevékenységek. Fontosnak tartom a **vidéki infrastruktúra-fejlesztés** kiemelt szerephez jutását. Itt a **kommunális infrastruktúra** fejlesztésére is gondolok, ami egyben környezetvédelmi probléma is. A községekben számottevően kevesen, a háztartások alig több mint egyötöde csatlakozik a szennyvízcsatornára, sajnos így van ez nemesnádudvaron is. Ez azzal hozható összefüggésbe, hogy a község egészére nincs kiépítve az összefüggő csatornarendszer. Hasonlóan gyors megoldást kell találni a települési szilárd hulladékok kezelésére, és a szelektív hulladékgyűjtésre. Feltételezhető, hogy a bomló szerves anyagok közel **40%**-ot tesznek ki a szilárd hulladékokból a rurális térségekben. A komposzt vidéki felhasználása nagyon fontos, mivel itt közvetlenül helyben van erre lehetőség. **A nemesnádudvari és más települési önkormányzatok számára olyan megvalósítható projektek, kidolgozására van szükség, amelyek a helyi települések belterületén és külterületén egyaránt, a természet gondozását, védését, és a környezetük óvását célozzák meg, saját jövőjük érdekében.**

4.2. Alsó-Duna-Völgyi Fejlesztési Régió

A Dél-dunántúli és a Dél-alföldi régiók Dunára települt kistérségi-, települési vezetői szándéknyilatkozatot írtak alá a Duna-menti térség sajátos értékeinek, érdekeinek, és lehetőségeinek az eddigieknél markánsabb képviseletére, és javítására. Mivel a térséget meghatározó egyetlen természeti egység a Duna, az érintettek stratégiai érdeke azonos.
Az elképzelések szerint a stratégiai együttműködés átnyúlik a határon túlra is, és a Vajdasági, az Eszék-baranyai horvát régiót is bevonva környezeti, gazdasági integrációt, úgy nevezett **Eurorégió** megteremtésének az alapját teszi lehetővé. A szándéknyilatkozat tartalma, a közlekedési infrastruktúra, a természetgazdálkodás-természetvédelem, a kulturális és a Duna környékén élő nemzetiségek hagyományainak, identitásának

megőrzése, az itt élő helyi társadalmak működőképességének fenntartása, a Dunával, és a tájjal kapcsolatos kutatások végzése. A tanulmány elkészítését a Dél-alföldi régió is támogatja. Az uniós csatlakozásunk után Magyarország határának jelentős része, az Európai Unió külső határává vált. **2003**-ban egy új ***„szomszédsági"*** fejlesztési eszköz kezdeményezéséről szóló dokumentumot fogadtak el, a külső határokon folyó együttműködés javítása érdekében. Ez a dokumentum politikai szándékot tartalmaz arra, hogy a **2007**-től-**2013**-ig tartó időszaki programperiódustól, egy közös fejlesztési formát kell kialakítani a külső határon folyó együttműködés támogatására. A dokumentum információkat tartalmaz a **2004**-től-**2006**-ig tartó átmeneti időszakkal kapcsolatban is, a szomszédsági programok **(Neighbourhood Programs)** keretében. A térség gazdasági tovább fejlesztésének, a tőkebefektetések vonzásának jelenlegi központi akadálya, az európai közlekedési infrastruktúrák, a nemzetközi hálózatok nehézkes elérhetősége.

Szomorú tény, hogy nincs közvetlen kapcsolat autópályával, de a legközelebbi is Nemesnádudvartól kb. **80** km-re van, ez a Szegedig húzódó **M5**-ös autópálya. **Az uniós prioritás**: Legalább egy nemzetközileg kiemelt fejlesztésű közúti közlekedési folyosó közvetlen, **15** percen belüli elérhetőségének megteremtése, igaz ez városokra vonatkozik leginkább. Úgy érzem igazi áttörést a község életében az, fog hozni, ha a készülő **M6**-os, vagy az **M9**-es autópálya teljesen megépül egészen az országhatárig, és ez által csatlakozunk kontinensünk szerteágazó gyorsforgalmi úthálózatához. Így bekerülünk **Európa *„vérkeringésébe"*, illetve ha a községhez kedvezően közel fog húzódni, akkor könnyen elérhetővé válhat komoly befektetők számára, és nagy multinacionális vállalatok részére.** Ha az autópályához kiépítendő infrastruktúrát megfelelő gyorsasággal reagálják le, és építik meg, felismerve az ebben rejlő óriási fejlődés lehetőségét, akkor a többi községgel szemben komoly lépés előnyre tehetnek szert, amely meghatározhatja hosszú időre Nemesnádudvar jövőjét a közös Európában. Természetesen gondolniuk kell a nagy cégek ide *„csábításánál"* a kedvező befektetési garanciák, feltételek elérhetővé tételére és kidolgozására. Nem elhanyagolandó kérdés, és lehetőség a Baja város, nemzetközi vasúti összeköttetése sem. A vasúti közlekedés nagyon fontos tényezője a fejlődésnek a régi vasútvonalak rekonstrukciójával a Makó-Szeged-Szabadka-Baja vasúti távolság, a felére csökken, és megvalósul **Dél-Európa** összefüggő vasúti összeköttetése Trieszt és Temesvár között, **ami kitűnő hosszú távú fejlődést biztosíthat a Dél-alföldi régiónak.** Elkerülhetetlen a térség számára egy Duna-parti személyhajó kikötő megépítése, és a Dunai személyhajó forgalom elindításának előkészítése. Olyan helyre kell építeni, amely tömegközlekedési eszközzel, és személygépkocsival is könnyen

megközelíthető. Indokolt lenne még Baján, a Bokodi út mellett magánkezdeményezéssel létrejövő repülőtér további fejlesztése. Annál is inkább, mert egyre több igény merül fel az idegenforgalmi és sportrepülői tevékenységre. Más szempontból meg jó lehetőség lenne a térségi friss agrártermékek gyors piacra juttatása, és terítése. Gondolok itt a többek közt a **biogazdálkodásból** előállított egyre keresettebb terményekre. **Az általam leírtakból is egyértelműen látszik, hogy Nemesnádudvar földrajzi, gazdasági, kereskedelmi, turisztikai szempontból is ezer ponton kötődik Bajához, a térség egyetlen városához. Megállapítható tehát, hogy Baja város fejlődése, közvetlenül kihat a térség vonzáskörzetében található községeire, de az egész Dél-alföldi régióra is.** Fontos lenne a jövőt felismerve a községnek, olyan lépéseket megtenni, amelyek a **vidékfejlesztési** és a **kistérségi koncepció** irányvonalát egyértelműen, és markánsan kijelöli. Úgy gondolom, hogy a nemesnádudvariaknak a lehető leggyorsabban lépniük kell egy olyan saját kistérségi koncepciót megalkotva, amely nem tűr halasztást, településük és a benne élő lakosságuk életszínvonalának felemelkedésére. Erre négy alapvető követelményt fogalmaznék meg. Ezek a következők lennének:

A településszintre való építkezés jelentősége; a koncepciókészítés alatt a helyi lakosság folyamatos közreműködése; a koncepció irányvonalának egyértelmű megfogalmazásán túl, a programok részletes mindenre kiterjedő kidolgozása;

A folyamatos társadalmi ellenőrzés. A kistérségi koncepció akkor lehet igazán sikeres, ha tükrözi a régió valódi érdekeit, és kivitelezése akkor garantált, ha minél jobban, és minél többen képesek a koncepció kialakításából kivenni részüket a helyi lakosságból. Érdemes megyei és országos fejlesztési terveket ismerő nagy tapasztalatú szakemberek véleményét, illetve segítségét kérni. A nádudvari fejlesztés ütemei lehetnek:

- **A helyi résztvevők bevonása,**
- **Helyzetelemzés, földrajzi terület megállapítása, behatárolása,**
- **A hipotézis felállítása a fejlesztésről,**
- **Lényeges az EU-ban sikeresen használt SWOT-analízis elkészítése,**
- **A jövőkép felvázolása,**
- **Alapstratégia megválasztása,**
- **Az elsőbbségi és fejlesztési célok pontos meghatározása,**
- **A központi programok megfogalmazása,**
- **Majd, nem utolsó sorban a feltételrendszert kialakítani,**

A programok megtervezésekor fontossági sorrendet alakítsunk ki. Tapasztalatok azt mutatják, hogy a silányabb adottságú területeken a társulások megvalósítása gyorsabban megy, mint a fejlett területeken, viszont a létrehozásuk az anyagi és az emberi erőforrások hiánya miatt sokkal nehezebb, és problémásabb. Ezzel szemben a fejlett területeken a települések egymás között konkurencia harcot vívnak, de a biztos és kifizetődőbb gazdasági megtérülés miatt itt a vállalkozói réteget könnyű bevonni a projektekbe. Meglátásom szerint sokkal jobban kellene kiaknázni Baja város közelségét, hogy a község nagyobb ütemben fejlődhessen, gyarapodhasson.
A siker kulcsa a nádudvariak kezében van, csak az a kérdés tudnak-e vele élni.

4.3. Az Európai földbirtok-politika

Az Európai országok mezőgazdaságának és földbirtok-politikájának tanulmányozását is jelentős segítségnek tartom, mert ebből leszűrhető a követendő jövő is, természetesen a sajátos magyar (Nemesnádudvari) viszonyokra vonatkoztatva. Itt most nem csak fejlett mezőgazdasági technológiákra gondolok, hanem a termőfölddel kapcsolatos összes jogszabályi háttér megismerésére, amelyet ezek a fejlett demokráciával rendelkező tagországok a hosszú út alatt elértek. Mondom ezt azért is, mert a történelem folyamán többször is bebizonyosodott az a teória, hogy a magyar jogrendszert mérföldekkel megelőzte a fejlett nyugat-európai törvényi jogalkotás, illetve annak rendszere.
Az európai országok többsége a feudalizmusból való kilépés érdekében, egyik választható útként a sorozatos birtok- és agrárreformok végrehajtását látta megoldásnak. A legtöbb országban a családi gazdálkodás vált az ideállá, és ez tükröződik mind a mai napig a törvényi szabályozásaikból. Ezekből a fejlett mezőgazdasággal rendelkező országok törvényi szabályozásaiból le kell vonnunk a konzekvenciákat, illetve azokat a mai magyar mezőgazdaság számára hasznos és ésszerű prioritásokkal meg kell valósítani.
Vegyük sorra melyek, lehetnek ezek:

- **a nagybirtok viszonyok ne rendeződhessenek vissza különböző módokon,**
- **a birtokok életképesek maradjanak.**

A nagybirtokok visszarendeződését a birtokforgalomra és a birtokbérletre vonatkozó szigorú állami szabályozással kívánják elérni. Ezek: **a birtokmaximum meghatározásával, az egy gazdálkodó által birtokolható birtokok számának**

korlátozásával, a nem mezőgazdasági foglalkozásúak és a tőkés társaságok letelepedésének gátlásával, a birtokvásárlás és bérlés olyan személyeknek való engedélyezésével, akik vállalják a gazdaság területén való lakást.

A birtokok szétforgácsolódását megakadályozó mezőgazdasági örökösödési szabályozással, illetve az elaprózódást megakadályozó rendelkezésekkel biztosítják. Ezek:

- **az elidegenítéskor az egyben tartandó birtokméret meghatározásával,**
- **a birtokrendezések hathatós támogatásával,**
- **a mezőgazdasági gazdálkodási struktúra alakításával, (tehát a mezőgazdasági szerkezetet úgy alakítják ki, hogy elegendő élelmiszer termelés folyjon a megfelelő jövedelem elérése mellett.)**
- **a maximális hozamra törekvés tiltásával, a földek termékenységi állapotának fenntartásával,**
- **a mezőgazdasági üzemek területének máscélra való felhasználásának korlátozásával, továbbá tiltásával.**

4.4. Az Európai Uniós földtulajdon, földhasználat, birtokszerkezet.

Az Európai Unió fejlett mezőgazdaságot folytató országaiban például Franciaországban, és Dániában, a föld alapvetően magántulajdonban van. (**96%**, **95%**-ban) Az unión belüli földtulajdonról nagyáltalánosságban elmondható, hogy nemzeti szintű szabályozás érvényesül, ami biztosítja a tulajdon feletti jog szuverenitását. Szigorúan eleget kell tenni a tulajdonosnak és a bérlőnek a fölhasznosításából eredő társadalmi, gazdasági, ökológiai előírásoknak és követelményeknek. Ezek a közös agrárpolitika részei is. **A földtulajdont** és a **földbérletet** különböző mértékű kötöttségekkel szabályozzák a tagországokban. Meghatározzák a mezőgazdasági ingatlanok szerzésének a feltételeit. Az unió földtulajdoni és földbérleti ár-arányaiban elsődlegesen a földbérletrendszer nagy térnyerése figyelhető meg. Az uniós gazdák gazdaságuk méretét a magas földárak miatt, szinte csak a földbérlés lehetőségével tudják növelni. Az unió mezőgazdasági területének közel **40%**-át, bérlők művelik meg. Az átlagosnál, nagyobb gazdaságoknál ez a szám még nagyobb. A földbérlet legszigorúbb szabályozása Dániában van, szinte azonos a földtulajdon szerzés feltételeivel. A gazdák jövedelmének **40-60%**-át a kompenzációs kifizetések és a támogatások adják, ami regisztrációs háttéren alapul.

A földbérlet szabályozása:

Az Európai Unió országaiban a földbérletre általában különböző szabályozások vonatkoznak. A szigorú szabályozásra jellemző, hogy meghatározzák a minimális időtartamot is, amely legtöbbször hosszú lejáratú, ezen kívül korlátozzák a tulajdonos felmondási jogát, és meghatározzák a bérleti díjat, az elővásárlási jogot. Az unióban a szabályozás elsősorban a bérlőt védik a bérbe adóval szemben. Szigorú a szabályozás Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Olaszországban. Kevésbé szigorú Spanyolországban, Portugáliában. Liberális a szabályozás Görögországban, Luxemburgban. Közepes erősségű a szabályozás Angliában, Skóciában.

4.5. Az EU Birtokszerkezet:

Az általánosságban elmondható az Európai unió birtokszerkezetének minden ágazatában a hatékonyság növekedésével a gazdaságok száma egyre csökkenő tendenciát mutat, és az átlagos gazdaságméret evvel szinte arányosan nő. Környezetvédelmi okokból kiindulva bizonyos méretnagyságokban korlátozzák az egyes ágazatokban a koncentrációt. Németország újraegyesítésével megkezdődött a keleti régiók felzárkóztatása, a kelet-német mezőgazdasági tartományokban jelentős számú szövetkezet és kft, rt., jött létre.
Az Európai uniós gazdaságok szerkezetére jellemző a gazdaságok családi jellege, a terelést a családi munkaerőre alapozzák. A gazdaságok jellege jelentősen megváltozott, már nem kötik le a család teljes munkaidejét. Saját erőforrásaik teljesebb kihasználására törekednek a családi gazdaságok. Az unión belül a gazdaságok termelési iránya, mérete, illetve hatékonysága régiónként, és országonként eltérő. A gazdaságok mérete elég eltérő, átlagosan **13,3** hektár, de Nagy Britanniában **64,4** ha; Görögországban **4**ha; Hollandiában **15,3** ha.

4.6. Birtokrendezési gondolatok Nemesnádudvar településre

Hazánk külterületének arculata nagyon megváltozott a földprivatizáció eredménye-képen, ez elmondható a terepi valóságról, és ugyanúgy elmondható a térképi valóságról is. Rengeteg kis parcella alakult ki, és ezeket egyre többen kezdték művelés alá vonni.
A parcellák méretei és alakjai, sajnos nem tették lehetővé a gazdaságos művelést.
Napjainkban számos új földtulajdonos adott túl a földterületén, illetve a bérbeadás formáját választotta, ennek következtében megkezdődött a földrészletek bizonyos

csoportjainak nagyobb egységekben történő használata. Ezt a jelenséget hívjuk *„táblásításnak"*. Nemesnádudvaron sok jól táblásított gazdaság jött létre, amelyeknek területein újból megteremtődtek az üzemszerű művelés feltételei, ugyanakkor elég sok olyan földterület jelent meg, amit csak éppen, hogy művelnek illetve elhanyagoltak.

A jelen helyzet negatív következményei a jelentős számú idős ember és a spekulatív célok miatt alakult ki. Az idős emberek, akik művelni már nem bírják földjeiket legtöbb esetben a közeli családtagjaikra, bízták földjeiket. Ők általában már elszakadtak a falusi életformától, és alig tudnak a termőképes állapotban tartáson túl foglalkozni a földműveléssel. Tovább osztódik a tulajdon jogilag, ha az idősek meghalnak, és az öröklések megtörténnek. Fokozza a földhasználat és a földtulajdon elkülönülését az is, ha családon belül nem képesek a földek megművelésére, és azt bérbe adják. Egy birtokrendezéskor ez szintén problémát szülne, mert nem csak a tulajdonos érdekeit és igényeit kellene egyeztetni. **A nemesnádudvari birtokstruktúra kialakításának jövőjére nézve elmondható, hogy a legnagyobb veszélyt a földterületek további elaprózódásában látom.** A jelenlegi állapot sem mondható jónak, az osztatlan közös ingatlanok magas száma miatt. A kárpótoltak tulajdonába, a termőföld privatizációjának befejezése után közel. **1,5 millió ha** földterület került osztatlan közös tulajdonként birtokba. A részarány- tulajdon rendezés következményeként alakult ki ez a helyzet, és nemesnádudvaron is jelentős földterület került ki osztásra. Elsődlegesen a politikai akarat volt az oka, a privatizáció gyors befejezése, és a termelőszövetkezeti tagok, illetve azok leszármazói a bevitt földek ellenértékét mielőbb visszakapják. Az osztatlan közös tulajdon egy kényszerközösség, amely érdekellentétek, és nézeteltérések forrása. Sok esetben a tulajdonosok egy része elhunyt, elköltözött, vagy ismeretlenné vált. Ebből az okból kifolyólag tekintélyes része a földeknek parlagon hever, és azokat nem művelik.

A tulajdonosok kérhették a tulajdon közösség megszüntetését, ha maguk szerették volna művelni a földjüket, és megoszthatták a táblákat az **1993. évi. II. Törvényben** foglaltak szerint, ez a (földrendező és földkiadó bizottságokról szóló törvény) volt. A megosztását kezdeményezni az illetékes körzeti földhivatalnál lehetett, és a legkisebb kialakítható földrészlet **1500m²** lehetett, amelyet még a tulajdonosok közgyűlésének is jóvá kellett hagynia. Bebizonyosodott a gyakorlatban kialakult helyzet alapján, hogy a mostani törvényi szabályozás nem tudja jól szolgálni a célt, miszerint egy tulajdonos rendelkezési joga tekintetében művelésre alkalmas önálló birtoktestet tudjon kialakítani. Saját tapasztalataimra támaszkodva elmondhatom, hogy az osztatlan közös tulajdon megszüntetése lenne, az első lépés, amiben a jövő birtokrendezése felé vezetné a

nemesnádudvari lakosokat. Az említett nehézségek leküzdésére, és a további elaprózódás ellen látok néhány lehetőséget:

- **Ösztönözni kell a bizonyos tulajdon részek NFA által történő felvásárlását,**
- **Támogatást kell nyújtanunk az olyan megosztási igényeknek, ahol a földtulajdonos saját maga szeretné művelni a területét.**
- **A földért életjáradékot program segít megszűntetni a kis parcellákat,**
- **A fiatal gazdálkodók földvásárlásának támogatását elősegítő további intézkedések,**
- **Önkéntes földcsere intézményének felhasználásával történő birtok-összevonási célú földcserék ösztönzése,**
- **A birtokkoncentráció érdekeit szolgáló földvásárlások támogatását előnyben kellene részesíteni, ha a tulajdonos egyben a földhasználó is,**
- **A mező- vagy erdőgazdálkodásra, alkalmas területekre vonatkozóan az örökösödési illeték csökkentése,**
- **A családi gazdaságok kialakulásának jelentősebb támogatása,**
- **A birtokkoncentráció érdekeit szolgáló és azt elősegítő földvásárlások támogatása,**

Megoldást csak a **hosszabb távú komplex földrendezés** hozna, ahol nem csak a mezőgazdasági célok, hanem a közlekedésfejlesztési, a tájrendezési, a vízrendezési, stb., célok is megvalósulnának. Fontos lenne még a különböző szakterületek kapcsolatának megteremtése, és együttműködése is. Ezek azért is fontosak, mert ezek nélkül lehetetlen a vidéki lakosság életkörülményeinek javítása, és felzárkóztatása a városi szintre.

Mindazok mellett ennek úgy kellene megvalósulnia, hogy a vidék sajátossága, egyedisége megmaradjon, amely idegenforgalmi szempontból is kedvező feltételeket teremthetne.

A későbbiekben további hátrányos következmények is súlyosbították a nádudvari földeket, a művelési kötelezettség ellenőrzésével valamit javult a táj összképe, de továbbra is nagy gondot jelent, hogy elmaradtak a talajjavító, talajerőutánpótló, mező-gazdaságiintézkedések, és technológiák. Gyors szemléletváltásra, és agrárprogramok, beindítására lenne szüksége a községnek arra, hogy megoldhassák ezt a kérdést. Nem kis problémát jelent még a vízelvezetés hiánya, sok helyen megszűntették, vagy már nem jól tölti be a funkcióját, ezek miatt belvizek alakulnak ki és rontják a termésbiztonságot.

A művelés felhagyása azért is veszélyes, mert a kedvező klimatikus viszonyok miatt az árkokban nagymértékben akadályozó dús vegetáció jöhet létre, ezzel megakadályozva a